

Budapesti Corvinus Egyetem
Számviteli és Gazdasági Jogi Intézet
Számvitel Tanszék

VI. Bosnyák János Emlékkonferencia

VÁLSÁGBAN A VILÁG

**PÉNZÜGYI ÉS SZÁMVITELI SZAKMAI
KIHÍVÁSOK**

2023

Budapesti Corvinus Egyetem

Számvitel Tanszék

Budapest, 2023

Szerzők:

Balázsiné Farkas Katalin
Fábics István
Fazakas Gergely
Hajdú Tibor
Kácsér Olivér
Kardos Barbara
Kása Richárd
Kertész Réka
Kovács Lilla
Kovács Zsuzsanna Ilona
Lippai – Makra Edit
Madarasiné Szirmai Andrea
Martik Kíra
Menyhért Kristóf
Pál Tibor
Reizingerné Ducsai Anita
Szabóné Veres Tünde
Tóth Balázs
Vajda Gábor
Várkonyiné Juhász Mária
Zanócz Anett
Zéman Zoltán

Szerkesztő:

Szabóné Veres Tünde

Lektorok:

Adorján Csaba
Gulyás Éva
Jánnyi Marianna
Lakatos László Péter
Lukács János
Madarasiné Szirmai Andrea
Polyák Imre
Reizingerné Ducsai Anita
Serfőző Gyula
Veit József

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	4
I. Aktualitások a számviteli, pénzügyi, jogi kutatásokban	5
Jövőirányú controlling módszertanok kapcsolata a digitális innovációval	6
Egyes nonprofit gazdálkodók beszámolója, domború tükör a világra	12
Miért más a digitális világ? Az új nexus: felhasználó	24
II. Szekció.....	34
Külsőként a belső ügyletekről. Kutatási kérdések és lehetőségek a transzferárazás témakörében.....	35
Számviteli szakemberek jellemzői, munkája, véleménye a mikrogazdálkodói beszámolóról és a digitalizációról – kutatási beszámoló	42
Kutatási lehetőségek az államháztartás számviteli információs rendszerével kapcsolatban	53
III. Szekció	59
Változások a vállalati fenntarthatósági jelentések szabályozásában	60
Az IFRS és a fenntarthatóság pénzügyi beszámolási kérdései	65
ESG indikátorok a fenntarthatósági jelentésekben	77
Az ESG jelentések múltja, jelene és jövője a hazai legnagyobb kereskedelmi bankok gyakorlatában.....	94
IV. Szekció.....	106
Célok és lehetőségek a számviteli mesterképzés területén.....	107
Egy tőzsdejáték tanulságai.....	113
A könyvvizsgálói utánpótlás-nevelés helyzete Magyarországon	123

I. Aktualitások a számviteli, pénzügyi, jogi kutatásokban

Jövőirányú controlling módszertanok kapcsolata a digitális innovációval

Zéman Zoltán, Tanácsadási Vezérigazgató-helyettes, East Capital Consulting Group
Zrt.Egyetemi tanár, Neumann János Egyetem MNB Kutatóközpont, 1117 Budapest Infopark
sétány 1. I épület, zeman.zoltan@uni-neumann.hu

Vajda Gábor, BIW Practice Director, Oracle Hungary Consulting, PhD. hallgató, MATE
Gazdaság- és Regionális Tudományi Doktori Iskola, 2100 Gödöllő Páter K. u. 1.
vajda.gabor@phd.uni-mate.hu

Absztrakt

A digitalizáció hatása egyértelműen megfigyelhető a mindennapjainkban, körülvesz minket. Az ügyfelek már szinte minden céggel, állami szervezettel tudnak kommunikálni, szolgáltatásokat tudnak igénybe venni digitális csatornákon keresztül. Ez igaz a cégek közti kapcsolattartásra és együttműködésre is. Ennek következménye, hogy valamilyen szinten változtak az egyes cégek belső folyamatai és átestek valamilyen szintű, minőségű digitális transzformáción. A kérdés, hogy ez az átalakulás hogyan érinti a controlling területet, ennek hatására történnek-e változások, változtatások, illetve az ilyen típusú transzformációk a jövőben módosítani fogják-e a mindennapi gyakorlatot.

Kulcsszavak: digitalizáció, digitális transzformáció, controlling, adatvezérelt controlling

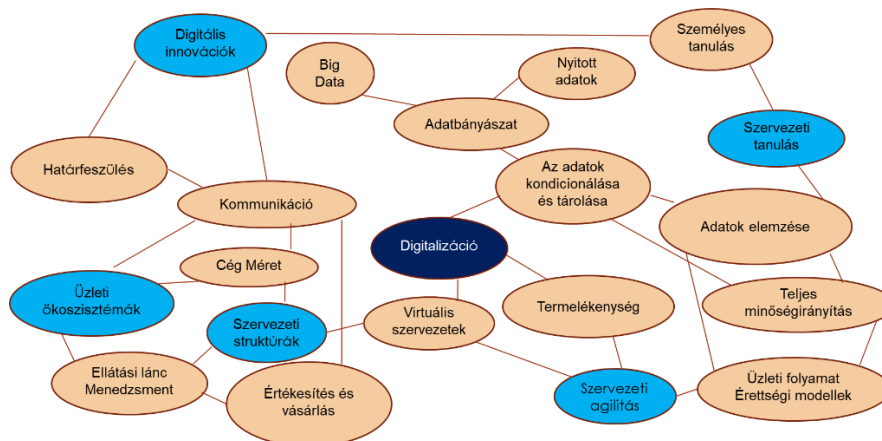
1. Bevezetés

A technológia fejlődése, és ezen eredmények hozzáférhetővé válása új korszakot nyitottak a vállalati digitalizációban. A szükséges technológiák már minden gazdasági szereplő számára elérhetőek. Ezt a folyamatot segítette a technológiai területen tapasztalható árcsökkenés, valamint a mára már stabilan működő open source megoldások térhódítása is. Az IT technológiák, megoldások felhasználásával szinte minden vállalat, szervezet megjelent a digitális térben. Vannak, akik csak marketing céllal alkalmazzák az egyes platformokat, vannak, akik digitális csatornákon keresztül kommunikálnak és kereskednek lakossági ügyfeleikkel, vállalati partnereikkel és vannak, akik belső és külső folyamataik digitalizálásával próbálnak új minőséget és eredményt elérni. A vállalatok számára mára már egyértelmű, hogy a digitalizáció nem megkerülhető (Machkour - Abriane, 2020) és eredményei szemmel láthatóak.

Ezzel párhuzamosan különböző fejlődési trendek figyelhetők meg a controlling kutatásokban, amit alátámaszt Feichter – (Grabner, 2020) nemzetközi szakirodalmi feldolgozása is. A fejlődési trendek fókuszra részben a kvantitatív adatelemzésre, a matematikai modellezésre, Big Data jelentőségére és felhasználására helyeződik (Mancini et al. 2017). Másoknál a menedzsment controll felfogás a domináns, itt a hangsúly a specifikus teljesítményértékelésre és funkcionális controllingra helyeződik (Gáspár et al. 2022). A szerzők kiemelt hangsúlyt fektetnek még a controlling rendszer funkcionális összhangjára (Akhmetshin et al. 2018), az új módszertani elemek implementálására (Szóka - Kovács, 2019), valamint a fenntarthatóságra (Zeman et al. 2018) is.

2. Digitalizáció szervezetre gyakorolt hatása

A digitalizációnak számos értelmezése látott napvilágot az elmúlt években. Ez a különböző papír alapú tartalmak digitalizációjától, a digitális technológiák és megoldások vállalati bevezetésén át egészen a vállalat munkafolyamatainak teljeskörű reformjáig terjed, ahol a vállalatok már konkrét üzleti előnyökhöz juthatnak, javíthatják versenyképességüket (Ross, (2019), Adamik - Nowicki, (2018)). A digitalizációt nem lehet valamilyen technológiai bevezetésre leegyszerűsíteni, illetve a komplexitását nem lehet a szervezetre gyakorolt hatása nélkül értelmezni. Egy ilyen jelenség szervezetbe ágyazása közvetve vagy közvetlenül hatást gyakorol a vállalati működés minden területére. Az 1. sz. ábra egy olyan keretrendszert szemléltet, amely feltérképezi a digitalizáció elsődrendű hatásait és az azokból eredő következményeket is (Kuusisto, 2017).

1. sz. ábra: A digitalizáció szervezetre gyakorolt hatása
Forrás: Kuusisto, 2017.

A fentiekből látható, hogy a digitalizáció hatással van azokra a témakörökre, amelyek meghatározzák egy vállalat mindennapi működésének alapjait, befolyásolják a szervezeti kultúrát. Így ez egy teljes mélyreható és komplex átalakulást jelent. Ehhez különböző kompetenciák szervezeten belüli együttes jelenlétére és együttműködésére van szükség. Értelmezve a teljes keretrendszert a digitalizáció az üzleti folyamatok újraértelmezését, optimalizálását, az aktuális vállalati gyakorlat megváltoztatását is jelenti (Ross et al. 2017). Az említett kulcsterületek közül a digitalizáció elsődrendű szervezeti hatásait értelmezzük felső szinten:

- **Szervezeti agilitás** szempontból értelmezni kell az alkalmazott munkaerő agilitását és üzleti folyamatok gyors, könnyű adoptálásának képességét, ami az üzleti folyamatok agilitását jelenti. (Alavi et al. 2014).
- **A szervezeti struktúra** a digitalizáció hatására laposabbá válik. A hierarchikus szervezetek és azok merevsége helyett a mozgékonyabb, agilisebb konfigurációk kerülnek előtérbe (Chen et al. 2010).
- **A szervezeti tanulás** képességének fokozása elengedhetetlen az innovációs képességek és a folyamatok hatékonyságának növeléséhez (Joshi et al., 2010).
- **Digitális innováció** azon technológiák, megoldások, alkalmazások és ezekhez kapcsolható módszertanok összesége, amik hozzáférhető módon rendelkezésre állnak.

- **Üzleti ökoszisztémák** különálló vállalatok egy kulcsfontosságú szereplő köré való csoportosulása, ahol a központi szereplő egyfajta keretet ad a működésnek (Lu et al., 2014).

A digitalizáció tehát egy olyan komplex folyamat, amely minden vállalati részterületet érint. Ez a különböző területeken nem egyszerre megy végbe ezért az egyes területek digitális érettsége eltérhet (Vajda, 2023). Az 1. sz. táblázat a vállalatok digitalizációs szintjeit és jellemzői mutatja be. Ezeket a szinteket lehet értelmezni teljes vállalatokra és egyes vállalati részegységekre is.

Digitalizáció szintjei	Jellemzők
1. Digitális útkeresők	<ul style="list-style-type: none"> • A cég már felismerte a digitalizáció szükségességét, kezdeti lépéseket már megtette. • Külső szolgáltatásokat alacsony költségvetésű standard megoldásokat vesz igénybe. • Önálló egységként kezelhető részfunkciókat digitalizál.
2. Digitális alkalmazók	<ul style="list-style-type: none"> • Rendelkeznek digitális és sok esetben adat stratégiával is. • Törekednek arra hogy, képesek legyenek teljes folyamatok digitalizálni és azokat egy vállalati együttműködő szolgáltatás hálózatba integrálni. • Jellemző az adat-adatvezérelt üzleti szemlélet, kezdeti adatbányászat, big data.
3. Digitális innovátorok	<ul style="list-style-type: none"> • Stratégiai cél, hogy a cég tevékenysége piaci jelenléte jelentősen nagyobb százalékban vagy teljes mértékben a digitalizációra épüljön. • A digitalizáció területén rendelkeznek saját innovációkkal, kutatásokkal, amelyek eredményeit beépítik a mindennapi működésbe. • Jellemző a valós idejű automatizált döntéshozatal az operatív működés szintjén. Big Data, adatbányászat, MI, gépi tanulás.

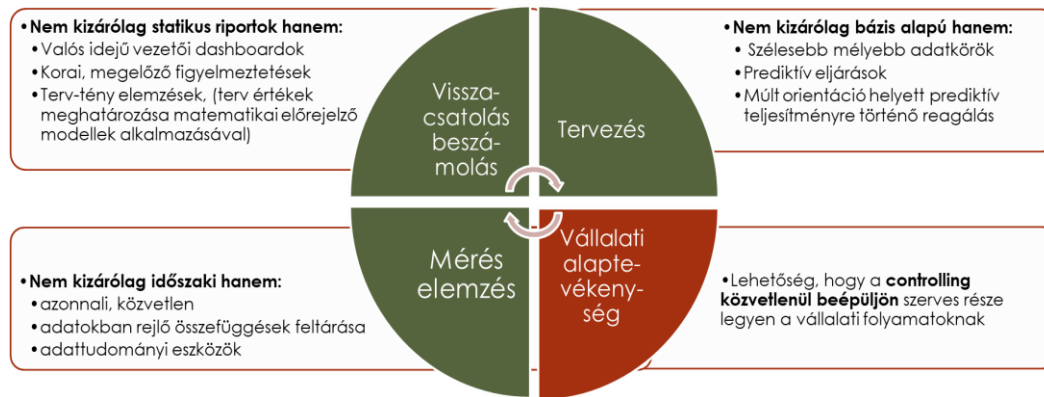
*1. sz. táblázat: Digitalizációs fejlettség szervezeti szintjei
Forrás: Saját szerkesztés Vajda, 2023 alapján*

Az első szinten lévő, digitális útkereső cégek jellemzően kis- és középvállalatok, akik az első lépésként már megtették. Jellemzően webshopokat üzemeltetnek, ezeket folyamatosan marketingelik a közösségi oldalakon, fórumokon. A második szint a résztvevői főként azok a közepes- és nagyvállalatok, akik a kezdetektől folyamatosan lépést tartottak a digitális változásokkal. Erre jó példa a pénzügyintézetek, akik, netbank, mobilbank alkalmazásokkal széles körű digitális szolgáltatást biztosítanak ügyfeleiknek. A digitalizáció harmadik szintjén ma még főként azok a cégek állnak, akik már alapításukkor erre helyezték a hangsúlyt. E mellett megfigyelhetők olyan szervezetei, ahol a cég nagy része a digitalizáció első vagy második érettségi szintjén van, de a piaci verseny vagy valamilyen belső körülmény fontossá tette, hogy egy vagy több üzleti terület vagy részfolyamat eljusson erre a magasabb szintre.

A magyar cégek jellemzően az első, a második, illetve az átmenetben a két szint között helyezkednek.

3. Controlling és digitalizáció

Jellemzően a controlling működését, a munkafolyamatokat egy szabályozó kör segítségével reprezentáljuk. Az 2. sz. ábra ezt a szabályozó kört, illetve a digitalizáció erre gyakorolt hatását mutatja be.

2. sz. ábra: Controlling szabályozó kör és a digitalizáció

Forrás: saját szerkesztés

A digitális cégek törekednek arra, hogy az operációs tevékenységüket folyamatosan tudják végezni időbeni, térbeni korlátozások nélkül. Ehhez az alapfolyamathoz kell illeszkednie a vállalt egyéb folyamatainak, így a controlling tevékenységnek is. Ennek kapcsán újra kell értelmezni a hagyományos működést, módosítva a megszokott gyakorlatot. Ez az átalakulás lehetőséget ad arra, hogy a controlling folyamatok is digitalizálódjanak, adatvezérelté váljanak. Ebben az esetben akár a digitális operatív működési folyamatok és a controlling folyamatok integráltá, valós idejűvé válhatnak. Vagyis az adatok keletkezésének pillanatában képesek a megfelelő controlling funkciók, folyamatok aktiválódni, reagálni. Az ehhez a működéshez szükséges technológiai háttér ma már adott. Ennek eredményeképpen a controlling képessé válik párhuzamosan akár több száz, több ezer digitális folyamatból, üzleti területről, valós időben adatot, információt gyűjteni azokat integrálni, feldolgozni, elemezni és publikálni. A publikáció itt nem csak a hagyományos értelemben vett riportok időben korábbi elkészülését jelenti, hanem azt is, hogy a digitális controlling által kalkulált számított adatok és mutatók vissza tudnak csatolni az operatív folyamatok szintjére is.

A digitális, adatvezérelt controlling lehetőséget ad a vezetői dashboardok „életre keltésére”. Hagyományosan ezeken a dashboard-okon publikált controlling termékek jellemzően havonta, hetente, jó esetben egy részhalmazuk naponta frissül. Egy digitális controlling képes ezeket naponta többször, egy részhalmazukat akár valós időben frissíteni, lehetőséget teremtve a korai riasztásokra és az azonnali beavatkozásokra, fokozva a vállalatirányítási hatékonyságot. Egy ilyen digitális térben az elemzői munka is átalakul. A működési mód természetéből adódóan az adatok begyűjtése automatizált, az erre fordított idő lecsökken, így lehetőség van az idő nagyobb hányadában a tényleges elemzői feladatokra, a korszerű - mesterséges intelligencián alapuló - eszközök birtokba vételére és a controlling folyamatokba való beépítésére.

A bemutatott digitális működés, az adatvezérelt controlling alapja a megfelelő minőségű és mennyiségű adat koncentrációja. Ebből adódóan az elmúlt években előtérben kerültek az ezt megvalósító különböző adatvagyon megoldások. Kiemelendők az adattárház, big data, small data és az adatbányászati eredmények, valamint a mesterséges intelligencia és gépi tanulási eljárások. Ezek hatékony alkalmazásához, a digitális controlling megalapozásához fejleszteni

kell a meglévő controlling módszereket, módszertanokat is. Ezzel párhuzamosan meg kell találni az ehhez illeszkedő szervezeti együttműködési formát, meg kell változtatni a mindennapi gyakorlatot.

4. Konklúzió

A controlling digitális transzformációja során a megfelelő szervezeti és technológiai konfiguráció kiválasztása és implementálása jelentős feladat, amire nincs előre elkészített megoldás, minden szervezetnek meg kell találnia a számára optimálisat, viszont két egymás ellenpontjaként is felfogható vízió prognosztizálható:

1. A controlling jelentős digitális transzformáción megy keresztül, ami során felkészül automatizált módon, különböző területek digitalizált folyamatokból adatokat fogadni, feldolgozni, integrálni és a digitális területek időbeli és minőségi elvárásainak megfelelően termékeket előállítani és publikálni, megfelelően az fix és ad-hoc elvárásoknak egyaránt.
2. Az agilisan működő digitális területek az operatív controlling tevékenységet „beolvasztják” saját működésükbe és alrendszereként fogják működtetni a saját speciális igényrendszerüknek megfelelően. Ehhez illeszkedve a stratégiai controlling területről is átvállalják a saját tevékenységükre vonatkozó tervezési, előrejelzési és nyomon követési feladatokat.

Mindkét elképzelés, sőt a köztük lévő átmenetek is adhatnak egy adott vállalt számára optimális megoldást, viszont bármelyik is legyen, a transzformációs folyamat jelentős kihívásokkal jár.

Irodalomjegyzék

1. ADAMIK, A. - NOWICKI, M. (2018): Preparedness of companies for digital transformation and creating a competitive advantage in the age of Industry 4.0. In: Proceedings of the International Conference on Business Excellence, 12 (1) pp.10-24.
2. AKHMETSHIN, E., VASILEV, V., MIRONOV, D., ZATSARINNAYA, E., ROMANOVA, M., YUMASHEV, A. (2018). Internal Control System in Enterprise Management: Analysis and Interaction Matrices, European Research Studies Journal, 2, pp. 728-740.
3. ALAVI, S. - WAHAB, D. A. - MUHAMED, N. - SHIRANI, B. A. (2014): Organic Structure and Organisational Learning as the Main Antecedents of Workforce Agility. In: International Journal of Production Research 52 (21) pp. 6273-6295.
4. CHEN, C. - HUANG, J. W. - HSIAO, Y. C. (2010): Knowledge Management and Innovativeness In: The Role of Organizational Climate and Structure, International Journal of Manpower 31 (8) pp. 848-870
5. FEICHTER, C., GRABNER, I. (2020). Empirische Forschung zu Management Control – Ein Überblick und neue Trends. Schmalenbachs Zeitschrift Für Betriebswirtschaftliche Forschung, 72 (2) pp. 149–181.
6. GÁSPÁR, S., THALMEINER, G., BARTA A., ZÉMAN, Z. (2022). Development of a Fuzzy Controlling Model to Measure the Leanness of Manufacturing Systems, Acta Polytechnica Hungarica, 19, pp. 189-207.
7. JOSHI, K.D. - CHI, L. - DATTA, A. - HAN, S. (2010): Changing the Competitive Landscape: Continuous Innovation through IT Enabled Knowledge Capabilities In: Information Systems Research 21 (3) pp. 472-495.
8. KUUSISTO, M. (2017): Organizational effects of digitalization: A literature review In: International Journal of Organization Theory and Behavior 20 (03) pp. 341-362.
9. LU, C. - RONG, C. - YOU, J. - SHI, Y. (2014): Business Ecosystem and Stakeholders' Role Transformation: Evidence from Chinese Emerging Electric Vehicle Industry In: Expert Systems with Applications 41 (10) pp. 4579-4595.
10. MACHKOUR, B. – ABRIANE, A. (2020): Industry 4.0 and its Implications for the Financial Sector In: Procedia Computer Science 177 pp. 496–502.
11. MANCINI, D., LAMBOGLIA, R., CASTELLANO, N.G., CORSI, K. (2017). Trends of Digital Innovation Applied to Accounting Information and Management Control Systems. In: Corsi, K., Castellano, N., Lamboglia, R., Mancini, D. (eds) Reshaping Accounting and Management Control Systems. Lecture Notes in Information Systems and Organisation, 20. Springer, Cham.
12. ROSS, J. W., - SEBASTIAN, I. M. – BEATH, C. M. (2017): How to Develop a Great Digital Strategy In: MIT Sloan Management Review 58 (2) pp. 7-9.
13. ROSS, J. W. (2019): Digital vs. digitized: Why CIOs must help companies do both In: The Enterprisers Project, Online: <https://enterpriseproject.com/article/2019/5/digital-vs-digitized-CIOs-can-help>, Olvasva: 2023.01.27.
14. SZÓKA, K., KOVÁCS, B. (2019). Controlling as driving force at today? s dynamic changing companies. In Proceedings of International Academic Conferences (No. 9212124). International Institute of Social and Economic Sciences.
15. VAJDA, G. (2023): Controlling a Digitális térben In: Controller Info 11 (1)
16. ZEMAN, Z., GABOR, A., JUDIT, B., GAL, Z. (2018). The Role of Controlling in Sustainable Development and Competitiveness. Moderní věda, 7.

Egyes nonprofit gazdálkodók beszámolója, domború tükör a világra

Fábics István, Budapesti Corvinus Egyetem, egyetemi tanársegéd, fabics@uni-corvinus.hu

A cikk alapjául szolgáló előadás a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából rendezett konferencián hangzott el 2022. december 2-án a Budapesti Corvinus Egyetemen.

Absztrakt

Vannak olyan nonprofit gazdálkodók, amelyek a vonatkozó magyar szabályozás szerint kizárólag pénzügyi beszámolót készítenek tevékenységükről, így érdemi információval kevésbé szolgálnak az érintettjeik számára az alaptevékenységük természetes mértékegységében megmért eredményéről, ami valójában a számviteltől elvonatkoztatott profitjuk. A pénzügyi eredményen, illetve a vagyon struktúráján és változásán kívül azonban elsősorban a költségük hatékonysága és az alaptevékenységük nem pénzben történő bemutatása lenne a képalkotásuk elsődleges fókusza. A cikk azt vizsgálja, hogy a nonprofit beszámolás milyen adatokra támaszkodva hasznos és kevésbé hasznos, illetve hol vannak azok a törvényi szabályozási keretek, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az egyes nonprofit gazdálkodók képalkotása kielégítő információval szolgáljon az érdekhordozók számára. A vizsgálódás kvalitatív módszereken alapul, kiemelten a SMART megközelítésen a célrendszerek vizsgálatában.

Kulcsszavak: nonprofit, érdekhordozó, képalkotás, SMART eredménykimutatás,

1. Bevezetés

A számvitel információs rendszer, plasztikusan megfogalmazva képalkotás. Az IASB¹ definíciója a számvitelre tartalmazza, hogy olyan strukturált információs rendszer, ami segíti a döntéshozókat döntéseik meghozatalában. Lakatos (2009) szerint az információ értelmezett adat, vagyis valaki használja valamire, összhangban az IASB számvitelről alkotott definíciójával, a döntéshozók használják döntéseik meghozatalára. Kutatási témám alanya a nonprofit gazdálkodó, ami hasonló módon rendelkezik számviteli rendszerrel, azonban a fősodró számviteli megközelítést módosításokkal alkalmazza, mivel a számvitel elsősorban és alapvetően a forprofit vállalkozó eszköze arra, hogy a vagyoni, jövedelmi, pénzügyi helyzetéről az érdekhordozói számára információt nyújtson.

A számvitelt arra találták ki és fejlesztették, rendszereztek és írták le a XV. században (Pacioli, 1494), hogy a vállalkozó vagyonát és eredményét pénzben mérje meg. Ennek fényében vizsgálható, hogy ugyanaz a tevékenység nonprofit és forprofit módon miként eredményez vállalkozási értelemben, azaz a számvitel nyelvén megfogalmazott profitot. A következő példa ezt jól megvilágítja. Az egyes, alapvetően nonprofit tevékenységek forprofit formában történő üzemeltetésének gondolata nem új keletű, a privatizáció kérdéskörét veti fel. A megfontolásban technikai jellegűnek tűnik a képalkotás módszerének, vagyis a számvitelnek a vizsgálata, ugyanakkor a döntéshez elengedhetetlen. Alapvető kutatásnak számít Herzlinger és Krasker (1987) vizsgálata arról, hogy milyen mértékű az eredménytermelő képessége az USA-ban egy nonprofit és egy forprofit módon üzemeltetett kórháznak. Plante (2009) 24 nonprofit és 24 forprofit kórházat vizsgált az USA-ban, Californiában. Kutatásában számos különbségre

¹ International Accounting Standards Board (IASB), az IFRS-eket gondozó testület.

világított rá, melyek közül az egyik legjelentősebb a cash flow termelő képesség, ugyanakkor alapvető eredménybeli különbség nem mutatkozott. A témában tett számos egyéb kutatás is rávilágít arra, hogy a nonprofit gazdálkodó eredménye nemcsak a pénzben megmért eredményben kívánczik megmutatkozni, hanem valami másban is. Ez a más legfőképpen az alaptevékenysége szerinti kulcs mutatóit jelentheti. Ahhoz, hogy a problémát jól lássuk, vizsgáljuk meg, hogy a nonprofit és a forprofit gazdálkodó gazdálkodásáról milyen képet mutat az a számvitel, ami az információt pénzürtékben mutatja be.

2. A nonprofit képződés különbözősége

Jelentős kérdés, hogy a számvitel, amely a gazdálkodó gazdálkodását írja le az üzlet nyelveként, a vállalkozó lényegéről, a pénzürtékben megmért jellemzőiről ad információt, míg a nonprofit gazdálkodó pénzürtékben megmért jellemzői mennyire adnak információt a nonprofit lényegéről. A forprofit és a nonprofit gazdálkodó véleményem szerint három alapvető nézőpontban tér el fundamentálisan egymástól. Ezek

- a pénztermelő képesség,
- a kontroll mértéke és
- az árazás.

Az 1. számú táblázat a különbségeket hivatott bemutatni.

1. táblázat: A forprofit és a nonprofit alapvető különbsége

	forprofit	nonprofit
cash flow termelő képesség	szükségszerű, hogy legyen; hosszú távon pozitív egyenlegű	nem szükséges, hogy legyen; ha van, lehet negatív egyenlegű
tulajdonosi kontroll	erős	gyenge
tevékenység piaci ára	van	többnyire nincs

Forrás: saját szerkesztés

A cash flow termelő képesség egzisztenciális kérdés a forprofit esetén. Definíció szerint a vállalkozó az, aki profitot termel magának. A tulajdonos a vállalatát azért tulajdonolja, hogy pozitív pénzáramlásai származzanak belőle. A nonprofit esetén a tulajdonos célja ugyancsak definíció szerint – ahogy ezt az elnevezés is mutatja – valami más, mint a profit. Cash flow nélkül semmilyen gazdálkodó nem tudja fenntartani magát, ugyanakkor a nonprofit esetén a saját maga által megtermelt pénzáramok nem feltétele a létezésének, a finanszírozását a legtöbb esetben támogatásból biztosítja, míg a forprofitnál feltétele.

A tulajdonosi kontroll mértéke a forprofitnál erősebb, mint a nonprofitnál. Jól jellemzi az állítást az a kiragadott aspektus, hogy a tulajdon az előzőnél jellemzően magántulajdon, míg az utóbbinál köztulajdon, vagy köztulajdon jellegű, bizonyos társadalmi csoportok közös tulajdona, ami természetéből fakadóan gyengébb ellenőrzést jelent.

A tevékenység piaci ára a nonprofit gazdálkodóknál felvet számos kérdést. Tekintettel arra, hogy alapvetően nincs tulajdonosi hozamvárás, illetve osztalékfizetés, máris egy komponenssel kevesebb az árazás kérdése a forprofithez képest. Arról van szó, hogy számtalan

esetben az ár rendkívül alacsony, önköltség alatti vagy ingyenes². Arra fel kell hívni a figyelmet, hogy valamilyen végső ponton az erőforrás áldozat (minthogy a költség nem más, mint erőforrás áldozat pénzben kifejezett értéke) a legtöbb esetben valakinek pénzkiramlás, legfeljebb nem közvetlen formában; egyszerűbben fogalmazva „nincs ingyenebéd” (Milton Friedman). Egy példával szemlélítve, a COVID-19 elleni vakcina ingyenes a legtöbb országban az állampolgárok számára, ugyanakkor a gyógyszergyártó cégek ezt értékesítették a nonprofit gazdálkodó(k)nak (legyen az akármilyen formája az államnak), amelyből jelentős profitjuk származott, de az ellenértéket nem közvetlenül a természetes személyek fizették meg, hanem többnyire a központi költségvetések, amelyek pénzbevételei meghatározó részben végső soron a természetes személyek adójából származik.

Akár nonprofit, akár forprofit gazdálkodóról legyen szó, a számvitel a beszámoló által megbízható és valós képet ad a vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetéről. A beszámoló egyetemesen értelmezve alapvetően öt részből áll³, amelyek a(z)

- mérleg,
- eredménykimutatás,
- kiegészítő megjegyzések,
- cash flow kimutatás,
- saját tőke változás kimutatás.

Az egyik fogalmi hiányossága a magyar szabályozásnak a jövedelem fogalma. Többféle nézőpontból többféle jövedelem létezik, pontosítanunk kell, hogy a vállalat adózott eredményét értjük-e alatta, a magánszemély nettó munkabérét, vagy az államnak befizetett adót, hogy csak a legfontosabbakat emeljük ki. Témám szempontjából megjegyzendő, hogy a gazdasági szereplők klasszikus négyes felosztásából (Meyer, Solt, 2007)

- magánszemély
- vállalat
- állam
- külföld

a nonprofit gazdálkodó leginkább az állam szektorába tartozik⁴. Ennek azért van jelentősége, mert céljaik fundamentálisan eltérnek, és ebből kifolyólag a gazdaságról alkotott képük is, az értékítéletük, a világlátásuk más. Ennek egyik súlyos következménye, amiről a későbbiekben még lesz szó, hogy nem a piaci mechanizmusok, hanem a piacot szabályozó mechanizmusok hívják életre az állami nonprofit gazdálkodókat. Vizsgálandó, hogy a nem állami, de állami jellegű, vagyis a közjót megvalósító gazdálkodókat mi hívja életre. Véleményem szerint, ha a külső megfigyelő helyett olykor a szereplő nézőpontját kívánjuk választani, akkor az állami szektor nézőpontja lesz számunkra az irányadó⁵.

Gazdálkodók esetén általában a jövedelmet, másképpen a számviteli eredményt az eredménykimutatás mutatja be. Ez egyébiránt a cash flow kimutatás eltérő értékmérése nélkül nem teljes, a képalkotásban az egymás közötti kapcsolat meghatározó (Veit, 2005).

² Az ingyenesség mind szociológiai mind pszichológiai hatásainak elemzéséről bőszeges a szakirodalom, amivel a jelen kutatás nem foglalkozik.

³ Eltekintve a konkrét magyar szabályozástól, alapvetően az IFRS-ek mentén.

⁴ A civil szervezetek, az egyházi jogi személyek és részben a nonprofit gazdasági társaságok nem részei az államnak, de a szektorális felosztás szerint leginkább az igaz rájuk, ami az államra, vagyis valamilyen társadalmi cél, valamilyen közjó előremozdításán fáradoznak.

⁵ Lakatos László Péter felhívta arra a figyelmet, hogy a modern számvitel egyik jelentős kihívása az, hogy megmondja, mi az egy. Másképpen fogalmazva, hol vannak egy multinacionális vállalat határai, mi számít egy irányításnak, vagyis mi az *entity*, mi a *reporting entity*, ha a világpiacok összefolynak. A nézőpont döntő.

A fent említett gazdálkodási jellemzők közül, amelyek alatt a vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetet bemutató pénzügyi kimutatásokat értjük, az eredménykimutatást emelem ki, ami a jövedelmi helyzet bemutatására szolgál, és arra keresem a választ, hogy

- a nonprofit eredménye a számviteli beszámoló eredménykimutatásában miként jelenik meg,
- hogyan értelmezhető az eredménykimutatása,
- milyen korlátai vannak és
- mit jelent annak utolsó sora, a nonprofit eredménye pénzértékben megmérve.

Jelen utolsó kérdésre adott válasz megmutatja a kutatás alapvető fókuszát, vagyis a nonprofit gazdálkodó eredménykimutatásának hasznosságát. Amennyiben elfogadjuk, hogy a nonprofit gazdálkodó megtermelt eredménye alapvetően a nem pénzben megmért küldetésében valósul meg, úgy előáll az a számvitelileg nehézkesen értelmezett állapot, hogy a nonprofit gazdálkodó saját tőkéjének gyarapodása mérlegen kívüli tétel. A nonprofit létrehozott eredménye egyrészt pénzügyi másrészt nem pénzügyi. A szakmai alaptevékenysége során létrejött valami materiális vagy immateriális társadalmi hasznosság (legtöbb esetben naturáliákban megmérve) az időszaki eredményét az eredménykimutatáson kívülre helyezi, vagyis nem része a saját tőkéjének, amely mérlegen kívüli vagyongyarapodás. Ez azt jelenti, hogy a nonprofit gazdálkodó tőkeereje a beszámolójában megjelenő tőkén felüli láthatatlan tőkeérték. Ennek a vizsgálata izgalmas és jövőbe mutató, azonban vizsgálódásom szempontjából mellékes, nem tekintem most fókuszomnak.

3. A nonprofit gazdálkodó eredménye

Az eredmény fogalma a magyar számvitelben konkrét definíció formájában nem adott, az egyes eredménykimutatás sorok határozzák meg, ezért ha elfogadjuk azt, hogy az eredmény az időszaki bevételek és ráfordítások különbsége, akkor a nonprofit gazdálkodó eredménykimutatása nem mutatja a nonprofit eredményét, hiszen a nonprofit gazdálkodó gazdálkodásának eredményét mutatja. Ez a számviteli eredmény nem az entitás eredménye, hanem a gazdálkodásának az eredménye. Ezzel szemben a vállalat eredménye maga az adózott eredménye, mert abban áll a lényege, az eredmény a saját tőkéjének azon növekedése, ami nem a tulajdonosoktól származik.

4. Bevételek – Ráfordítások⁶ = Eredmény

A forprofit lényege végső soron maga a gazdálkodás, így a számviteli eredménye a saját eredménye, míg a nonprofit lényege nem maga a gazdálkodás, így az eredménye nem a számviteli eredménye. A nonprofit esetén az eredménykimutatást ezek alapján célszerű volna

⁶ Itt élek azzal a meghatározással, hogy a vállalat (tágabban értelmezve a gazdálkodó) nem a költségeit és a ráfordításait állítja szembe a bevételeivel és így határozza meg az eredményét, hanem kizárólag a ráfordításait. A költség és a ráfordítás nem azonos fogalmak. Számos magyar vállalkozásnál, főként a magyar számvitel terminológiája szerint meghatározhatatlan és láthatatlan a különbség, azonban ez helyesen nem így van. A költség az erőforrás áldozat pénzben kifejezett értéke. A költség vagy beépül egy eszköz értékébe és onnan válik ráfordítássá a későbbiekben, vagy egyből ráfordítássá válik. A ráfordítás az a kibocsátás, ami a bevétel megszerzése érdekében merül fel akár közvetlen, akár közvetett formában. További megjegyzés, hogy a magyar számviteli szabályozás szerinti összköltséges és forgalmi költséges eredménykimutatás közötti különbségtétel vizsgálatomban irreleváns, hiszen mindkettő azonos eredményre vezet, legfeljebb a költség és a ráfordítás fogalmak összekavarására adna itt lehetőséget.

pénzügyi teljesítménykimutatásnak nevezni és összekapcsolni egy nem pénzügyi teljesítménykimutatással.

A nonprofit eredménye valami más, mint a forprofité. A profit pénzben megmért, a nonprofit eredménye többnyire leginkább naturáliákban mérhető. A fentihez hasonló formára rendezve a sejtésem a következő a nonprofit eredményének bemutatásáról:

KIELÉGÍTETT TÁRSADALMI IGÉNY és ELŐIRÁNYZAT – TELJESÜLÉS = 0

Ha egy szervezetet hosszú távon fenntartanak, akkor az szükségszerűen valamilyen érdeket szolgál, vagyis valakinek valamilyen módon eredményes. Ha egy nonprofit gazdálkodó hosszú távon pénzügyileg veszteséges, de folyamatosan finanszírozzák, akkor van olyan haszna, vagyis szolgál valami olyan érdeket, ami számára valami - legyen itt még most akármi - magasabb szintű eredmény, mint a pénzügyi (vagy ahogy ezt az eredménykimutatás mentén eddig kifejeztük, számviteli) eredmény. Ezt nevezem itt kielégített társadalmi igénynek, ami egy kezdeti modellben egyszerűen egy szöveges beszámolóként tudna megjelenni a tevékenységről, kiemelve a leginkább meghatározó természetes mértékegységben megmért eredményt. A végtelen példából csak kettőt ragadnék ki, ami szemléletessé teszi a problémát. Az egyik egy tűzoltóság esetén az egy év alatt tűzoltásra kihívások és sikeres oltási akciók aránya, a másik egy börtön esetén a fogvatartottak száma. Ehhez az ideálisnak vélt beszámolóelemhez elválaszthatatlanul társulna egy pénzügyi hatékonyságot mérő beszámolóelem, ami a költségvetésből gazdálkodók esetén a tervezett és tényleges pénzügyi erőforrás felhasználást mutatná, fókuszálva arra is, hogy a cél szerinti tevékenység egy egységére jutó pénzfelhasználás mekkora és hogy milyen mértékben optimális.

Számtalan tanulmány rámutatott arra, hogy a profitorientált vállalatok esetében is a vezetés a pénzügyi és a nem pénzügyi teljesítménymutatókat⁷ (Crous et al., 2021) felhasználva hozza meg a döntéseit. Egy ausztrál tanulmány (Nuhu et al., 2022) a vezetés kreatív döntéseinek megítélése szempontjából vizsgálja a pénzügyi és a nem pénzügyi teljesítménymutatóik interaktív és diagnosztikus felhasználását. Megállapításaik között szerepel, hogy a nem pénzügyi teljesítménymutatók elhagyhatatlan részei a jó döntést megalapozó képalkotásnak. Innen egy nagyobb lépéssel a képalkotásról a számviteli nyelvezettel kimondható, hogy a nonprofit elsődleges kimutatása (statement) a „nem pénzügyi beszámoló” (non financial statement), mert a vállalkozás folytatásának elve abban érvényesül.⁸

A nonprofit eredményének vizsgálata a SMART megközelítéssel

A számvitelben a felszínen jól megmért adatok szerepelnek, így kézen fekvő volna csak kvantitatív kutatási módszereket alkalmazni, azonban a mélyben rejlő igazság az, hogy a számvitel alapvető kérdései olyan döntések, értékelési eljárások alkalmazása, amelyekben a szubjektív elem, beleértve a politikát, a hatalmi viszonyokat, a vezetési megfontolásokat is döntőek. Ez indokolja azt, hogy a számokban nehezen megragadható igazságok is módszertanilag megalapozottan kutathatóvá váljanak.

A SMART módszertan (Doran, 1981) egy kvalitatív kutatási lehetősége a célrendszer minőségének. A SMART egy betűszó, amely kibontva az alábbiakból áll:

- Specific – konkrét
- Measureable – mérhető

⁷ az NFPI -ok, vagyis a non-financial performance indicators

⁸ Ez összecseng Lentner Csaba Budapesti Közüzemi vállalatok elemzése (Lentner, 2020) cikkével.

- **Achievable** – elérhető
- **Relevant** – releváns
- **Time-based** – időhöz kötött

A SMART megközelítésben akkor jó egy cél, ha az az öt szempontot maradéktalanul kielégíti. A H0 hipotézisnek megfelelően az alábbi két tételt állítom fel a szerint, hogy a számviteli beszámoló eredménykimutatása mennyire mutatja a gazdálkodó célját.

SMART tétel 1: A forprofit gazdálkodó számviteli beszámolója eredménykimutatásának a célja a forprofit valós eredményét bemutatni.

2. táblázat: SMART tétel 1, a forprofit eredménykimutatása

SMART	forprofit
Specific - konkrét	√
Measurable - mérhető	√
Achievable - elérhető	√
Relevant - releváns	√
Time-based – időhöz kötött	√

Forrás: saját szerkesztés

A cél konkrét, mert az eredménykimutatás utolsó sorát kell előállítani, ami megmutatja a vállalkozó eredményét, mérhető módon, azaz hazánkban elsősorban forintban.

A cél elérhető, mert minden lényeges adat az időszak során, kiegészítve a beszámolási időszak után a mérlegkészítésig bezárólag terjedő időszakokkal rendelkezésre áll és törvényi kötelezettség is ezek alapján eredménykimutatást összeállítani.

Releváns a vállalkozó számára az eredménykimutatás utolsó soraként előálló adózott eredmény, mivel ennek elérését tűzte ki létezése alapvető céljaként.

Időhöz kötött, mivel az üzleti év végével, határidőre az üzleti évről szól a pénzügyi kimutatás.

SMART tétel 2: A nonprofit gazdálkodó számviteli beszámolója eredménykimutatásának a célja a nonprofit valós eredményét bemutatni.

3. táblázat: SMART tétel 2, a nonprofit eredménykimutatása

SMART	nonprofit
Specific - konkrét	√
Measurable - mérhető	X
Achievable - elérhető	X
Relevant - releváns	X
Time-based – időhöz kötött	√

Forrás: saját szerkesztés

A cél konkrét, mert az eredménykimutatás utolsó sorát kell előállítani, ami megmutatja a gazdálkodó eredményét, mérhető módon, azaz hazánkban elsősorban forintban. Mivel a nonprofit gazdálkodó eredményét forintban mutatja be az eredménykimutatás, de a céljai általában és elsősorban nem anyagi jellegűek, így az eredménykimutatása a célok alakulásának mérésére nem vagy csak részben alkalmas, így nem méri a nonprofit eredményét.

A cél nem érhető el, mert az eredménykimutatás forintban, pénzügyi értékben mérhető adatokat tartalmaz, ami nem mutatja a nonprofit eredményét, ami nem egy pénzügyben mért érték.

Részben releváns a nonprofit gazdálkodó számára az eredménykimutatás utolsó soraként előálló adózott eredmény, mivel létét elsősorban nem a kimutatásban megjelenő profit hívta életre.

Időhöz kötött, mivel az üzleti év végével, határidőre az üzleti évről szól a pénzügyi kimutatás.

A SMART megközelítésben a SMART 1 tétel megmutatja, hogy az eredménykimutatás az eredmény megjelenítését a forprofit esetén szolgálja, míg a SMART 2 tétel megvilágítja, hogy ezt a célt az eredménykimutatás a nonprofit esetén nem tölti be. Jelen rövid elméleti fejtegetés alapján az a megállapításom, hogy a sejtésben foglaltak elfogadhatók, ami tömören úgy hangzik, hogy a számviteli beszámoló eredménykimutatása nem a legrelevánsabb kimutatás a nonprofit gazdálkodók eredményéről.

5. Esettanulmányok

Felvillantás szerűen bemutatok két példát a nonprofit gazdálkodásról szóló képalkotásra.

A Vígszínház Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság a beszámolóját a 2000. évi C. törvény A számvitelről szerint készíti el, így az Igazságügyi Minisztérium e-beszámoló adatbázisában hozza nyilvánosságra, amely az éves beszámoló mérlegéből, eredménykimutatásából és kiegészítő mellékletéből áll. A 4. táblázatban kiemeltem pár tételt a fenti pénzügyi kimutatásokból.

4. táblázat: A Vígszínház egyes jövedelemi adatai 2020-2021-ben, eFt-ban

eredménykimutatás sor		2020. év	2021. év
045.	C. Adózás előtti eredmény	135 296	-38 152
046.	X. Adófizetési kötelezettség	59	0
047.	D. Adózott eredmény	135 237	- 38 152
közhasznúsági jelentés eredménykimutatás sor		2020. év	2021. év
F.	Összes ráfordítás	2 503 495	2 561 940
G.	Adózás előtti vállalkozási eredmény	22 068	25 715
H.	Adófizetési kötelezettség	59	0
I.	Tárgyévi vállalkozási eredmény	22 009	25 715
J.	Tárgyévi közhasznú eredmény	113 228	- 63 867

Forrás: e-beszamolo.hu

A számviteli törvény szerinti képalkotás látszólag azt mutatja, hogy a 2020-as év gazdálkodása kielégítő volt, 22 M Ft nyereséget termelt a vállalkozási tevékenység és 113 M Ft nyereséget az alaptevékenység. A 2021-es év azonban sajnálatos módon nem jól prosperált, mivel ugyan a vállalkozási tevékenység nyeresége még további 3 M Ft-al emelkedett 25,7 M Ft-ra, de az alaptevékenység 63,9 M Ft összegű vesztesége a teljes gazdálkodási eredményt 38 M Ft összegű veszteségbe taszította. Ez azonban így nem ad jó képet. Egyszerűen arról van szó, hogy a színház támogatásból finanszírozott, költségvetésből gazdálkodik, amelynek a zárszámadását a rá hatályos szabályozó nem írja elő, így hol a több, hol a kevesebb adott évi támogatás volatilisá teszi az eredményét, miközben a pénzeszköz-felhasználás a pénzmaradvánnyal együtt közel azonos szintű, így a számviteli eredmény kevésbé releváns információval szolgál a finanszírozáshoz. A tulajdonos hozamelvárása pedig nem a pénzügyi eredményre szól, hanem a széles körű társadalmi szórakoztatásra, a kultúra bőséges életére, ha egész egyszerűen akarjuk összefoglalni egy színház fenntartását.

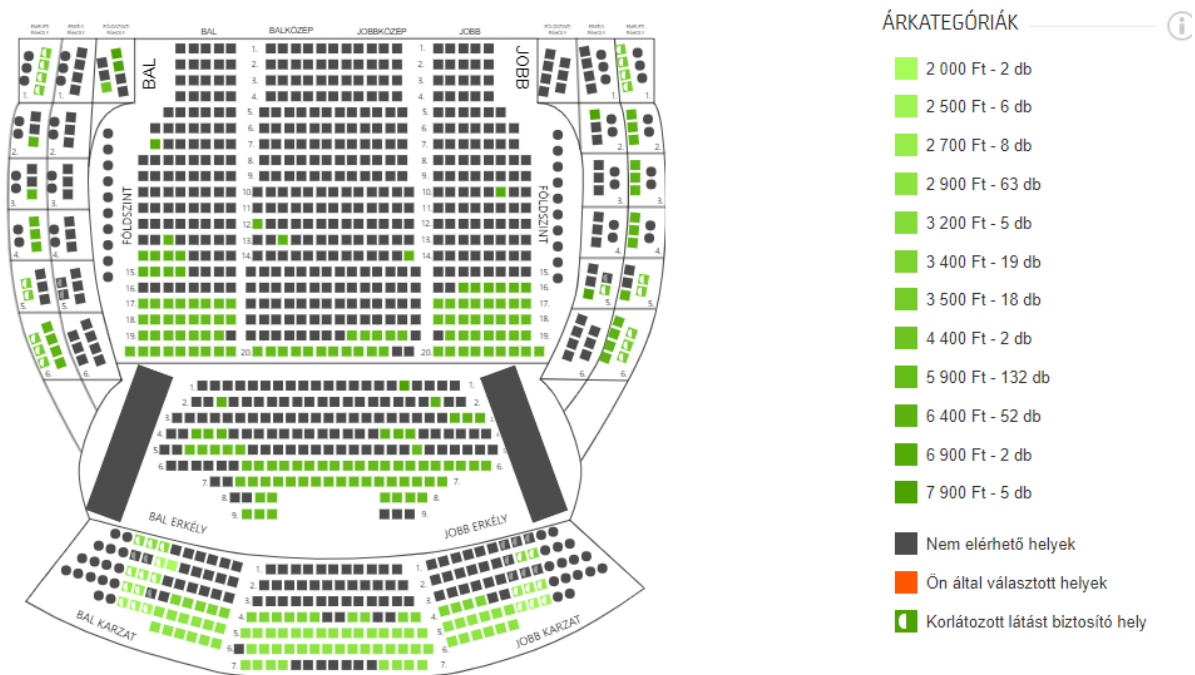
Ha a fentiekhez hozzáolvassuk, mint érdekhordozó – mivel minden adófizető érdekhordozója a színháznak az adó kötelező jellege okán – a 2021. évi éves beszámoló kiegészítő melléklete alaptevékenységre vonatkozó adatait, az 5. táblázatban közölt adatok tűnnek előtérbe.

5. táblázat: A Vígszínház egyes szakmai adatai 2020-2021-ben

megnevezés	2020.	2021.
bemutatószám (db)	5	8
előadásszám (db)	279	217
fizető nézők száma (fő)	161 722	119 124
jegybevétel (eFt)	557 301	426 269
átlagos kihasználtság valamennyi játszóhelyen (%)	88	85

Forrás: e-beszamolo.hu

A 4. táblázatban közölt adatokat a kiegészítő mellékletben található szakmai adatokkal kiegészítve egy árnyaltabb kép rajzolódik ki a tevékenységről, az adófizető érdekhordozó információs igényének kielégítése magasabb fokú. Amennyiben egy elnagyolt kalkuláció szerint a 2021. évi 2.561.940.000 Ft összes ráfordítást egyenlő mértékben ráosztjuk a 119.124 fő fizető nézőre, úgy egy átlagos 21.506 Ft/fő támogatás nélküli jegyárat kalkulálhatunk. Amennyiben hozzávesszük a színház jegyárait, amelyet a 2. kép tartalmaz, úgy láthatjuk, hogy a realizált működési bevétele az elnagyoltan számolt önköltségnek csak töredéke.

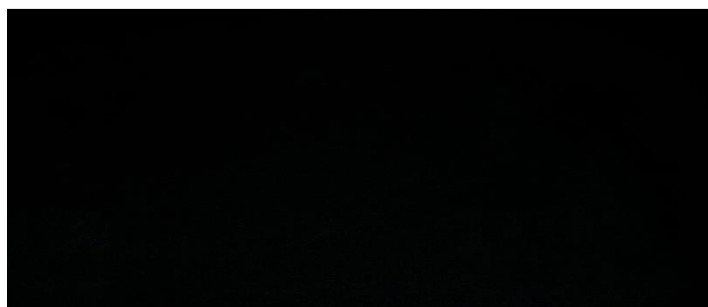
1. ábra: A Vigszínház jegyárai a 2023.05.05-i A kastély előadásra
 Forrás: vigszinhaz.hu

Az esettanulmány célja az volt, hogy rávilágítson arra a helyzetre, hogy önmagában a gazdálkodás egyes pénzügyi adatai nem szolgálnak elegendő információval azon érdekhordozók számára, akiknek az információs igényük, vagyis a profit elvárásuk nem pénzben hanem valami természetes mértékegységben, jelen esetben színházi előadások számában, illetve színházi előadásokra vagy egyéb szakmai jellemzőkre vetített mutatókban nyilvánul meg.

Második esettanulmányként álljon itt Miskolc város méltán híres és elismert egyházi gimnáziuma, a Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium, amelynek látképe a 3. képen látható.

2. ábra: Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium, Miskolc

3. ábra: fekete téglalap

Tapasztalati adatok alapján tudható, hogy az egyházi középiskolák finanszírozása strukturálisan nagyon hasonló az államiakéhoz, így az éves költségvetés 90%-95%-át teszi az állami normatív támogatás. Annak ellenére, hogy az állami normatív támogatás mögött az adófizető érdekhordozó áll a megfizetett adója jogcíme okán, aki a beszámolóján keresztül lenne képes információt kapni a gazdálkodásáról, az egyházi jogi személy számvitelét szabályozó 296/2013. (VII. 29.) Korm. rendelet az egyházi jogi személyek beszámolóképzési és könyvvizelési kötelezettségének sajátosságairól szóló kormányrendelet 11. §-a alapján nem ismerhető meg a gyakorlatban a beszámolója, amelyet rusztikusan szemléltetve a 4. kép mutat be. Idézet a hivatkozott kormányrendeletből: „Az egyházi jogi személynek beszámolóját nem kell letétbe helyeznie, de azt a számviteli politikájában meghatározott módon közzéteheti.” Így a továbbiakban elemzésre nem nyílik mód, a számvitel ebben az esetben egyáltalán nem szolgálja az érdekhordozó információs szükségletét.

6. Összefoglalás

Kutatásomban arra keresem a választ, hogy a nonprofit gazdálkodó számviteli képalkotása a beszámolója által megadja-e azt az információt az érdekhordozóknak, amelyre szükségük van, vagyis hasznos-e a számukra.

A beszámolás jogi szabályozása a különféle nonprofit gazdálkodóknál eltérő, de abban közös, hogy elsősorban a pénzügyi adataikra, a gazdálkodásukra vonatkozik. A nonprofitok közös jellemzője, hogy a gazdálkodásról alkotott képük az érintettek számára hasznos információval szolgál a vagyonuk állapotáról, mozgásának irányáról és az elért pénzügyi eredményről, azonban jobbra a kisebb körben kötelező közhasznúsági mellékleten kívül nincs olyan kimutatásuk a beszámoló által szervesen a beszámolási rendszerhez kapcsolva, amely a nem pénzben megmért, tehát szakmai eredményüket mutatná. Ez utóbbit nevezem úgy, hogy a tényleges eredményük.

Elméleti okfejtéséből láthatóvá válik, hogy a vállalkozás folytatásának elve, mint legfőbb számviteli alapelv, vagy másképpen mögöttes feltételezés, a nonprofit gazdálkodó nem pénzügyi kimutatásában jelenik meg leginkább. A nonprofit vagy adóból finanszírozott, vagy jelentős mértékű adókedvezményre jogosult, vagy meghatározó társadalmi támogatói létszámmal és összeggel rendelkezik, így szükségszerű, hogy a beszámolója nyilvános legyen, a gazdálkodása és összevontan a nem pénzügyi eredménye bemutatásra kerüljön. Ez gyakran hiányosan, vagy nem valósul meg. Állításaim tesztelésére egyrészt kvalitatív módszertant választottam a tartalomelemzés, case study (esettanulmány) és a SMART megközelítés formájában. A SMART megközelítésben az első állítás megfogalmazza, hogy az

eredménykimutatás az eredmény megjelenítését a forprofit esetén szolgálja, míg a második állítás szerint a nonprofit esetén nem tölti be. Az a megállapításom, hogy a számviteli beszámoló eredménykimutatása nem a legrelevánsabb kimutatás a nonprofit eredményéről. Az első esettanulmány rávilágít arra, hogy a számviteli törvény szerinti, vállalkozási mintára felépülő beszámolási rendszer széles körű és jól strukturált információ bemutatására szolgál, de torzítja az adófizető érdekhordozó képét, míg a második esettanulmány megmutatja, hogy vannak olyan zárvány nonprofit szabályozási területek, amelyek nem szolgálják egyáltalán az adófizető érdekhordozók információs igényeit.

Táblázatjegyzék

1. táblázat: A forprofit és a nonprofit alapvető különbsége, Forrás: saját szerkesztés
2. táblázat: SMART tétel 1, a forprofit eredménykimutatása, Forrás: saját szerkesztés
3. táblázat: SMART tétel 2, a nonprofit eredménykimutatása, Forrás: saját szerkesztés
4. táblázat: A Vígszínház egyes jövedelemi adatai 2020-2021-ben, eFt-ban, Forrás: e-beszamolo.hu
5. táblázat: A Vígszínház egyes szakmai adatai 2020-2021-ben, Forrás: e-beszamolo.hu

Ábrajegyzék

1. ábra: A Vígszínház jegyárai a 2023.05.05-i A kastély előadásra, Forrás: vigszinhas.hu
2. ábra: Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium, Miskolc, Forrás: gimnazium.jezsu.hu
3. ábra: fekete téglalap

Irodalomjegyzék

1. Herzlinger, R.E., Krasker, W.S. (1987): Who profits from nonprofits?, Harvard Business Review, 65 (1), pp. 93-106. [https://doi.org/10.1016/0024-6301\(87\)90216-0](https://doi.org/10.1016/0024-6301(87)90216-0)
2. Plante, Catherine (2009): The differentiation between for-profit and nonprofit hospitals: Another look, Research in Healthcare Financial Management Volume 12, Issue 1, Pages 7 – 17.
3. Lakatos László Péter (2009): A számvitel szabályozása, és a pénzügyi kimutatások hasznosságának megítélése. Doktori (PhD) értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem
4. Pacioli, Luca (1494): Summa de arithmetica geometria proportioni et proportionalita, Velence
5. Meyer Dietmar, Solt Katalin (2007): Mikroökonómia, Aula Kiadó
6. Veit József (2005): A számviteli törvény szerinti cash flow-kimutatás összeállításának elméleti és gyakorlati problémái. Doktori (PhD) értekezés; Veszprémi Egyetem
7. Crous, C., Battisti, E. and Leonidou, E. (2021), "Non-financial reporting and company financial performance: a systematic literature review and integrated framework", EuroMed Journal of Business, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/EMJB-12-2020-0134>
8. Nuhu, N.A., Baird, K. & Su, S. The association between the interactive and diagnostic use of financial and non-financial performance measures with individual creativity: The mediating role of perceived fairness. J Manag Control (2022). <https://doi.org/10.1007/s00187-022-00339-6>
9. Doran, G. T. (1981): There's a S.M.A.R.T. way to write management's goals and objectives. Management Review, 70 (11), 35–36.
10. Lentner Csaba, Molnár Petronella (2020): Budapesti Közüzemi vállalatok elemzése, SZÁMVITEL ADÓ KÖNYVVIZSGÁLAT: SZAKma 62: 6 p. 51-55.
11. 2000. évi C. törvény A számvitelről
12. 296/2013. (VII. 29.) Korm. rendelet az egyházi jogi személyek beszámolóképzési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól

Miért más a digitális világ? Az új nexus: felhasználó

Kácsér Olivér, Budapesti Corvinus Egyetem, Számviteli és Jogi Intézet, Számvitel Tanszék,
PhD hallgató, oliver.kacser@stud.uni-corvinus.hu

Absztrakt

A tanulmány a nemzetközi adójog egyik alapkérdését és egyben PhD disszertációm központi kutatási irányát képező nemzetközi adózási problémakör háttérét mutatja be. A digitalizáció beköszöntével és az új, digitális térben működő gazdasági modellek megjelenésével megváltozott az értékteremtés helye és módja, melynek következtében a határon átnyúló tevékenységből származó jövedelem adóztatási jogainak államok közötti megosztását biztosító klasszikus nemzetközi adózási alapelvek már nem alkalmazhatóak kielégítően, mivel a fizikai jelenlét hiánya miatt a piac országainak nem keletkezik jogi alapjuk a digitális szolgáltatást nyújtó cégek jövedelmének megadóztatására. A probléma kezelése és a többszörös adózás elkerülése érdekében az adóztatási jogok olyan új egyensúlyát kell megtalálni, amely a jövedelem forrása és a jövedelem tulajdonosa mellett a fogyasztók földrajzi elhelyezkedését is figyelembe veszi, vagy ez utóbbit tekinti forrásnak. Tanulmányom célja különösen a téma alapvető OECD és Európai Unió joganyagai, valamint az Interneten elérhető szabadforrású anyagok alapján a digitális gazdaság adózást érintő újdonságainak és főbb kihívásainak bemutatása, továbbá az adózási kihívásokra kidolgozott főbb megoldási javaslatok ismertetése.

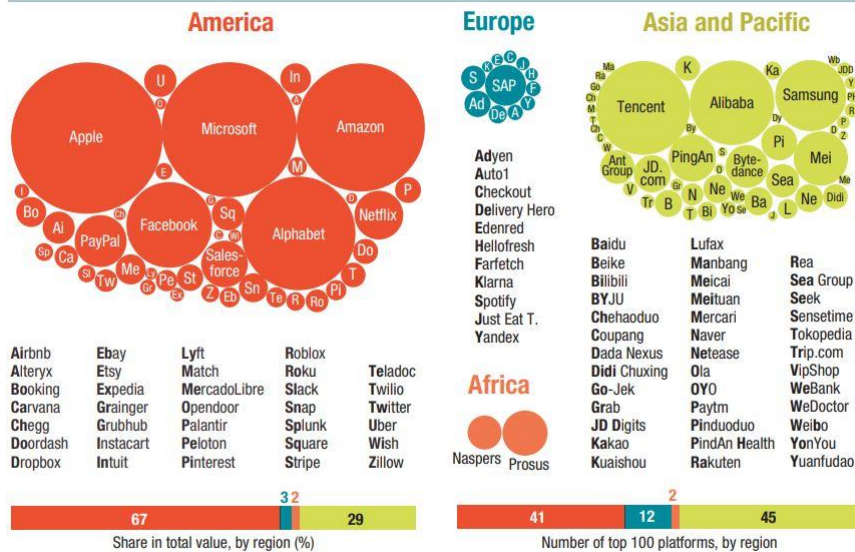
Kulcsszavak: nemzetközi adózás, digitális gazdaság, adóztatási jogok megosztása, nexus szabályok, profitallokáció

1. Bevezetés, célok

A világ, ahogyan ismerjük, folyamatosan változik, korunk egyik alapvető mozgatórugója pedig a digitális átalakulás. A digitalizáció térnyerése nemcsak mindennapi életünk számos aspektusát változtatta meg, hanem gazdaságunk és társadalmunk működését is. A digitális gazdaság a nemzetközi adózást is jelentős próbatétel elé állította, ugyanis e jelenség alapjaiban döntötte meg a jelenlegi több, mint 100 éve fennálló nemzetközi adóügyi keretrendszer alapelveit. A probléma megoldásához a nemzetközi adórendszer mélyreható reformja szükséges, az óriási politikai nyomás és a dollár-milliárd nagyságrendű kormányzati költségvetési bevételekiesések ellenére azonban a jelenlegi megoldási javaslatok globális szintű implementálása nem tudott megvalósulni. A tanulmány célja bemutatni azokat az összefüggéseket és folyamatokat, melyeknek köszönhetően a jelenlegi adózási alapelvek a digitális gazdaság beköszöntével elavulttá váltak, ismertetni a nemzetközi szervezetek (OECD, Európai Unió) megoldási javaslatait és az egyes államok törekvéseit, valamint összefoglalni, hogy a digitális gazdaság milyen kihívások és eldöntendő kérdések elé állította a nemzetközi adórendszert.

A digitális gazdaságban megjelentek a globális digitális platformok (Google, Facebook, stb.) is, melyek kiváltságos helyzetben vannak ahhoz, hogy hatalmas mennyiségű adatot gyűjtsenek, amikor felhasználóik hozzáférnek szolgáltatásaikhoz, ami jelentős versenyelőnyt biztosít számukra. A hálózati hatások, az adatokhoz való hozzáférés, valamint a méret- és választékgazdaságosság együtt monopolisztikus trendekhez és a világ legnagyobb digitális platformjainak megnövekedett piaci erejéhez vezetett. (UNCTAD, 2021)

Figure I.13. Geographical distribution of the top 100 global digital platforms, by market capitalization 2021

Source: Holger Schmidt, available at www.netzoekonom.de/vortraege/#tab-id-1 (data as of May 2021).
 Note: As a reference, the market capitalization of Apple is \$2.22 trillion, while for Mercado Libre it is \$88.7 billion, \$80.2 billion for Baidu and \$59.7 billion for Spotify.

*1. ábra: A 100 legnagyobb globális digitális platform földrajzi megoszlása 2021-ben
 Forrás: UNCTAD Digital Economy Report 2021*

A világ 100 legnagyobb globális digitális platform piaci tőkeerejéről és földrajzi elhelyezkedéséről nyújt információt az 1. ábra. Az ábrán a digitális platformok piaci tőkeerejüknek megfelelően kisebb, vagy nagyobb körként vannak illusztrálva, a lábjegyzetben pedig olvasható, hogy referenciaként az Apple (mely a legnagyobb körként került ábrázolásra) piaci tőkeereje 2021-ben 2,22 trillió dollárt tett ki. Az ábra rávilágít arra is, hogy ma a legmeghatározóbb digitális platformok székhelye döntő többségében az USA-ban és Kínában található.

Ahogy látható, a digitalizáció beköszöntével mára a digitális cégek hatalmas gazdasági erőfőlényre tettek szert, ami kétségkívül rengeteg hasznot hozott, ugyanakkor számos területen – köztük a határon átnyúló tevékenységből származó jövedelem adóztatási jogainak államok közötti megosztását biztosító nemzetközi adórendszer („Nemzetközi adórendszer”) területén – rengeteg kihívást eredményezett. A probléma kifejtését megelőzően szükséges megérteni azokat a főbb alapelveket, normákat, szabályokat és módszereket, amiken a jelenlegi Nemzetközi adórendszer nyugszik, ennek bemutatására a következő fejezetben kerül sor.

2. A téma felvezetése, a vonatkozó szakirodalom bemutatása, értékelése

Általánosan elfogadott tény, hogy egy állam szuverenitásának két aspektusa van: egy terület feletti hatalom és egy bizonyos alancsoport feletti hatalom. Az állami szuverenitás e kettős természete hatotta át a XIX. és XX. századi emberek elméjét és fejtett ki mértékadó befolyást az államok adóztatási jogait megalapozó alapelvek megteremtésére. Tudatában annak, hogy az adókat olyan adóalanyokra és tárgyakra kell korlátozni, amelyek valamilyen kapcsolatban állnak a kivetítő állammal, a döntéshozók arra a következtetésre jutottak, hogy a jogos adókövetelésnek vagy egy személyhez fűződő viszonyon (azaz „személyes kötődésen” - illetőségelv) vagy egy területhez való viszonyon (azaz „területi kötődésen” - forráselv) kell alapulnia. (OECD, 2015)

Erre a központi gondolatra épültek ki a jelenlegi Nemzetközi adórendszer *nexus-szabályai*, melynek központi elve, hogy egy államnak akkor keletkezik jogi alapja egy adóalany jövedelme megadóztatására, ha az állam és az adóalany között azonosítható valamilyen meghatározó viszony, azaz *nexus*. Az államok által alkalmazott nexus-szabályok értelmében e meghatározó viszony kritériuma jellemzően két esetben teljesül: ha az adóalany az adott államban adóügyi illetőséggel rendelkezik („*belföldi illetőségű személy*”), vagy jövedelmét az adott állam területén termelte meg (azaz a jövedelme „*forrása*” az adott állam).

E koncepció mentén alakultak ki a globális és territoriális adórendszerek is. Míg a *globális adórendszerek* a belföldi illetőségű személyeket a világjövedelmük (tehát az állam határain belüli és kívüli forrásokból elért jövedelmük), a nem-belföldi illetőségű személyeket pedig a területükön megtermelt jövedelmük után adóztatják meg, a *territoriális adórendszerek* belföldi és nem belföldi illetőséggel rendelkező személyek esetén is kizárólag a területükön megtermelt jövedelmet vonják adózás alá. (OECD, 2013a)

A globális és territoriális adórendszerek működéséből következik, hogy az adózási szuverenitás gyakorlása bizonyos esetekben *jogi kettős adóztatáshoz* vezethet, mely azt jelenti, hogy bizonyos esetekben az adózó ugyanazon jövedelmére két vagy több joghatóság is adót vehet ki. A kettős adóztatás káros hatással van az áruk és szolgáltatások nemzetközi cseréjére, valamint a tőke, a technológia és a személyek határokon átnyúló mozgására. (OECD, 2015)

A kettős adóztatás káros hatásait már az 1920-as években felismerték, felszámolását pedig célként tűzték ki a nemzetközi szervezetek. (UN Model, 1980) Annak érdekében, hogy a kettős adóztatás felszámolása, mint fő cél megvalósuljon, szükség volt egy Nemzetközi adórendszer megalkotására, mely biztosította a határon átnyúló tevékenységből származó jövedelem adóztatási jogainak államok közötti megosztását jogi kettős adóztatás esetén. E nemzetközi adórendszer az 1920-as években az egyenlőség/igazságosság és hatékonyság alapelveire épülve alakult ki, a történelem előrehaladtával pedig a fő cél megvalósítását célzó normák (illetőség elv, forrás elv, állandó telephely, önálló jogi személy és szokásos piaci ár elve) kerültek megfogalmazásra. Az adórendszer működését pedig az államok közötti adóztatási jogot szabályozó kettős adóztatás elkerüléséről szóló bilaterális adóegyezmények („Adóegyezmények”) megkötésével biztosították, melyek jogi kötőerővel bíró konkrét szabályokat tartalmaztak arra vonatkozóan, hogy mely állam, milyen mértékben ragadhatja magához az adóztatási jogot egy adott jövedelem felett.

Az egységes szerkezet és tartalom, valamint a szerződéskötés elősegítése céljából a legtöbb kettős adóztatás elkerüléséről szóló egyezmény modellegyezmények alapján került kidolgozásra, melyek egy előre meghatározott sémát és tartalmat ajánlanak a szerződő tagállamok számára. A legelterjedtebb modellegyezmény az OECD Modellegyezmény. (OECD, 2017)

A jelenlegi Adóegyezmények szabályai szerint a nemzetközi adójog az adójoghatóság két típusát nevesíti:

1. Illetőség országának korlátlan adóztatási joga a belföldi illetőségű adóalanyok felett
2. Forrás ország korlátozott adóztatási joga

Míg a belföldi illetőséget gazdasági társaságok esetén az üzletvezetés vagy a bejegyzés helye határozza meg, a forrás ország adóztatási joga azon alapszik, hogy a jövedelmet hol termelték meg, hol teremtődött az adóztatható többletérték. (Haslehner és mtsai., 2019) A forrásadóztatás tehát az illetőség adóztatással ellentétben arra az elvre hagyatkozik, hogy az az állam adóztathat meg egy jövedelmet, akinek a területén az *értékteremtés* történt.

Az Adóegyezmények az *álladó telephely* koncepcióját használják annak megállapítására, hogy egy államnak van-e joga megadóztatni egy nem adóügyi rezidens személy vállalkozási

jövedelmét. Az állandó telephely Adóegyezmények 5. cikkében található definíciója értelmében „olyan állandó üzleti helyet jelent, amelyen keresztül a vállalkozás üzleti tevékenységét egészben vagy részben kifejti”. (OECD, 2003) A meghatározásból megállapítható, hogy a forrás ország adóztatási jogának egyik fő kritériuma a fizikai jelenlét, vagyis a forrás ország kizárólag akkor adóztathatja egy nem adóügyi rezidens személy profitját, ha a személy a forrás ország területén valamilyen formában (üzlet, gyár, üzem, stb.) fizikailag jelen van. Ennek oka, hogy a tradicionális gazdaságban az értéktöbblet egyértelműen a gyártó, kereskedő közreműködésével keletkezett, így az értékteremtést jól lehetett mérni a fizikai helyhez – amelyhez a termelés, eladás kötődött – köthető realizálódott jövedelmekkel.

A forrás ország adóztatási jogát megalapozó szabályokon túl szükséges volt megalkotni a keretelveket arra vonatkozóan is, hogy állandó telephely keletkezése esetén milyen módon határozható meg a telephelyhez betudható nyereség, amire a forrás ország adóztatási jogot formálhat. A telephelyhez betudható nyereség megállapítása a *szokásos piaci ár és az önálló jogi személy elvén* alapul, melynek értelmében egy multinacionális cégcsoport tagjainak a tagok között létrejövő ügyleteket olyan áron, feltételek mentén kell véghez vinni, mint ami független felek között kerülne alkalmazásra (a telephelyeket ebből a szempontból úgy kell kezelni, mintha leányvállalatok lennének), az allokálható nyereséget pedig az OECD Transzferár Irányelve által megfogalmazott *funkcionális analízis* segítségével kell meghatározni. A funkcionális analízis célja a multinacionális cégcsoporton belül a gazdaságilag jelentősnek bizonyuló tevékenységek és vállalt kötelezettségek, kockázatok, valamint a nyereség megtermelésében részt vett eszközök beazonosítása annak érdekében, hogy meg lehessen határozni, hogy a cégcsoport egyes entitásai mekkora mértékben járultak hozzá a jövedelem megtermeléséhez, vagyis az értékteremtés – és ebből következően a profit – mekkora hányada köthető az adott csoporttaghoz. A funkcionális analízis elvégzéséhez szükséges adatok elsődleges forrásai a számviteli nyilvántartások. (OECD, 2022)

A Nemzetközi adórendszer hatékony működését egy évszázadon keresztül az imént bemutatott normák és szabályok biztosították, e normák és szabályok azonban a digitális üzleti modellek elterjedésének köszönhetően mára már elavulttá váltak. A következő fejezet a digitális üzleti modellek adózást érintő jellemzőit és a kapcsolódó főbb adóügyi problémákat, valamint a nemzetközi szervezetek által kidolgozott megoldási javaslatokat mutatja be.

3. A téma tárgyalása

3.1 A digitális üzleti modellek jellemzői, és hatásuk a Nemzetközi adórendszerre

Az OECD 2018-ban kiadott jelentésében három pontban foglalta össze a digitális vállalkozások legszembetűnőbb, közös jellemzőit:

1. Határon túli fizikai jelenlét nélküli tevékenység: A digitalizáció lehetővé tette a nagymértékben digitalizált vállalkozások számára, hogy jelentős mértékben részt vegyenek egy állam gazdasági életében anélkül, hogy az adott államban fizikai jelenléttel rendelkeznének.
2. Immateriális javak (beleértve szellemi tulajdont is) meghatározó szerepe az értékteremtésben: A digitalizált vállalkozásokra az immateriális javakba, különösen a szellemi tulajdonba történő befektetések növekvő jelentősége jellemző. Sok digitalizált vállalkozás üzleti modelljének központi elemei az immateriális eszközök, például a platformjaikat, webhelyeiket és számos más kulcsfontosságú funkciót támogató szoftverek és algoritmusok intenzív használata.
3. Adatok, felhasználói közreműködés és ezek szinergiája a szellemi tulajdonnal: Az adatok, a felhasználói közreműködés, a hálózati hatások és a felhasználók által generált tartalom

általánosságban jellemzi a fokozottan digitalizált vállalkozások üzleti modelljeit. A felhasználói részvétel fontos szerepe a közösségi média esetében látható legszembetűnőbben, ahol adatok, hálózati effektusok és a felhasználók által generált tartalmak nélkül nem léteznének a ma ismert digitális platformok. (OECD, 2018)

A digitális üzleti modellek új kihívások elé állították az Adóegyezmények telephely szabályait. Az állandó telephely általánosan elfogadott koncepciója az, hogy a vállalkozásnak az illetőség államtól eltérő állam gazdaságába való jelentős integrációját vagy részvételét jelzi, és a vállalkozás nyereségének megadóztatását az állam által nyújtott infrastruktúra, közszolgáltatások igénybevétele indokolja. A digitális gazdaságban azonban a vállalkozások ugyanolyan szintű integrációt érhetnek el a piac országok gazdaságában azáltal, hogy digitális technológiák segítségével interakcióba lépnek ügyfeleikkel anélkül, hogy a piac országában fizikai jelenléttel rendelkezzenek. Az adóztatás mögött meghúzódó indok egy nem adóügyi illetőségű vállalkozás jelentős integrációja egy másik ország gazdasági életében. Ha ez a feltétel teljesül, a piac országnak jogos követelése keletkezik a nem adóügyi illetőségű vállalkozás nyereségének megadóztatására függetlenül a fizikai jelenlét hiányától. Az egyenlőség/igazságosság, mint a Nemzetközi adórendszer egyik fő alapelve megköveteli egy új nexus, nevezetesen a felhasználó (vagy más néven a piac) és a rá vonatkozó szabályok létrejöttét, melyek a fizikai jelenlét hiányában is jogi alapot biztosítanak a piac országoknak a digitalizált vállalkozások üzleti nyereségének megadóztatására.

Az új nexus szabály új profitallokációs szabályokat is megkövetel. A jelenlegi, szokásos piaci ár elvén alapuló transzferár szabályok a funkcionális tevékenységek (betöltött funkciók, vállalt kockázatok, igénybe vett eszközök) alapján allokalják a nyereséget az államok között. A funkcionális tevékenységek fókuszpontja a kockázatvállalás szempontjából releváns személyi funkciók, amelyek aktív döntéshozatalt igényelnek e kockázatok elfogadását és/vagy kezelését illetően. (OECD PE Report, 2010) Ezek a személyi funkciók szolgálnak kiinduló pontként a csoporttagok közötti profitfelosztás meghatározása szempontjából, tekintve, hogy e személyi funkciókból eredő döntések teremtik az értéket. A probléma abban ragadható meg, hogy a releváns személyi funkciók nincsenek jelen a piac országában olyan nexus esetén sem, amely nem a vállalkozás fizikai jelenlétén alapul. Még ha egy digitális vállalkozás telephelyén vagy fióktelepén keresztül fizikai jelenléttel rendelkezik is a piac országában, a piac ország nem tudja megadóztatni azt a nyereséget, amely arányban állna a vállalkozásnak a piac ország gazdaságába való integráltságával. Egy multinacionális vállalkozás a piac országában disztribútorként működő telephelye vagy leányvállalata például rutin értékesítési tevékenységét néhány fővel, minimális felszereléssel és eszközökkel, kockázatot alig vállalva végezheti, mivel ezek a kockázatok szerződéses megállapodásokkal könnyen eltüntethetők a piac országból. A jelenlegi transzferárazási szabályok szerint az ilyen alacsony funkciójú és alacsony kockázatú disztribútorokhoz alacsony árérés kapcsolódna, ezáltal pedig alig jutna adóbevétel a piac országainak akkor is, ha az értékesítés jelentős, például, ha a vállalkozás digitális módon interakcióban van fogyasztóival.

A jelenlegi transzferár szabályok szerint továbbá a multinacionális cég által megtermelt bevétel 10 százalékát meghaladó nyereséget („Reziduális Profit”) az immateriális javak (pl. szoftverek) tulajdonosaihoz, illetve a magas beosztású menedzserek és magasan képzett munkavállalókat foglalkoztató leányvállalatokhoz kell allokalni. Az immateriális javak legtöbbször nem a piac országában találhatóak akkor sem, ha egyébként marketing tevékenységhez kötődnek. E tényezőknek köszönhetően a jelenlegi szokásos piaci ár elvén alapuló transzferár szabályok miatt a piac országok a digitális szolgáltatásból eredő jövedelem minimális hányadára formálhatnak csak adóztatási jogot, a jövedelem meghatározó részét ezáltal az illetőség országai adóztathatják meg, részesülve ezáltal a hatalmas adóbevételekből.

Tekintettel arra, hogy az állandó telephely Adóegyezményi feltételei a digitális üzleti modellek esetében nem állnak fenn, valamint a jelenlegi szokásos piaci ár elvén alapuló transzferár szabályok nem veszik figyelembe a fogyasztókat az értékteremtés során, a fejlett országok (főként USA és Kína) és néhány feltörekvő gazdaság hatalmas adóbevételekben részesül azáltal, hogy a digitális cégek határon átnyúló digitális szolgáltatásaikból eredő jövedelmének meghatározó részének adóztatási joga az ő államukban koncentrálódik, míg az alacsony jövedelmű fejlődő országok és az Európai országok jelentős része az adóztatási jog minimális, elhanyagolható részére formálhat jogos igényt annak ellenére, hogy ezen államok a digitális szolgáltatások igénybevételét illetően hatalmas fogyasztói bázissal rendelkeznek.

Az illetőség és forrás országok közötti adóztatási jog elveszett egyensúlyának visszaállításához arra a fő kérdésre kell választ adni, hogy a digitális világban a felhasználó teremt-e értéktöbbletet, illetve a digitális fogyasztói piac tekinthető-e nexusnak. Amennyiben e kérdésre megalapozott igenlő válasz adható, úgy további kérdésként merül fel, hogy a fogyasztói piacot forrásnak kell-e tekinteni, vagy harmadik nexusnak, amelyre adóztatási jog alapozható. Utóbbi esetén további választ igényel az a kérdés, hogy a jövedelem mekkora hányadáért felel a fogyasztói piac, mint harmadik nexus.

A fogyasztói országok nagymértékű bevételkiesése, valamint az egyre növekvő politikai nyomás miatt az elmúlt években több megoldási javaslat is született a fentebb bemutatott kérdések megválaszolására, e megoldási javaslatok ismertetésére a következő fejezetben kerül sor.

3.2 Megoldási javaslatok

A digitális gazdaság adózási kihívásait a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet („OECD”) már több, mint egy évtizede felismerte, a digitális gazdaság jellemzőit pedig először a nemzetközi adóügyi keretrendszer gyengeségeinek kijavítását célzó Base Erosion and Profit Shifting („BEPS”) projekt 2013-ban kiadott Akciótervében foglalta össze, (OECD, 2013b) 2015-ben pedig egy részletes jelentésben (Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy, Action 1–2015 Final Report – „BEPS végső jelentés”) bemutatott néhány alternatívát – köztük a jelentős gazdasági jelenlétén alapuló új nexus, forrásadót és bevételalapú különadót – a telephely szabályok módosítására, javaslatot azonban egyik alternatíva alkalmazására sem tett. (OECD, 2015) Ennek oka abban ragadható meg, hogy a BEPS projekt fő célja az adókikerülés visszaszorítása volt, a határon átnyúló digitális szolgáltatásból eredő jövedelem adóztatási joga feletti elosztást érintő problémák azonban sokkal mélyebb problémákat – nevezetesen az adózás alapelveinek alkalmazhatóságát – feszegettek.

A BEPS projekt tehát nem kínált választ a Nemzetközi adórendszer elavult alapelveiből eredő problémákra, és a piac országok nagymértékű bevételkiesésére. Az egyre növekvő politikai nyomás miatt azonban az OECD kénytelen volt e problémakör tekintetében is válaszlépéseket tenni. A szervezet 2019 januárjában a tagállamok által tett javaslatokat két pillérbe foglalta. Az első pillér („Pillar 1”) kifejezetten a digitális gazdaság tágabb kihívásaival foglalkozik, és az adózási jogok elosztására összpontosít. (OECD, 2020)

Az első pillér, amely a Nemzetközi adórendszer kialakulása óta bekövetkezett legnagyobb szabású reformját hivatott biztosítani, módosításokat fogalmaz meg az üzleti profit nexus- és nyereségelosztási szabályaira vonatkozóan. A reform eredeti indoklása az volt, hogy a nemzetközi adószabályokat hozzá kell igazítani ahhoz a környezethez, amelyben az új, digitális üzleti modellek működnek. Az első pillér kibővíti a piac országainak adóztatási jogát a nem adóügyi illetőségű vállalkozások üzleti nyereségére oly módon, hogy a piac országai

megadóztathatják a digitális vállalkozások Reziduális Profitjai egy részét („Amount A”) akkor is, ha a nem adóügyi illetőségű vállalkozások nem rendelkeznek fizikai jelenléttel országukban, továbbá tartalmaz egy fix hozamot is bizonyos alapszintű marketing- és disztribútori tevékenységek tekintetében, melyek fizikailag egy piac országban zajlanak („Amount B”). Végül pedig magában foglal egy olyan eljárási módot, amely hatékony vitamegelőzési és -rendezési mechanizmusok révén javítják az adóbiztonságot. Az első pillér tehát a nexus szabályok tekintetében a Reziduális Profit egy részét az érintett multinacionális vállalat piac országokban való tartós, és jelentős részvétele alapján számítaná ki, adóztatási jogát pedig nem köti a fizikai jelenléthez – ezzel biztosítva a piac országok adóztatási jogát a Reziduális Profit egy része felett. A Reziduális Profit piac országok közötti allokálása vonatkozásában pedig elveti az értékteremtés elvét, helyette pedig egy újféle allokációs módot, a *formula alapú megosztást* fogalmazza meg, melynek lényege, hogy az Amount A feletti adóztatási jogot a piac országok között az egyes országokban elért bevételek arányában kell felosztani. Az új szabályok bevezetését az első pillér egy multilaterális egyezmény ratifikálásával valósítaná meg, biztosítva ezzel, hogy a legnagyobb digitális cégek nyereségének egy részét ne kizárólag az illetőség országai (főként USA és Kína), hanem a piac államai is adóztathassák a fizikai jelenlét hiánya ellenére. (OECD, 2022)

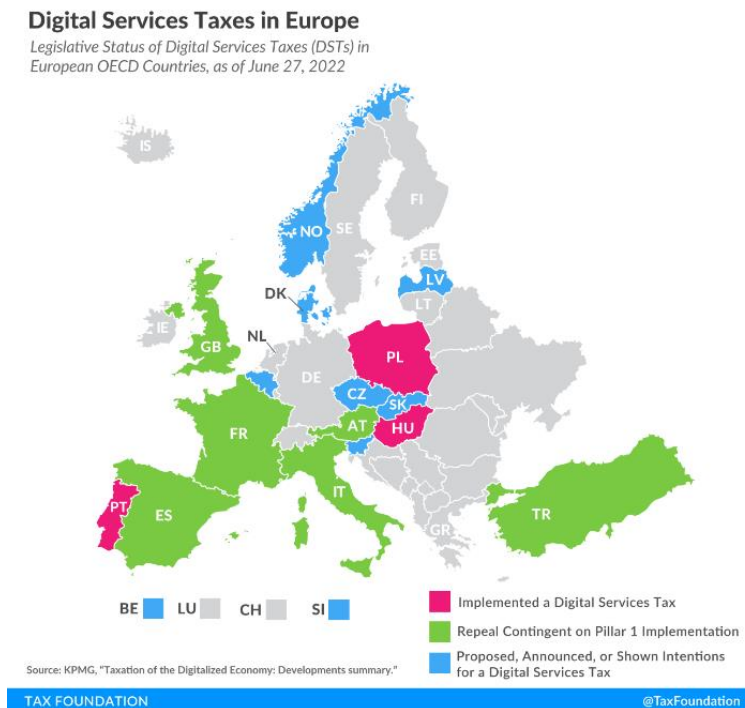
A digitális gazdaság által támasztott adózási kihívások az Európai Uniót is arra ösztönözték, hogy tegyen lépéseket a jelenség kezelése érdekében. Ennek megfelelően a szervezet 2018 márciusában két irányelv-javaslatot készített elő, melyek lényegében a BEPS végső jelentésben felvázolt alternatívák egy részére épülnek. Az Európai Unió elképzelése az volt, hogy az OECD által kialakított konszenzuson alapuló ajánlásokat a tagállamok számára kötelező érvényű jogi normákba ültesse át, különös figyelemmel arra, hogy e normák az Európai Unió alapelveivel összeegyeztethetőek legyenek.

Az Unió első, hosszú távú irányelv-javaslat a társasági adószabályok teljes megreformálását fogalmazza meg azzal a céllal, hogy a nyereség ott kerüljön megadóztatásra, ahol az értékteremtés történik. E célból az irányelv-javaslat meghatároz egy ún. „digitális telephelyet”, amelyhez lehet nyereséget rendelni, és amely jogi alapot teremt a digitális vállalkozások megadóztatására. A hosszú távú irányelv-javaslat értelmében a digitális telephelyhez rendelhető profit továbbra is teljes egészében a függetlenség elve alapján kerülne megadóztatásra, az adóztatásra vonatkozó konkrét szabályok azonban nem kerültek megfogalmazásra. (SPD Irányelv-javaslat, 2018)

Tekintettel arra, hogy az OECD államoknak sikerült konszenzust elérniük a norma tekintetében, egységes szabály és módszer a norma megvalósítására azonban még nem született, a jelentős adóbevétel-kiesés mérséklése azonnali megoldást kíván. Ez a megoldás pedig kizárólag olyan módon léphet életbe, amely az Adóegyezmények hatályán kívül esik. Ez volt az oka annak, hogy a hosszú távú irányelv-javaslat mellett az Unió egy másik, rövid távú irányelv-javaslatot is előkészített, mely egy ún. bevétel alapú különadó („digitális szolgáltatási adó”) átmeneti bevezetését javasolta addig, amíg a társasági adószabályok teljes megreformálására sor nem kerül. Az irányelv célként fogalmazta meg, hogy a kormányzati bevételkiesés mérséklése végett biztosítani kell a legfontosabb, az EU-n belül jelenleg nem adózó olyan szolgáltatások azonnali adóztatását, ahol felhasználói közreműködéssel értékteremtés történik. (DST Irányelv-javaslat, 2018) Tekintve, hogy az Európai Unió érzékenynek minősített szakpolitikai területek (köztük az adózás) tekintetében kizárólag egyhangú szavazással fogadhat el jogszabályt, a tagállami nézőpontok különbségei miatt holtpontra jutottak az Unión belül a digitális gazdaság adózásáról történő tárgyalások, az irányelv-javaslatok elfogadására pedig a mai napig nem került sor.

Tekintettel arra, hogy az OECD és az Európai Unió intézkedései nem valósultak meg, és így a multinacionális cégek digitális jelenléte továbbra is óriási költségvetési bevételkiesést okoz a

piac államainak, átfogó megoldás hiányában számtalan állam döntött úgy, hogy önkényesen, bevétel alapú különadót vezet be azokra a digitális szolgáltatásokra, melyeket fogyasztói veszik igénybe, és fizikai jelenlét hiányában egyébként nem tudnák megadóztatni.

2. ábra: A Digitális Szolgáltatási Adók Európában

Forrás: What European Countries Are Doing about Digital Services Taxes, Tax Foundation

A tanulmány 2. ábrája is rávilágít az európai országok elkötelezettségére arra vonatkozóan, hogy a digitális jelenlétet önkényesen megadóztassák. A digitális jelenlét egyéni állami adóztatása érthető válaszlépés a jelentős felhasználói bázissal rendelkező piac országok részéről, hiszen a jelenlegi szabályrendszerben más módon nem lehet biztosítani az adóbevételeket. Az ábra alapján megfigyelhető, hogy számos európai ország saját belső adójogába már implementált, vagy kész implementálni egy digitális szolgáltatást terhelő különadót (Digital Services Tax).

4. Következtetések, összefoglaló

A tanulmány során bemutatott ismereteket összegezve a következő három fő kérdés tekintetében kell egységes konszenzust képviselniük a világ államainak a határon átnyúló tevékenységből származó jövedelem adóztatási jogainak államok közötti megosztását biztosító szabályrendszer új alapokra helyezése érdekében:

1. **Jövedelemadók vagy bevétel alapú különadók/forrásadók** - Az adóztatási jogok új egyensúlyának biztosítása érdekében érdemes-e ragaszkodni a jelenlegi jövedelemadók rendszerére épülő nemzetközi adószabályokhoz, vagy az új egyensúly kizárólag a jelenlegi keretrendszer felszámolásával, és a bevétel alapú adóztatási formák bevezetésével érhető el?
2. **Nexus szabályok** - Az adóztatási jogot megalapozó telephely szabályokat milyen módon javasolt módosítani annak érdekében, hogy a digitális ügyletek adóztatásából a

piac országok is kivehessék részüket, illetve, hogy a felhasználó, mint új nexus beépítése a jelenlegi telephely szabályokba megoldást hozhat-e a piac országok adóbevételekieséseit illetően?

3. **A telephelyhez betudható nyereség meghatározása** - A jelenlegi környezetben a nyereségallokációra vonatkozó szabályrendszer továbbra is a szokásos piaci ár alapvén, és az ügyleti alapú megosztás módszerén nyugodjon, és a szabályok módosítása a jelenlegi alapelveknek való megfeleléssel történjen, vagy a szokásos piaci ár alapelvét elvetve, egy teljesen új alapokra épülő szabályrendszer megalkotása szükséges, mely a formula alapú megosztásra épül?

Irodalomjegyzék

- [1] Állami Számvevőszék: Elemzés a digitális gazdaság megadóztatásának aktuális kérdéseiről, a modern gazdasághoz illeszkedő új uniós adószabályokról értékelő elemzés figyelemmel a terület ellenőrizhetőségére. 2020. Letöltve 2022. Február 6-án, az Állami Számvevőszék weboldaláról:
https://www.asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2021/digitalis_adozas_20210202.pdf?download=true
- [2] UNCTAD: Digital Economy Report 2021. 2021. Letöltve 2022. November 11-én, az UNCTAD weboldaláról: <https://unctad.org/publication/digital-economy-report-2021>
- [3] OECD: Statement by the OECD/G20 Inclusive Framework on BEPS on the Two-Pillar Approach to Address the Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy. 2020. Letöltve 2022. Február 8-án, az OECD weboldaláról:
<https://www.oecd.org/tax/beps/statement-by-the-oecd-g20-inclusive-framework-on-beps-january-2020.pdf>
- [4] SDP Irányelv-javaslat - COM(2018) 147 final, Javaslat A TANÁCS IRÁNYELVE a jelentős digitális jelenlétre kivetendő társasági adóra vonatkozó szabályok megállapításáról. 2018. Letöltve 2022. Február 8-án az EUR-Lex honlapjáról:
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=COM%3A2018%3A0147%3AFIN>
- [5] DST Irányelv-javaslat - COM(2018) 148 final, Javaslat A TANÁCS IRÁNYELVE az egyes digitális szolgáltatások nyújtásából származó bevételek után fizetendő digitális szolgáltatási adó közös rendszeréről. 2018. 2018. Letöltve 2022. Február 8-án az EUR-Lex honlapjáról:
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018PC0148&from=HU>
- [6] Bunn, D., Asen, E.: What European Countries Are Doing about Digital Services Taxes, Letöltve 2023. Március 14-én a Tax Foundation honlapjáról:
<https://taxfoundation.org/digital-tax-europe-2022/>
- [7] OECD: Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy, Action 1—2015 Final Report. Paris. Organisation for Economic Co-operation and Development. Paris. 2015 pp. 22-27
- [8a] OECD: Addressing Base Erosion and Profit Shifting. Organisation for Economic Co-operation and Development. Paris. 2013 pp. 33-36
- [8b] OECD. Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting. Organisation for Economic Co-operation and Development. Paris. 2013. Letöltve 2022. Február 8-án az OECD weboldaláról: https://www.oecd-ilibrary.org/taxation/action-plan-on-base-erosion-and-profit-shifting_9789264202719-en

- [9] United Nations Model Double Taxation Convention between Developed and Developing Countries. 1980. Letöltve 2023. Március 19-én a United Nations Digital Library honlapjáról: <https://digitallibrary.un.org/record/13957>
- [10] OECD. Model Tax Convention on Income and on Capital 2017 (Full Version). Organisation for Economic Co-operation and Development. 2017. Letöltve 2023. Március 19-én az OECD honlapjáról: https://www.oecd-ilibrary.org/taxation/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-2017-full-version_g2g972ee-en
- [11] Haslehner, W. C., Kofler, G., Pantazatou, K., Rust, A.: Tax and the digital economy: Challenges and proposals for reform. Kluwer Law International B. V. Netherlands. 2021 pp 15-16
- [12] OECD, T. A. G.: Are the Current Treaty Rules for Taxing Business Profits Appropriate for E-commerce? Organisation for Economic Co-operation and Development. Paris. 2003
- [13] OECD. 2010 Report on the Attribution of Profits to Permanent Establishments („OECD PE Report”). Organisation for Economic Co-operation and Development. Paris. 2010
- [14] OECD: OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations 2022. Organisation for Economic Co-operation and Development. Paris. 2022 pp 11-33
- [15] OECD: Tax Challenges Arising from Digitalisation – Interim Report 2018: Inclusive Framework on BEPS. Organisation for Economic Co-operation and Development. Paris. 2018 pp 23-59
- [16] OECD: Progress Report on Amount A of Pillar One. Organisation for Economic Co-operation and Development. Paris. 2022 pp 4-9
- [17] Czoboly, G., Erdős, G.: Adózási és adótervezési ismeretek. Budapest: HVG-ORAC Kiadó. 2021 pp. 165-166, 288-290

II. Szekció

Külsőként a belső ügyletekről. Kutatási kérdések és lehetőségek a transzferárazás témakörében

Martin Kíra, adjunktus, BCE Számvitel Tanszék, kira.martin@uni-corvinus.hu

Szabóné Veres Tünde, adjunktus, BCE, Számvitel Tanszék, tunde.veres@uni-corvinus.hu

Absztrakt

Az OECD transzferár irányelvek jónéhány évig tanulási fázist teremtettek az azt implementáló országokban mind a vállalkozások, mind pedig az adóhatóságok részére. Húsz éve jelent meg a hazai szabályozásban az a kormányrendelet, amely először szembesítette a szakmát az ehhez kötődő adóalap korrekciók és főleg a nem alkalmazott korrekciókra irányuló adóellenőrzés lehetőségével, komoly kihívást adva ezzel a témához kötődő valamennyi érintettnek. A transzferár dokumentáció olyan piaci képet ad a vállalkozásról, amely a vezetés számára jól tükrözi a piaci pozíciót, de ezt az előnyt a vállalkozások nem feltétlenül ismerik fel. Az elmúlt tíz évben a globális változások az OECD oldaláról folyamatos reakciókat igényeltek, melyekkel egyrészt a makroszintű eredményhatások kezelésére törekedtek a szokásos piaci árlevonátkozásában, másrészt pedig a dokumentálás egységesítését célozták meg a BEPS 13. akcióterv kidolgozásával. A változó világ kihívásokat jelent az adózóknak és az adóhatóságoknak egyaránt a transzferár rendszerek, az árképzési módszerek stabilitása tekintetében. Ebből adódik, hogy a szakmai sajtóban és publikációkban csak szűkös információ érhető el a témával kapcsolatban. A pénzügyi-számviteli szakmának vannak olyan szereplői, akik számára hasznos és fontos lenne a nyitottabb kommunikáció e kérdéskörben a transzferár ügyletek szabályozási és vállalatvezetési jellegét tekintve egyaránt. A téma több kutatási kérdést is felvet a dokumentáció hasznossága és egységesítése kapcsán.

Kulcsszavak: transzferárazás, OECD irányelvek, szokásos piaci ár

Bevezető gondolatok

A vállalkozások árképzési stratégiája, az alkalmazott árképzési módszerek, valamint az árképzés ösztönző szempontjai egyértelműen a vállalkozások belső információi. Különösen igaz ez a vállalkozáson belüli kereskedelmi ügyletek árazására, mivel a szakmai sajtóban megjelenő hírek többnyire az adózási vonatkozásaiban érintik a transzferárak fogalmát. Húsz éve jelent meg a transzferárak dokumentálási kötelezettségét szabályozó kormányrendelet, amely először szembesítette a szakmát az ehhez kötődő adóalap korrekciók és főleg a nem alkalmazott korrekciókra irányuló adóellenőrzés lehetőségével, komoly kihívást adva ezzel a témához kötődő valamennyi érintettnek. A legfontosabb érintettek a vállalkozások, amelyek számára a szabályozáshoz kötődő adóbírság lehetősége „misztikussá” és szenzitívvé tette a témát.

Transzferár rendszer a vállalatvezetés eszköztárában

A belső ügyletek árazásának szerepe a vállalati menedzsment eszközrendszerében az 1960-as évek második felében már több menedzsment tudománnyal foglalkozó szakember kutatási területeként kapott hangsúlyt. A szervezeti rendszerek fejlődésével, a hierarchiák és a döntési felelősségi területek változásával a belső ügyletek jellege is változott. A szervezeten belüli funkciók változása hatással volt az árképzési gondolkodásra, megvalósítva ezzel a vállalat

belüli eredmény allokációját. Az 1980-as évek közepén már Eccles (1985) és Solomons (1985) is megfogalmazta, hogy a vállalaton belüli integrációs folyamatok hogyan hatnak az árképzés alkalmazott módszerére; hogy a részlegek/leányvállalatok független felekkel való kapcsolata hogyan bővíti az árazáshoz használt információk körét; továbbá, hogy a transzferárakkal kialakult eredmény kötődése a teljesítményértékeléshez hogyan befolyásolja a vállalati döntéseket a különféle vezetői szinteken.

A globalizáció hatására a vállalati egységek földrajzi elkülönülése és a funkciók koncentráltága továbbra is igényli egy vállalkozásnál az együttműködési folyamatok tipizálását és az árazási elvek megfogalmazását. A világkereskedelem 60%-a belső ügyletekben zajlik, ezért a transzferár fogalom globálisan izgalmas kategória. A vállalkozások természetes törekvése a csoportszintű eredmény adózási szempontból kedvező allokálása.

Abdallah (2004) a 2000-es évek elején még az adózási lehetőségek kihasználását csak egy szempontnak tekintette a nemzetközi transzferár rendszer modelljének felvázolásával a pénzügyi folyamatok összehangolása, a devizakockázatok és a vezetői teljesítmény értékelése és motivációja mellett.

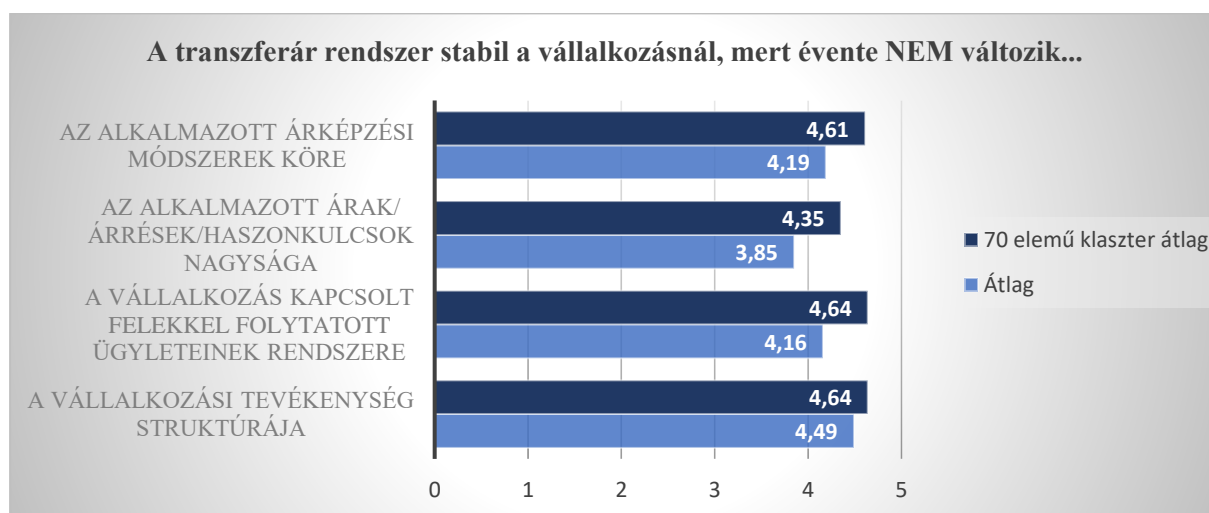
Az utóbbi években a szakmai sajtó egyre inkább az adóelkerülés fogalmával azonosítja a belső ügyletek árazását. Ez abból adódik, hogy a globálissá vált kérdés vagy inkább probléma nemzetközi összehangolása és folyamatos kommunikációja az OECD által megalapozza a nemzetgazdaságok szabályozását. Az OECD a transzferárak dokumentálásának irányelveit a multinacionális vállalkozások és az adóhatóságok részére már 1995-ben publikálta. A szokásos piaci ár kategóriájának megfogalmazása egyértelműsítette, hogy a csoporton belülik és a független felek közötti ügyletekben alkalmazott árak közötti eltérés a belső vállalatvezetési döntések alapján csoportosítja át az eredményt, ezért az adóalap meghatározásánál ezt a hatást ki kell szűrni. Egyúttal ennek az adóalap módosításnak, vagy leginkább a nem-módosításnak a dokumentálása a vállalat kötelezettsége. Ez alapvető áttörés volt a közösség tagállamainak e témájú szabályozásában. Hazánkban már 1996-ban bekerült a társasági adóalap korrekciós elemei közé a kapcsolt ügyletekben alkalmazott árak és a szokásos, azaz független felekkel alkalmazott ár különbsége, ennek ellenére hosszú évekig nem került hangsúlyosan az adóhatósági ellenőrzések célkeresztjébe.

A szokásos piaci árak való megfelelés bizonyítása, azaz a transzferár dokumentáció elkészítése a vállalkozások számára komoly kihívást jelentett. Az irányelvek keretszabályokat adtak a szokásos kategória értelmezésére, az árképzési módszerek alkalmazhatóságára, valamint az összehasonlító elemzés révén a szokásos ügyletek meghatározására. A keretjellegű irányelvek folyamatos konzultációs munkát igényeltek a tagállamok szakértői részéről. Az idők során előkerültek azok a problémák, amelyek a komolyabb elemzési folyamatokban kihívást jelentettek a speciális belső tevékenységek, az immateriális javak, a pénzügyi tranzakciók, illetve az alacsony hozzáadott értékű szolgáltatások árazása stb.

Az irányelvek változtatása 2010 óta megfigyelhetően gyakoribb és a globális gazdasági helyzethez illeszkedik. A pénzügyi válságból való kilábalása után a dinamikusan fejlődő nemzetközi környezetben megérett a helyzet a BEPS (Based Erosion of Profit Shifting) Action 13 révén a transzferárak tekintetében az átláthatóság növelésére, a dokumentálás standardizálására. A dokumentáció kétszintűvé emelésével, azaz a csoportszintű fődokumentum (master file) és a helyi dokumentumok (local file) tartalmi elvárásainak meghatározásával az adóhatóságok által elvárt, egységes tartalom állt elő a belső ügyletekről. Az adattartalom meghatározásával az adófizetők számára világossá vált, hogy a szokásos piaci ár igazolásához szükséges teendők és információk, valamint a számviteli információk bázisra épülő számszerű adatok köre csoport szinten és a vállalkozás szintjén egyaránt.

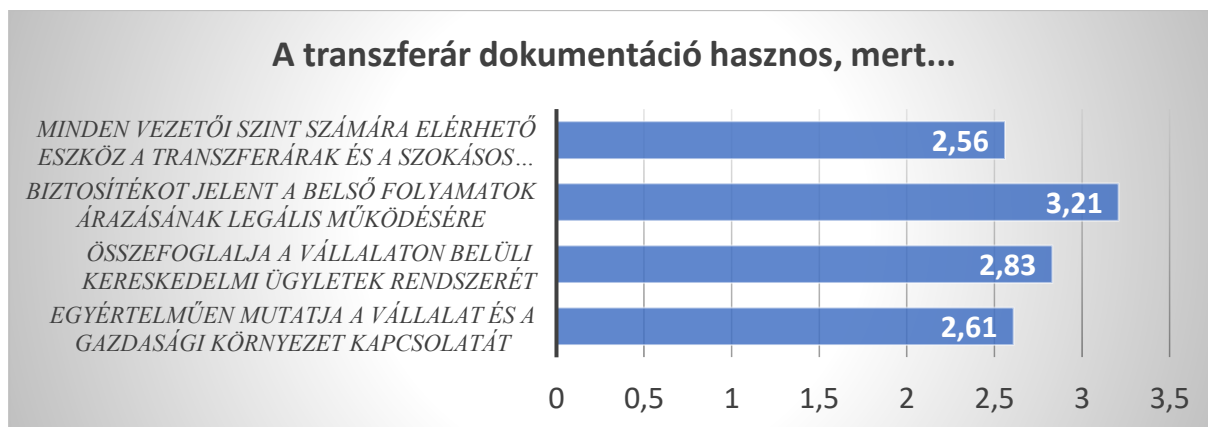
A helyi dokumentáció tartalmazza azt az összehasonlító elemzést, amely a vállalkozás belső ügyleteiben szereplő termék/szolgáltatás árainak a megfelelőségét igazolja a független felek közötti kereskedelemben alkalmazott áraihoz. Az összehasonlító elemzés elkészítése a vállalkozás piaci környezetének, a versenytársainak a feltérképezésével, a tevékenység sajátosságainak vizsgálatával olyan képet ad a működési környezetről, amely hasznos lehet a vállalati menedzsment számára. A transzferár dokumentáció szenzitív jellege nem csupán az alkalmazott árképzési módszer és a haszon nagysága miatt értelmezhető, hanem a szűkebb és tágabb gazdasági környezetben elfoglalt pozíció miatt is. A meghatározott adattartalom a funkcionális elemzés kapcsán még továbbra is bizonytalanságot jelent az adózók részére, illetve az ellenőrzések során az adóhatóságoktól is alapos felkészültséget igényel.

Az említett tartalmi elemek kapcsán a transzferár dokumentáció hasznosságának kérdése a vállalatvezetés eszközszerében érdekes kutatási terület. A dokumentációt övező szakmai megítélés, a folyamatosan változó, egyre komolyabb összegű retorziók miatt ennek a tartalmi előnynek az értelmezése és felmérése izgalmas feladat lehet a kutatók számára. Egy 2013-ban készített kérdőíves kutatásunk eredményei jól tükrözik ezt az állítást. Több mint háromezer kiküldött kérdőívből 106 darab értékelhető válasz alapján a megkérdezett pénzügyi-számviteli vezetők véleménye egybecsengett a transzferár rendszer stabilitása és a tartalmi információk hasznossága tekintetében. Az 1. ábra jól mutatja a 2013. évi felmérés alapján (5 fokozatú Linkert skálán) a transzferár rendszer stabilitását a vállalkozásoknál.

*1. ábra: A transzferár dokumentáció hasznosságának megítélése
(Forrás: Szabóné, pp145.16.táblázat alapján)*

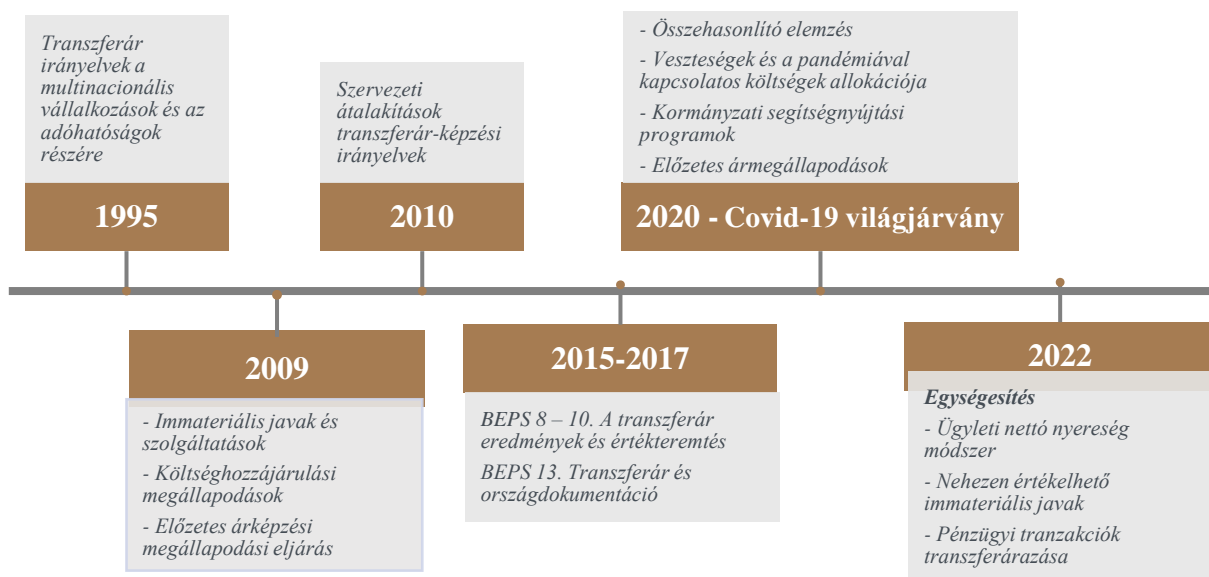
A válaszok alapján mind az alkalmazott módszereknél, mind pedig az összehasonlítást képező ártenyezőik nagyságánál, illetve a vállalaton belüli folyamatok tekintetében a stabilitás jellemző. Az összehasonlító elemzés tekintetében akkor még lényegesen kevesebb tapasztalat állt rendelkezésre. A transzferár megfelelésének igazolására a vállalkozások sok esetben tanácsadók jártasságát, benchmark elemzésekben szerzett gyakorlatát vették igénybe, ezzel együtt az eredmény tipikusan a transzfer szabályozási elvárások teljesítésének szintjén maradt. A kutatás ezen eredményeit mutatja a 2. ábra.

2. ábra: A transferár dokumentáció hasznosságának megítélése
(Forrás: Szabóné, pp139. táblázat alapján)

Az iránymutatások változása a gazdasági környezet változásainak hatására

A kérdőíves felmérés óta eltelt tíz év alatt a világ és a gazdasági környezet jelentősen megváltozott. A természeti és a társadalmi okok (Covid-19, orosz-ukrán háború, energiaválság, infláció) a globális gazdasági együttműködésre, a multinacionális vállalatok ügyleteire, a termelési feltételekre és az eredményesség megítélésére egyaránt hatással voltak. Bár a 3. ábra csupán a legjelentősebb, újszerű szempontok miatti változásokat emeli ki az időtengelyen, mégis jól mutatja, hogy az elmúlt tíz év az OECD irányelvei vonatkozásában is számos kihívással, egyeztetéssel és módosításokkal járt. A változások jellegében a globális gazdasági folyamatok hatásai figyelhetők meg. A 2008-as pénzügyi válság után két évvel jelent meg a korábbi változtatásokat is magában foglaló második OECD irányelv kötet, amely kibővült egy új, IX. fejezettel, ami a szervezeti átalakítások transferárképzési vetületeit tárgyalja. Ez a rész a korábbi évek egyeztetéseinek eredményeként nemcsak a szinergia hatások és a méretgazdaságosság maximalizálása, valamint az értékláncok hatékonyságának javítása miatti szervezeti átalakítások miatt vált hangsúlyossá, hanem a gazdasági visszaesésekből adódó szervezeti átalakítások szükségessége miatt is. Az elmúlt tíz évben az OECD konzultációs és iránymutatási tevékenysége a nemzetközi üzleti élettel való lépéstartás érdekében a BEPS (Based Erosion and Profit Shifting) akcióterv kidolgozására irányult. Ebben a programban három új, transferárazást érintő, a szokásos piaci ár elvének alkalmazását célzó intézkedés is született: a 8-as sorszámú, amely a nehezen értékelhető immateriális javakkal, a 9-es sorszámú, amely a kockázatok megosztásával, végül a 10-es sorszámú, amely a nagy kockázatú szerződések eredményallokációjával foglalkozik.

3. ábra: Kiemelt változások az OECD irányelvekben 1995-2022 között.
(Forrás: saját szerkesztés)

A legutóbbi három év eseményei egyértelmű és gyors reakciókat kívántak az irányelvek területén is. A Covid-19 világjárvány hosszú távra formálta át a globális üzleti folyamatokat. Bizonyos iparágak jelentős visszaeséssel küzdöttek, a tőzsdei árfolyamok zuhanni kezdtek, a nemzetközi együttműködés folyamatai korlátokba ütköztek, ugyanakkor kimagasló eredményeket értek el az olyan iparágak, mint az e-kereskedelem, a digitális piac, a televíziós társaságok, a mobil applikációk és az információs technológiák. Az OECD irányelvek 2020-as kiigazítása tekintettel volt a pandémia okozta költség- és kapacitásváltozásokra, a támogatásokra és az országspecifikus jellemzőkre. Továbbá állásfoglalást adott a csoporton belüli speciálisan felmerült költségek allokálása, az állami támogatások hatásainak kezelése és az érvényben lévő előzetes ármegállapítások kapcsán szükséges teendők (felülvizsgálat, lezárás, visszavonás) vonatkozásában. Az irányelvekről megjelent 2022. évi új kötet összesíti a 2018 és 2020 közötti legjelentősebb változtatásokat.

Kik azok a „külsők”?

Az OECD iránymutatásai folyamatosan beépülnek a magyar jogrendbe. A dokumentáció elkészítésére vonatkozó első hazai kormányrendelet ugyan évekkel később, csak 2003-ban jelent meg, de azóta a változások követése a szabályozásban folyamatos és lényegesen gyorsabb. A szakmai kommunikációban a téma kimerül a szabályozás értelmezésében, és „szükszavú” marad a téma konkrétumait tekintve. A transzferár dokumentációk pedig nem nyilvános dokumentumok, a belső folyamatok a stratégiai célokhoz illeszkednek, ezért érthető, hogy szenzitív kérdéskör az adózóknak. Kik azok a külső szereplők, akik számára érdekes lehet a transzferár rendszerek, a szokásos piaci ár értelmezése, a belső ügyletek eredményhatása egy vállalatcsoporthoz tartozó vállalkozás kapcsán?

Az egyik ilyen érdekcsoport az **adóhatóság**, bár számukra „nincsenek titkok”, az adóellenőrzések révén bármikor közvetlenül hozzájuthatnak az ellenőrzéshez szükséges dokumentumokhoz.

A másik érdekeltnek számít társaság **könyvvizsgálója**. Bár a szakma egyértelműen elutasítja felelőségüket a transzferarázás adóhatásainak vonatkozásában, de a könyvvizsgálat során természetesen érintik a transzferarázás kérdéseit. Akár az árbevétel, az értékesítési árresek, akár

a költségek elemzése kapcsán felmerülhet a gyanú a szokásos piaci ártól való eltérésre, az eredmény csoportszintű átrendezésére, ezért egyértelműen könyvvizsgálati kockázatokkal járhatnak, vagyis kritikus területnek számítanak. A könyvvizsgáló felelőssége talán a figyelemfelhívásban értelmezhető.

A transzferárazás nagy „nyertesei” azok a **tanácsadó cégek**, amelyek a transzferár dokumentáció elkészítésére specializálódtak. Az elmúlt húsz évben ezen vállalkozások száma jelentősen megnövekedett.

Ebbe a sorba tartozik az **oktatás is**, ahol a legtöbb információra lenne szükség ahhoz, hogy a jövő generációja számára megalapozott felkészülést biztosítson. Az oktatás alapját és egyben részét is képező kutatási tevékenységre a szabályozókon és állásfoglalásokon kívüli publikus adatforrásként a vállalkozások pénzügyi beszámolóit adnak lehetőséget. Ezen izgalmas kihívásokkal teli, szenzitív adatokra támaszkodó kutatások célja a belső ügyletek megismerése, a csoporton belüli szerepkörök megítélése, a belső partneri (vevő, szállító) viszonyokon alapuló a finanszírozási jellemzők feltárása, valamint a nyereség alakulásának befolyásolására tett intézkedések felismerése.

Irodalomjegyzék

Könyvek:

1. Abdallah, W.M. (2004): Critical Concern in Transfer Pricing and Practice, Westport, Connecticut, London.
2. Benke Jr., R.L. – Edward, J.D. (1980): Transfer Pricing: Techniques and Uses, New York, National Association of Accountants.
3. Eccles, R.G. (1985): A Theory for Practice, Lexington Books.
4. Solomons, D. (1985): Divisional performance: measurement and control, Markus Wiener Publishing Inc..
5. Transzferár irányelvek a multinacionális vállalkozások és az adóhatóságok számára – OECD, (2005), Kiadta az MKVK Oktatási Központ Kft., Budapest.
6. Transzferár irányelvek a multinacionális vállalkozások és az adóhatóságok számára – OECD, (2012), Kiadta az MKVK Oktatási Központ Kft., Budapest.

Cikkek:

7. Dean J. (2009) Decentralization and Intracompany Pricing, Harvard Business Review, May, pp 65-74
8. Rogers H. – Oats L. (2022): Transfer Pricing: changing views in changing times, ACCOUNTING FORUM 2022, VOL. 46, NO. 1, pp 83–107
9. Szabóné V.T. (2013): A transzferár rendszer és a vállalati szervezeti rendszer összefüggései, Vezetéstudomány 45. kötet 9. szám, 2014. szeptember pp 46 – 56.
10. Szabóné dr. Veres Tünde (2014): A transzferárazás filozófiája és alkalmazásának aspektusai, PhD értekezés, Pannon Egyetem

Internetes források:

11. Addressing Base Erosion and Profit Shifting, (2013) OECD, https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/addressing-base-erosion-and-profit-shifting_9789264192744-en#page16
12. Guidance on the transfer pricing implications of the Covid-19 pandemic (2020) <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/guidance-on-the-transfer-pricing-implications-of-the-covid-19-pandemic-731a59b0/#indicator-d1e145>
13. Inclusive Framework of Base Erosion and Profit Shifting (last update 2022), OECD <https://www.oecd.org/tax/beps/>
14. Covid-19 global market impact, Wordbank, <https://www.wordbank.com/us/blog/global-trends/covid-19-global-market-impact/>
15. OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations, 2022, <https://www.oecd.org/tax/transfer-pricing/oecd-transfer-pricing-guidelines-for-multinational-enterprises-and-tax-administrations-20769717.htm>

Számviteli szakemberek jellemzői, munkája, véleménye a mikrogazdálkodói beszámolóról és a digitalizációról – kutatási beszámoló

Kardos Barbara, BGE, egyetemi docens, kardos.barbara@uni-bge.hu

Kása Richárd, BGE, tudományos főmunkatárs, kasa.richard@uni-bge.hu

Balázsiné Farkas Katalin, BGE, egyetemi docens, balazsinefarkas.katalin@uni-bge.hu

Absztrakt

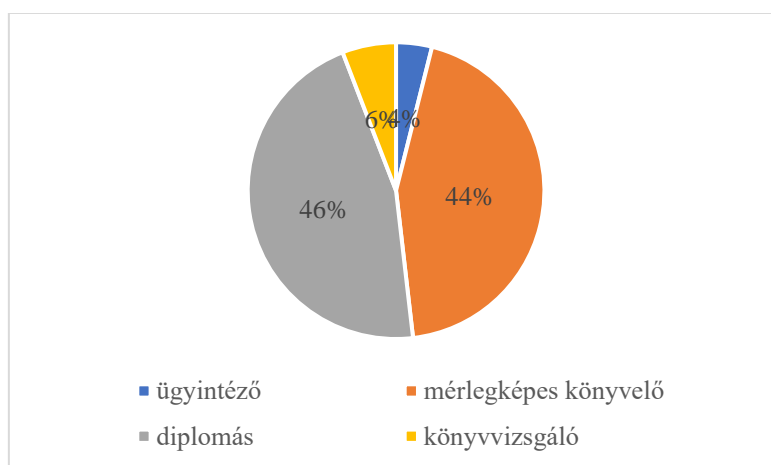
Tanulmányunkban gyakorló számviteli szakemberek megkérdezésén alapuló primer kutatásunk eredményeit közöljük a számviteli szakemberek jellemzőire, munkájára, véleményére vonatkozóan külön kiemelve a digitalizáció kérdését és a mikrogazdálkodói beszámolóra vonatkozó ismereteket.

1. Bevezetés

A 2022.11.30-án megrendezésre került Adónavigátor Konferencián a BGE PSZK Számvitel Tanszékének kutatói által összeállított kérdőív segítségével felmérésre kerültek a számviteli szakemberek demográfiai adatai, munkaidőbeosztása, véleménye a digitalizációról és a mikrogazdálkodói egyszerűsített éves beszámolóról. A helyszínen résztvevő közel 600 fő közül 239 töltötte ki a kérdőívet. A konferenciát követően a kérdőív online formában is közzétételre került a résztvevők között és a Facebook három könyvelőket tömörítő csoportjában, mely további 172 kitöltést eredményezett. A papír alapú kérdőív kitöltési aránya így közel 40%, az online kérdőív kitöltés aránya 1,5%.

2. Demográfiai adatok

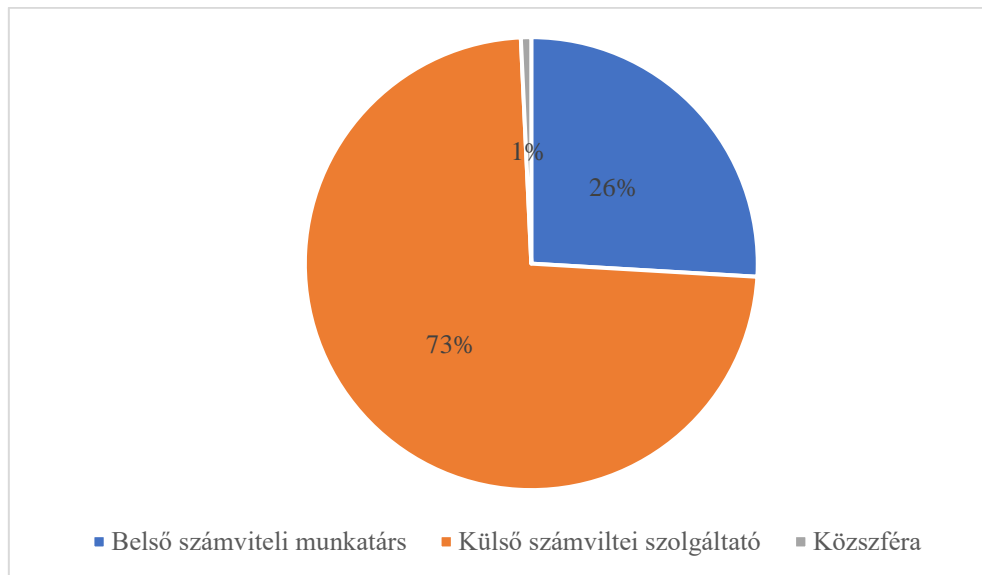
Továbbra is jellemző, hogy a számviteli szakma inkább a nők körében népszerű, a válaszadók közel 94%-a nő. A válaszadók közel fele diplomás, illetve mérlegképes könyvelő, mindössze 5,8% rendelkezik okleveles könyvvizsgálói képesítéssel.

1. ábra: A válaszadók végzettség szerinti megoszlása
Forrás: saját szerkesztés

A válaszadók 47,9%-a Budapestet és/vagy Pest megyét jelölte meg munkavégzés helyeként. A 2018-as részvételi adatokhoz hasonlítva tehát nem változott a konferencia vonzáskörzete. A válaszadók átlagéletkora 52 év. (A 2018-as konferencián kapott válaszok alapján akkor az átlagéletkor 48 év volt, amely adat arra enged következtetni, hogy a résztvevők életkor eloszlása nem változott, csak eltelt 4 év). 24 éves volt a legfiatalabb és 78 éves a legidősebb résztvevő.

A résztvevők túlnyomó többsége külső számviteli szolgáltatóként dolgozik.

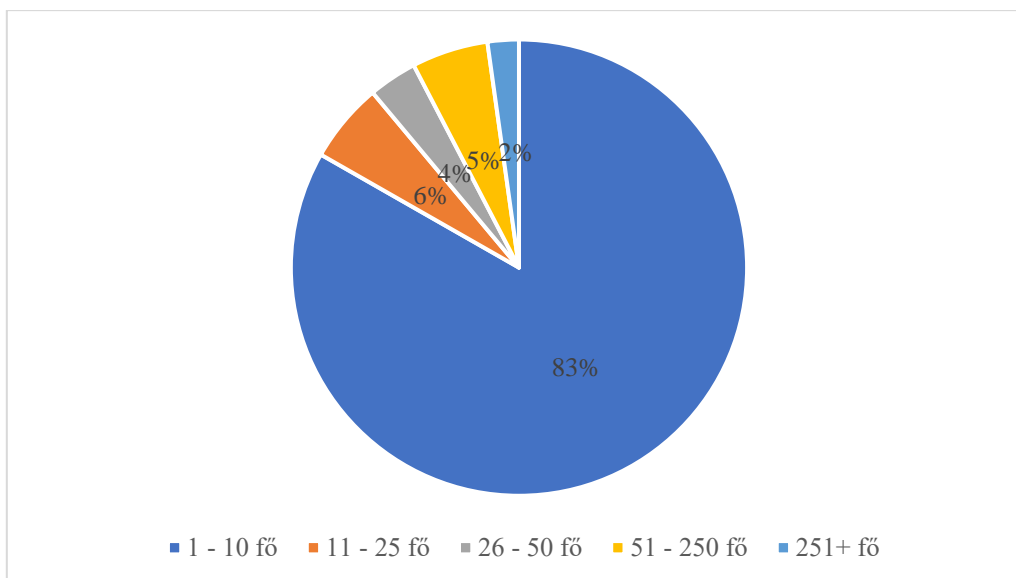

2. ábra: A válaszadók megoszlása munkatípus szerint
Forrás: saját szerkesztés

A válaszadók 48,5%-a tagja valamilyen szakmai szervezetnek, 26% tagja a Minősített könyvelők Országos Egyesületének.

A válaszadók közel 40%-a rendelkezik adótanácsadói képesítéssel is, 39%-a TB vagy bérügyintézői képesítéssel is rendelkezik.

A válaszadók többsége mikro vállalkozás által foglalkoztatott, 83,3% dolgozik 10 fő foglalkoztatotti létszám alatti cégnél.

3. ábra: A válaszadók megoszlása foglalkoztatói típus szerint
 Forrás: saját szerkesztés

3. Munkaidő beosztás vonatkozásában gyűjtött adatok

A munkaidő beosztás vonatkozásában az alábbi szerkezetben kértük megadni a napi/heti/havi becsült munkaidőt az egyes tevékenységek vonatkozásában. Nem meglepő módon minden tevékenységtípus vonatkozásában 0-100% közötti válaszokat kaptunk. (0-5 év szakmában töltött idő mellett 100% volt a válasz, míg 30+ év szakmában töltött idő mellett 0%.) Az alábbi táblázatban a válaszadók átlagai szerepelnek.

1. táblázat: Számviteli résztvékenységek időigénye

Adatrögzítés (bizonylatok könyvelése, beolvasása)	30%
Adóbevallások készítése	16%
Saját munka ellenőrzése	8%
Mások munkájának ellenőrzése (ha van ilyen feladata)	9%
Vezetői jelentések/riportok készítése	6%
Beszámolókészítés	11%
Tanácsadási, ügyfélmenedzsment feladatok	13%
Továbbképzésen részvétel, változások követése	7%
Egyéb*:.....	~%
Összesen	100%

4. Digitalizáció

A digitalizáció fokának felmérése érdekében a különböző tevékenységekhez használt programokra is rákérdeztünk.

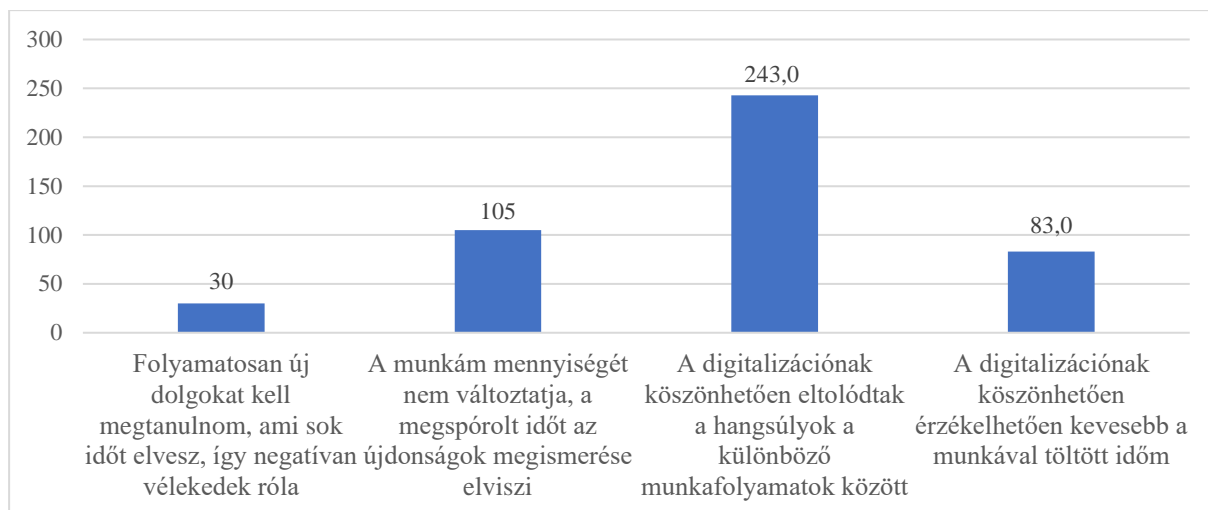
2. táblázat: Számviteli résztevékenységek digitalizáltsága

Tevékenységek	Digitalizáltság mértéke	Legjellemzőbb megnevezett program
a) ügyfelekkel való kapcsolattartás	48,7%	e-mail (különböző megnevezésekkel), Viki 10%-ban
b) számlázás	88,8%	27% szamlazz.hu, 14% Billingo
c) könyvelés	97,3%	43% RLB60
d) bérszámfejtés	92,2%	41% RLB60
e) elemzés, kalkulációk készítése	41,6%	17% Excel
f) bevallások készítése	80,8%	ÁNYK került megjelölésre, vagy a könyvelőprogramok*
g) tárgyi eszköz nyilvántartás	85,6%	jellemzően az alkalmazott könyvelőprogramba épített modul került megjelölésre
h) beszámoló összeállítás	69,1%	A kifejezetten beszámoló készítést támogató programok közül az ESBO (11%) és az ELZA (3%) került említésre
i) kiegészítő melléklet készítés	57,4%	14% ESBO
j) egyéb: ...	14,8%	**

* Érdekes, hogy az RLB60 felhasználóknak csak a fele jelölte az RLB-t, hogy abban készíti el a bevallásokat, ami arra utalhat, hogy nem használják az analitikus adatok alapján az automatikus bevalláskészítés lehetőségét a programon belül.

** Az egyéb kategóriában az Adriana, a Billcity és a Cashbook kerültek megjelölésre.

A digitalizáció megítélése a szakmán belül változó, azonban felfedezhető egy mintázat. Legjellemzőbb válasz az lett, hogy eltolódtak a hangsúlyok a különböző munkafolyamatok között. Sokan gondolják úgy, hogy a digitalizációnak köszönhetően megtakarított időt felemészti az újdonságok megismerésének időigénye. Azonban szép számmal vannak olyanok is, akik úgy látják, hogy a digitalizációnak köszönhetően érzékelhetően kevesebb a munkával töltött idő.

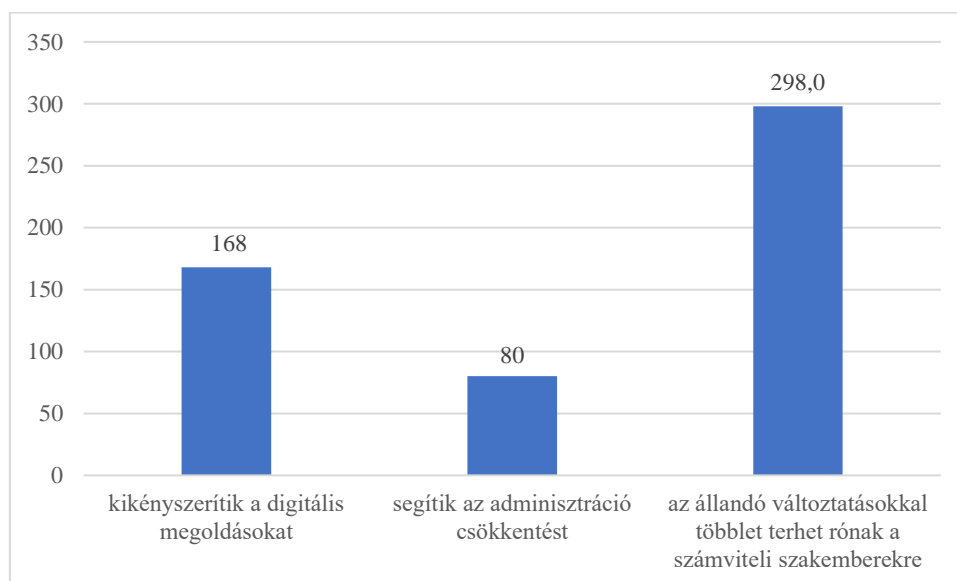
4. ábra: Szakmán belüli digitalizáció értékelése

Forrás: saját szerkesztés

Érdekes eredmények születtek a digitalizáció lehetséges mértékére a kérdőív válaszadói körében. A válaszadók több, mint kétharmadának véleménye szerint a könyvelők munkáját nem veszik, fogják átvenni, vagy csak kis részben a robotok.

A kreditpontos és más szakmai továbbképzéseken a válaszadók 64%-a online vesz részt jellemzően. A kérdőívet a konferencián papír alapon kitöltő hallgatóság fele más szakmai továbbképzéseket inkább online hallgat meg, de az Adónavigátor konferencián személyesen vesz részt.

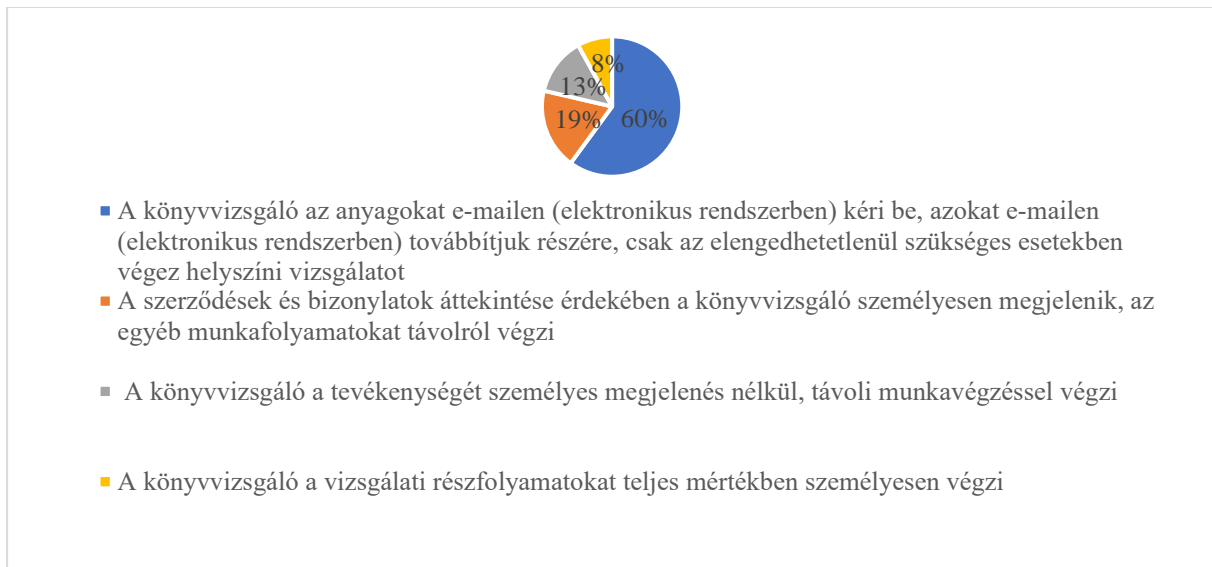
A NAV/Kormányzat kommunikált céljával ellentétben a számviteli szakemberek csak kicsi aránya gondolja azt, hogy a hozott intézkedések csökkentenék az adminisztrációs terheket, többség értékeli az állandó változásokat többletterheként azzal együtt, hogy a digitális megoldások térnyerése sokak szerint a ránk kényszerített változtatásoknak köszönhető.

5. ábra: NAV/kormányzat szerepe a szakmán belüli digitalizációban

Forrás: saját szerkesztés

A könyvvizsgált vállalkozások könyvelőit (válaszadók 80%-a) kérdést kaptak arra vonatkozóan, hogy jellemzően milyen felületen tartják a kapcsolatot a könyvvizsgálóval. A válaszok alapján látható, hogy a könyvvizsgálat folyamata is jelentős mértékben digitalizált és a könyvvizsgálók csak az elengedhetetlenül szükséges esetekben (59,2%) és a bizonylatokba, szerződésekbe történő betekintés érdekében (18,3%) jelennek meg személyesen a társaságnál.

6. ábra: Könyvvizsgálóval való kapcsolattartás formája

Forrás: saját szerkesztés

A válaszadók 80%-a használja a NAV online számla felületét a könyvelt számlák teljeskörűségének ellenőrzésére.

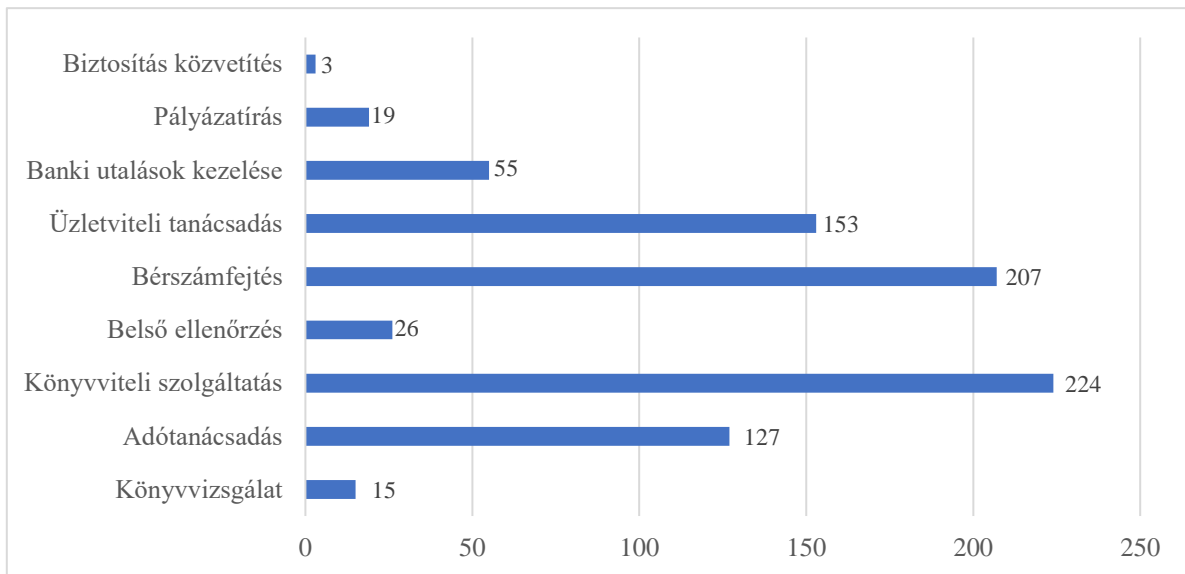
A banki forgalmak főkönyvi rögzítése a válaszadók 12%-nál beolvasással, 45%-ánál vegyesen beolvasással és kézi rögzítéssel történik. Azaz a könyvelők többsége használja, alkalmazza a banki tételek beolvasásának lehetőségét.

A kimenő, vevő számlák rögzítése, 19%-nál integrálva, automatikusan történik, 62%-nál számlázóból interfészen keresztüli feladással, még mindig megmaradt 19%-ban a kézi adatrögzítés is.

A válaszadók 71%-a tagja valamilyen FB csoportnak, a válaszadókon belül a konferencia helyszínén a papíros kérdőívet kitöltőket vizsgálva ez az arány szinte azonos (68%). Azaz a konferencián személyesen részt vevő számviteli szakemberek sem kevésbé aktívak az online térben.

5. Számviteli szolgáltatók

A számviteli szolgáltatók (297 válaszadó) által nyújtott szolgáltatások vizsgálata alapján elmondható, hogy a könyvviteli szolgáltatás, és a bérszámfejtés kéz a kézben jár, azonban nem feltétlen kapcsolódik össze. Az adótanácsadás és az üzletviteli tanácsadás következik a nyújtott szolgáltatások sorában és meglepő módon a banki utalások is megjelennek a kitöltők negyedénél.

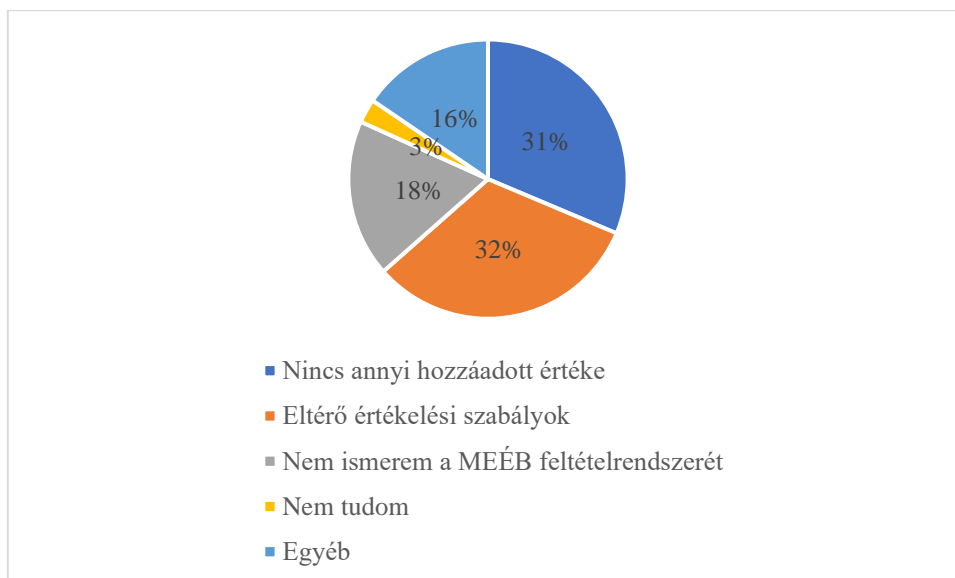

7. ábra: Számviteli szolgáltatók szolgáltatásai
 Forrás: saját szerkesztés

A válaszadók átlagosan 32 cég részére könyvelnek kettős könyvviteli rendszerben és 22 vállalkozás részére vezetnek bevételi nyilvántartást, valamint 21 egyéb számviteli szolgáltatást nyújtanak.

A válaszadók átlagosan 2 db Éves beszámolót, 19 db Egyszerűsített éves beszámolót és 7 db Mikrogazdálkodói egyszerűsített éves beszámolót készítettek 2021. üzleti évre az átlag 3 egyéb (civil szervezeti) beszámoló mellett.

A válaszadók több mint fele esetében igaz az, hogy bár lenne lehetőség ügyfeleik esetében mikrogazdálkodói beszámoló készítésére, de nem vagy nem minden esetben választják a mikrogazdálkodói beszámolót. A válaszok magyarázata, hogy a számviteli szolgáltatók 31,4%-a nem értékeli pozitívan a MEÉB készítésének lehetőségét, 32,1%-a ódzkodik az eltérő szabályozás alkalmazása miatt, 18,3% beismerten nem ismeri a MEÉB feltételrendszerét. Jóllehet 60% a MEÉB kapcsán megjelenő egyszerűsítéseket és szűkített választási lehetőségeket inkább kedvezőnek ítéli meg. A nem feltétlen konzisztens válaszadásokból arra lehet következtetni, hogy sokaknak még hiányosak az ismereteik a MEÉB feltételeiről és szabályairól.

8. ábra: Miért nem választják a könyvelők a MEÉB-et?

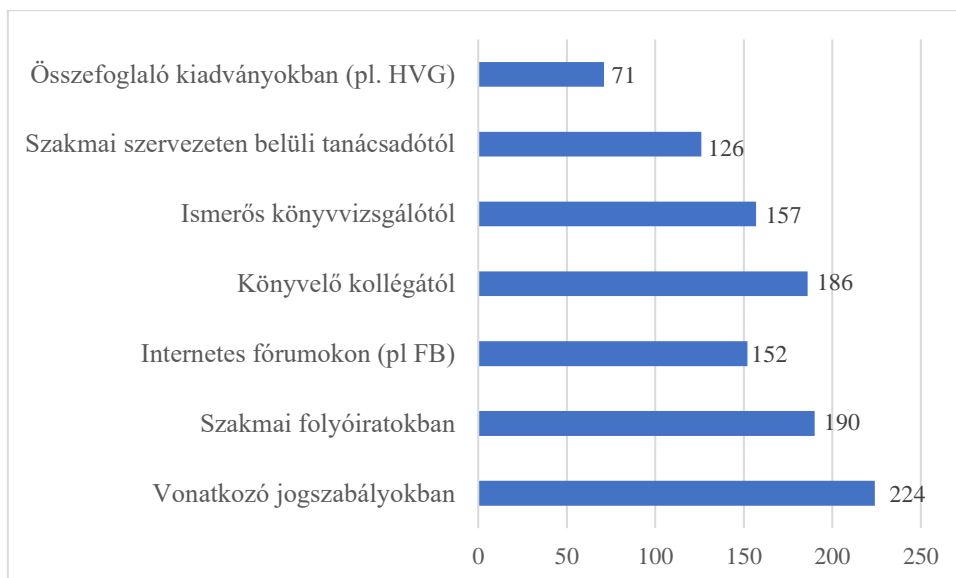
Forrás: saját szerkesztés

A MEÉB-et készítő vállalkozások többsége (60%) a kormányrendelet szerinti számlatükört használja, bár 40% véleménye szerint ez nehézséget okoz, de 28% azt mondja, hogy ez nem visszatartó erő.

Az értékelési részletszabályokra vonatkozóan feltett kérdések kapcsán a tárgyi eszköz bekerülési érték eltérő szabályairól a válaszadók harmadának (36,6%) nincs ismerete, a terv szerinti értékcsökkenés vonatkozásában pedig EÉB készítése mellett is a Tao leírási kulcsokat alkalmazzák (49%). A válaszadók 76,8%-a szerint nem okoz nehézséget, hogy a készletek esetében csak az átlagáras értékelési eljárás alkalmazható. 71,2% szerint a követelések értékelése inkább nem befolyásolja az eredmény alakulását. A válaszadók harmada (35,6%) él csak a 200 eFt-nál alacsonyabb összegű 180 napja lejárt követelések behajthatatlanként történő leírásával. Az időbeli elhatárolások és az összemérés elvének korlátozott érvényesülése a MEÉB-et készítők 31,5%-át nem zavarja, hiszen a normál szabályok szerint kezelik az elhatárolásokat a MEÉB készítése során is, míg 32% egyértelműen hátrányként éli meg, így ez a terület azonosítható leginkább „érzékenynek”. Mindezek mellett a számviteli szakemberek 58,8%-a úgy ítéli meg, hogy a MEÉB megbízható és valós képet ad a vállalkozás vagyoni-, pénzügyi-, és jövedelmi helyzetéről.

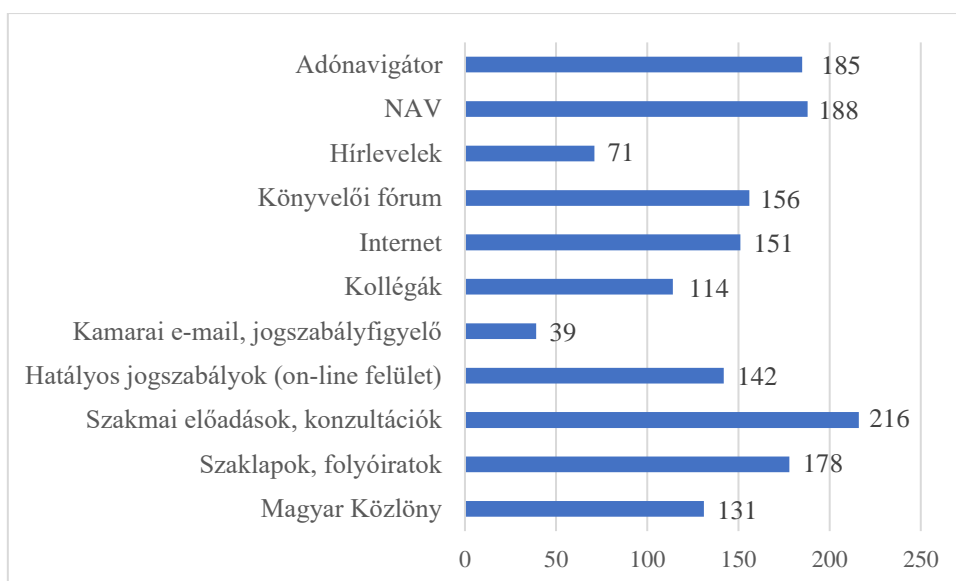
A konkrét szakmai kérdés vonatkozásban, mely szerint a 2023. januárban kiszámlázott 2022. decemberi igénybe vett szolgáltatás hogyan kell elszámolásra kerülni MEÉB alkalmazása mellett a válaszadók mindössze 42,5%-a válaszolt helyesen, mely szerint 2022-ben kell költségként és szállítói kötelezettségként elszámolni.

A felmerülő kérdések, problémák megválaszolása érdekében a számviteli szakemberek elsődlegesen a vonatkozó jogszabályokat veszik elő, ezt követik a szakmai folyóiratok, illetve a könyvelő kollégáknak, és könyvvizsgálóknak feltett kérdések.

9. ábra: Számviteli szakemberek információ szerzési forrásai szabályok változásakor
 Forrás: saját szerkesztés

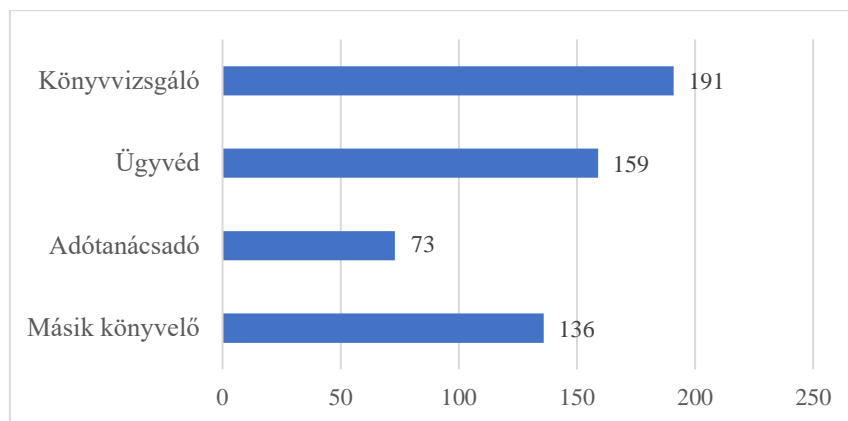
A változó jogszabályi környezetben az aktuális információk megszerzése változatlanul a feldolgozott formában történik, azaz a szakmai előadások, konzultációk, folyóiratcikkek feldolgozásán keresztül történik.

10. ábra: Számviteli szakemberek információ szerzési forrásai szakmai kérdések felmerülésekor
 Forrás: saját szerkesztés

A szakmai továbbképzések a mindig változó környezetben különösen fontosak, a számviteli szakemberek kétharmada nem csak a kötelező továbbképzésekre, illetve a jelentősebb változások kapcsán meghirdetett képzésekre megy el, hanem az olyan témában meghirdetett képzésekre is, amely őt közvetlenül érinti munkája kapcsán.

Másik könyvelővel, könyvvizsgálóval, ügyvéddel a szakemberek több mint fele együttműködik, az adótanácsadókkal történő együttműködés nem annyira gyakori. Ennek magyarázata lehet, hogy kis arányban vannak a piacon olyan szakemberek, akik csak adótanácsadóként tevékenykednek.

10. ábra: Számviteli szakemberek együttműködése más szakértőkkel
Forrás: saját szerkesztés

A válaszadó számviteli szakemberek 81%-a rendelkezik felelősségbiztosítással.

A válaszadók véleménye szerint 2-200 közötti darabszámban lehet átlagos vállalkozásokat (itt: 100 milliós éves árbevétel, belkereskedelmi tevékenység, 4 fő foglalkoztatott) könyvelni egy főállású könyvelőnek. A kérdést megválaszolók véleményének átlaga 17 db vállalkozás.

A könyvelési díjak felmérése érdekében néhány információ alapján kértük a könyvelési díjak meghatározását (természetesen a gyakorlatban jóval összetettebb adatok állnak rendelkezésre, ami jelentősen befolyásolhatja a vállalási árakat), ezzel együtt összehasonlításként érdekes lehet a kapott eredmény (a válaszadók min., max. és átlagai).

3. táblázat: Feltételezett könyvelési díjak vállalkozástípusonként

adatok eFt/hó

	Min	Max	Átlag
„A” Kft, kiskereskedelmi tevékenység, 10 fő munkavállaló, éves szinten 400 millió Ft árbevétel, 75%-ban belföldi ügyletek (+import beszerzések), 200 kimenő és 200 bejövő számla/év	40	800	149
„B” Kft, kereskedelmi és szolgáltató tevékenység, 4 fő munkavállaló, éves szinten 200 millió árbevétel, jellemzően belföldi ügyletek, 100 kimenő és 100 bejövő számla/év	12	450	92
„C” önfoglalkoztató szolgáltatási tevékenységet végző egyéni vállalkozó, alkalmazott nélkül, jellemzően belföldi ügyletek, 20 kimenő és 100 bejövő számla/év	5	200	30
„D” önfoglalkoztató szolgáltatási tevékenységet végző átalányadózó egyéni vállalkozó, alkalmazott nélkül, jellemzően belföldi ügyletek, 20 kimenő számla/év	5	60	18

6. Összegzés

Kutatásunkban a számviteli szakembereket érintő, a piacot feltérképező számos kérdésre választ kaptunk a KKV szektor gyakorló szakembereitől. Bár a mintavétel nem tekinthető reprezentatívnak, mégis azt gondoljuk, hogy a megismert adatokat, információkat mind a törvényhozásban, mint az oktatásban lehet majd hasznosítani akár a tananyagok színesítése érdekében. Ugyanakkor az eredmények alapján szakmai tartalommal kapcsolatban is látok bővel hiányosságokat kifejezetten a mikrogazdálkodói beszámoló választása és alkalmazása kapcsán, ami az oktatás ez irányba történő elmozdulását indokolja.

Kutatási lehetőségek az államháztartás számviteli információs rendszerével kapcsolatban⁹

Tóth Balázs

Absztrakt

Az államnak, mint a gazdaság egyik, hanem legjelentősebb szereplőjének gazdálkodása fontos a nemzetgazdaság többi szereplője számára. A helyes gazdálkodás viszont nem támogatható kielégítő számviteli rendszer nélkül. A megfelelő számviteli rendszer nem merül ki a bevezetés mellett, ugyanis a felhasználásra alkalmas információk előállítása is kulcsfontosságú. A tanulmány célja megvizsgálni, hogy az alkalmazott számviteli rendszer mennyire illeszkedik más, az önkormányzati alrendszerrel érintő reformokhoz, valamint, hogy milyen kritikus pontjai vannak az említett tényezők illeszkedésének.

Kulcsszavak: számviteli információk, önkormányzati alrendszer, államháztartási számvitel

1. Bevezetés

Az 1970-es évektől kezdve felerősödtek a közszférareformok iránti igények [1], az utóbbi két évtizedben pedig egyre nagyobb jelentőségre tettek szert a közösséget és az outputot középpontba helyező pénzügyi és menedzsment kontrollrendszerek [2]. Viszont a reformok hatásai, és az egyes érintettek tapasztalatai meglehetősen eltérők lehetnek.

Az eredményszemléletű számvitel bevezetése népszerű reform volt világszerte, a kiváltott hatások meglehetősen diverzek, a számviteli információk gazdálkodásra gyakorolt hatása sem egyértelműen ítéltető meg. A számviteli reformok vizsgálata során nem csak azt érdemes vizsgálni, hogy a számviteli információs rendszer képes-e biztosítani a megbízható és valós képet, hanem azt is, hogy az előállított adatokat felhasználják-e a gazdálkodás során [3].

A számviteli reformok vizsgálata kapcsán több tanulmány [4], [5], [6], [7], [8] is az eredményszemléletű számvitel adatainak marginális szerepét állapította meg. Nem történt ez másképp a magyar államszámviteli reform esetében sem, ahol az egyes előnyök érvényesülése mellett kiaknázatlan potenciálok is felfedezhetők [3], [9].

A tanulmány célja bemutatni a hazai államszámviteli reformmal kapcsolatos tapasztalatokat, illetve feltárni azokat a lehetőségeket melyek mentén sokkal jobban megismerhetővé válnak a reform következtében kialakuló jelenségek.

⁹ A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTERIUM ÚNKP-22-4 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

2. Az eredményszemléletű számvitel megjelenése a magyar államháztartásban

A hazai reformra a nemzetközi környezetben megfigyelhetőnél rövidebb idő alatt került sor, mivel a vonatkozó rendelet megjelenése és annak hatályba lépése között kevesebb, mint egy év telt el. A 2014-től érvénybe lépő számviteli rend hatásait több kutatás is vizsgálta.

Molnár és Hegedűs az átállással kapcsolatos tapasztalatokat tanulmányozta négy különböző szektor állami intézményénél. A kutatás során lefolytatott mélyinterjúk alátámasztották, hogy az átállás gyorsasága sok problémát okozott, kezdetben sokkal bonyolultabb volt az új rendszer. Jelentősen elszaporodtak a túlórák, valamint az átállás költségvonzata is jelentősnek tekinthető. Viszont ennek ellenére is számos előnyt említettek a megkérdezettek, melyek a pontosabb elszámoláshoz, a könyvelés naprakészségéhez, a gazdálkodás átláthatóvá válásához volt köthető [5].

Borbély és szerzőtársai múzeumi tevékenység és szakmai középfokú oktatás államháztartási intézmények körében vizsgálták a gazdálkodási szokásokat és a vezetői számviteli-kontrolling elemek megjelenését. Kutatásuk tapasztalatai arra mutattak rá, hogy az eredményszemlélet nem töltötte be a várt döntéstámogató szerepet. Véleményük szerint az egyik fő akadályt a pénzforgalmi szemléletű költségvetési tervezési gyakorlat képezi. Ezt amiatt is tekinthetjük valós oknak, mert a megkérdezettek a számviteli adatok felhasználását elsősorban a tervezés kapcsán vélték relevánsnak [10].

Korábbi kutatásaink ([3], [9]) szintén arra világítottak rá, hogy a számviteli információk alapvetően nem képezik a döntések alapját, a számviteli adatok csekély hozzájárulással bírnak. Ráadásul, ha fel is használnak számviteli adatokat, akkor is jellemzően a pénzforgalmi szemléletű költségvetési számvitel adatai kerülnek felhasználásra. Mindezek ellenére a megkérdezettek több előnyét is érzékelték a reformoknak, viszont ezek inkább adminisztratív szinten jelentek meg.

Sokkal pozitívabb következtetésekre jutottak Lentner és szerzőtársai [11], akik szintén a hazai államszámviteli reform hatásait vizsgálták. Kérdőíves kutatásuk eredményei rávilágítottak arra, hogy a szervezetek irányítása és átláthatósága pozitív irányba változott. A 2014-ben érvénybe lépő számviteli rend elősegítette a közszféra forrásainak hatékony felhasználását, valamint az új rendszernek köszönhetően előálló többletinformációk fokozták a döntéshozatal minőségét. A számviteli reform javította az Állami Számvevőszék ellenőrzéseinek minőségét is, és a pénzügyi ellenőrzés hatékonysága is emelkedett. A pénzügyi jelentések minőségében folyamatos fejlődést fedeztek fel.

A számviteli reform hatásait nehéz összegezni, hiszen számos tapasztalható előny mellett azt figyelhetjük meg, hogy az (eredményszemléletű) számviteli információk nem töltenek be meghatározó szerepet a döntéshozatalban. Ez előfordulhat amiatt is, mert a számviteli reform nem állt összhangban, más a közszférát érintő reformokkal, illetve az is elképzelhető, hogy a felhasználók nem tudják felhasználni a számviteli információs rendszer által szolgáltatott adatokat.

3. Az információk felhasználására ható tényezők

A számviteli információk közszférában történő mellőzésével számos tanulmány ([12], [13], [14]) foglalkozott már. Az információk felhasználása kapcsán az információkat létrehozó kínálati oldalt, és az információkat felhasználó keresleti oldalt is lehet vizsgálni [14]. A kínálati oldalnak olyan információkat kell létrehoznia, melyek relevánsak, használhatók és érthetők a felhasználói oldal számára, lényegében a két oldal együttes, összehangolt fejlődésére van szükség [13].

Az információk egyik legjelentősebb felhasználói a politikai döntéshozók. A politikusoknak a döntéseik során különböző érdekek között kell kompromisszumot teremteni, így a nem pénzügyi, és a verbális információk jelentősek [15], a politikusok számára fontos adatok köre nehezen meghatározható [12]. A számviteli információk legitimálhatják a döntéseket [14], viszont ennek következtében azok felhasználása sokszor csak szimbolikus [13]. A számviteli információk felhasználását hátráltatja a politikai döntéshozók számviteli ismereteinek hiánya is, valamint a döntéshozók információs túlterheltsége is [12], [14].

Az információk felhasználása fokozható lenne az államháztartás szervezeti és környezeti sajátosságait figyelembe vevő cél- és indikátorrendszer alkalmazásával [16]. Ez a megközelítés növelheti az elszámoltathatóságot, illetve a stratégiai gondolkodásra ösztönző hatása mérsékelheti az önkormányzati vagyon erózióját, ezáltal a hatékonyság fokozódását és a közszolgáltatások színvonalának javulását idézheti elő.

4. Az államszámviteli reform szinergiája más reformokkal

Az információ keresleti oldalán okozhatja a problémát az, ha az államszámvitel nincs összhangban más reformokkal. Hazánkban több reformmal párhuzamosan megújításra került az államszámviteli rendszer is, és 2014-től bevezetésre került az eredményszemléletű számvitel, mely számos ponton nyitott lehetőséget a gazdálkodás fejlődésére.

Az évszázad első évtizedében a hazai települési önkormányzatok azt tapasztalhatták, hogy elszakadtak az anyagi alapok a felelőségektől, az önkormányzati rendszer egyszerre vált túlterheltté és alulfinanszírozottá [17]. A helyi önkormányzatok nagy szabadságot kaptak a közfeladatok ellátásában, viszont nem megfelelően használták fel erőforrásaikat, a lokális alrendszer működésében számottevő hiány jelent meg [18].

A problémákra való reagálásképp 2010 után a hazai települési önkormányzatok működésében számos változás állt be. Az alrendszer adósságkonszolidációja mellett lezajlott a finanszírozási alapok megújítása, a belső kontrollrendszerek fejlesztése, továbbá az ellátandó feladatok köre, a feladatellátások módja is jelentős változáson esett át.

Az említett reformok mellett a belső kontrollrendszer is megújításra került. Sepsey tanulmánya [19] rávilágított, hogy a korábbi belső kontroll rendszer nem támogatta az elszámoltathatóságot, valamint a hatékony és eredményes gazdálkodást. Az önkormányzatok nem alakították ki a belső kontrollokat, a kulcskontrollokat nem működtették megfelelően, valamint a vagyongazdálkodási döntéseket megelőzően sem voltak döntésmegalapozó eljárások. Mindemellett, a pénzügyi kockázatok felmérését nem írták elő a kötelezettségvállalásoknál, valamint a könyvvezetési kontrollok elmaradtak [20].

Az eredményszemléletű számvitel pontosabb és gyorsabb elszámolása biztosíthatja más reformok céljainak elérését. Az átláthatóság biztosítása, a pontosabb költséginformációk, melyek a feladatalapú finanszírozás megfelelő működéséhez elengedhetetlenek minősülnek, a pénzügyi pozíciókról, kialakított pontosabb kép az adósságszabályoknak való megfelelést és annak ellenőrzését támogatják. Ráadásul, ezekkel összhangban a belső kontrollrendszer működését is pozitívan befolyásolja a jelenleg érvényes számviteli rend [21].

Az említett reformok mellett viszont nem került új alapokra a költségvetés tervezése. Vértesy [8] rávilágított, hogy az esetekben, amikor csak a számviteli rendszer lesz eredményszemléletű, és a költségvetés marad pénzforgalmi szemléletű, a számviteli rendszer megújítását csupán egy könyvelési gyakorlatnak tekintik a különböző érintettek. Ebben az esetben az eredményszemléletű adatok nem is használhatók fel más folyamatokban, ami fokozza az adatok mellőzését.

5. Összefoglaló

Habár a hazai államszámviteli reform következtében egy megbízható számviteli információs rendszer jött létre, az általa előállított adatok jellemzően mellőzésre kerültek. A helyzet megváltoztatásának érdekében fel kell tárni a jelenséget kiváltó okokat, az információs rendszerrel kapcsolatos tapasztalatokat.

A számviteli információs rendszerrel kapcsolatos vizsgálatok kitérhetnek az információk felhasználására, illetve az egyes érintettek által vélelmezett hasznosság megítélésére. Ilyen irányú kutatások rávilágíthatnak az érintetti körök valós információs igényére is, mellyel összhangban tovább fejleszthetővé válik a számviteli információs rendszer, illetve más reformok kapcsán is készíthetők elő javaslatok. Ilyen vizsgálatok rávilágíthatnak a kínálati és keresleti oldal közötti különbségekre, melyek mentén javítható lenne a rendszer működése.

A kínálati oldalon fontos szempont, hogy a számviteli rendszer mennyire van összhangban más szabályokkal, folyamatokkal. Az önkormányzati alrendszert érintő reformokkal elméletben egybevágnak a számviteli rendszer, viszont ennek gyakorlati igazolásához további kutatásokra van szükség.

Irodalomjegyzék

- [1] Christensen, M.–Newberry, S.–Potter, B. N.: Enabling global accounting change: Epistemistic communities and the creation of a 'more business-like' public sector. *Critical Perspectives on Accounting*, 58, 2018. 53–76. Letöltve: <https://doi.org/10.1016/j.cpa.2018.04.006>
- [2] Hoque, Z.: *Public Sector Reform and Performance Management in Developed Economies – Outcome-based approaches in practice*. New York: Routledge. 2021
- [3] Tóth B.: A 2014-es államszámveteli reform az önkormányzati tapasztalatok tükrében. *Pénzügyi Szemle*, 2020, 65, 244-260. Letöltve: https://doi.org/10.35551/PSZ_2020_2_6
- [4] Christaens, J.–Rommel, J.: Accrual Accounting Reforms: Only for Businesslike (Parts of) Governments. *Financial Accountability and Management*, 24(1), 2008, 59–75., Letöltve: <https://doi.org/10.1111/j.1468-0408.2008.00443.x>
- [5] Molnár P.–Hegedűs Sz.: Az államháztartási számvitel változásának hatásai a munkafolyamatokra és szervezési kérdésekre költségvetési szervek példáján keresztül. *Controller Info*, 5, 2017, 37–41. Letöltve: DOI: <https://doi.org/10.24387/CI.2017.3.7>
- [6] Arnaboldi, M.–Lapsley, I.: On the Implementation of Accrual Accounting: A Study of Conflict and Ambiguity. *European Accounting Review*, 18, 2009, 809–836, Letöltve: <https://doi.org/10.1080/09638180903136225>
- [7] Prowle, M. J.: *Management Accounting in Public Service Decision Making*. London: Routledge, 2021.
- [8] Vértessy L.: The Conformity of the Hungarian Public Sector Accounting Regulation with the EPSAS Conceptual Framework. *Jogelméleti Szemle*, 20, 2020, 55–73. Letöltve: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3649915>
- [9] Tóth B.–Jakab Á.–Rácz T.: Eredményszemlélet vagy pénzforgalmi szemlélet? – Az államháztartási számvitel alkalmazásának tapasztalatai a hazai önkormányzati rendszerben. *Új Magyar Közigazgatás*, 15, 2022, 33–46.
- [10] Borbély T.–Szikszainé Király M.–Kakas S.: Eredményszemléletű számvitel – egy kihasználatlan lehetőség a költségvetési szervek teljesítményének mérésére. *Pénzügyi Szemle*, 66(2. különszám), 2021. 51–72. Letöltve: https://doi.org/10.35551/PSZ_2021_k_2_3
- [11] Lentner Cs.–Molnár P.–Nagy V.: Accrual accounting and public finance reforms in Hungary: the study of application in the public sector. *Economic Annals – XXI*, 183, 2020, 89–105. Letöltve: <https://doi.org/10.21003/ea.v183-09>
- [12] Jorge S. Jesus, M. A. J. d. – Nogueira, S. P. : The use of budgetary and financial information by politicians in parliament: a case study", *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, 31, 2019, 539-557. Letöltve: <https://doi.org/10.1108/JPBAFM-11-2018-0135>
- [13] Ouda, H.A.G.– Klischewski, R.: Accounting and politicians: a theory of accounting information usefulness. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*. 31, 2019, 496-517. Letölve: <https://doi.org/10.1108/JPBAFM-10-2018-0113>
- [14] van Helden, J. and Reichard, C.: Making sense of the users of public sector accounting information and their needs, *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, 31, 2019, 478-495. Letöltve: <https://doi.org/10.1108/JPBAFM-10-2018-0124>
- [15] Sinervo, L.-M. and Haapala, P.: Presence of financial information in local politicians' speech. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, 31, 2019, 558-577. Letöltve: <https://doi.org/10.1108/JPBAFM-11-2018-0133>
- [16] Hegedűs Sz.–Gácsi R.–Zéman Z.: Javaslat Balance Scorecard alkalmazására az önkormányzati vagyongazdálkodásban, különös tekintettel a felújításokra. Taylor:

- Gazdálkodás– és Szervezéstudományi Folyóirat. 6, 2014, 89–98. Letöltve: <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/taylor/article/view/12797>
- [17] Kovács Á.: Vázlatos betekintés a közpénzügyi döntéshozatalba. Budapest: Oktatáskutató és fejlesztő intézet, 2014.
- [18] Lentner Cs.–Hegedűs Sz.: Az önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok szerepe a feladatellátásban – az állampénzügyi menedzsmentbe ágyazottság szemszögéből. *JURA*, 25, 2019, 357-366. Letöltve: https://jura.ajk.pte.hu/JURA_2019_1.pdf
- [19] Sepsey, T.: Belső ellenőrzés az önkormányzatoknál. *Pénzügyi Szemle*. 56, 2011, 401-418. Letöltve: <https://www.penzugyiszemle.hu/hu/penzugyi-szemle-folyoirat-archivalt-cikkek/belso-ellenorzes-az-onkormanyzatoknal>
- [20] Gyüre L.: Belső kontrollok kialakítása és működtetése az önkormányzati vagyongazdálkodás kockázatainak csökkentésére. *Pénzügyi Szemle*, 57, 2012. 183-193. Letöltve: <https://www.penzugyiszemle.hu/penzugyi-szemle-folyoirat-archivalt-cikkek/belso-kontrollok-kialakitasa-es-mukodtetese-az-onkormanyzati-vagyongazdalkodas-kockazatainak-csokkentesesere>
- [21] Tóth B.: A 4/2013-as (I.11) kormányrendelet kapcsolata az önkormányzati alrendszerrel érintő reformokkal. In: Széles Zs. Repserger R. Szőke T. M. (szerk): A kriptovaluták szerepe a fenntartható gazdaságban : XVI. SOPRONI PÉNZÜGYI NAPOK pénzügyi, adózási és számviteli szakmai és tudományos konferencia. Sopron: Soproni Egyetem Kiadó pp. 93-109. 2022

III. Szekció

Változások a vállalati fenntarthatósági jelentések szabályozásában

Lippai-Makra Edit, adjunktus, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi kar,
makra.edit@eco.u-szeged.hu

Kovács Zsuzsanna Ilona, adjunktus, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi kar,
zsuzsanna.k@eco.u-szeged.hu

Absztrakt

Napjainkban egyre több figyelem fordul a vállalatok tevékenységeinek környezeti és társadalmi hatásai, valamint etikus magatartása felé. Számos cég kommunikál a pénzügyi adatokon felül nem pénzügyi információkat – környezeti, társadalmi, etikai, vállalatirányítási, illetve szellemi tőkével kapcsolatos közzétételként – egyedi, vagy integrált jelentés formájában.

A 2014/95/EU rendelet (NFRD – Non-Financial Reporting Directive) már a 2017. üzleti évtől kezdődően kötelezővé tette nem pénzügyi jelentések készítését a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók egy részének, azonban nem érte el a kívánt hatást, így az Európa Tanács 2022 év végén jóváhagyta a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolásról szóló irányelvet (CSRD – Corporat Sustainability Directive). Az új szabályozás bővíti a jelenleg hatályban lévő NFRD személyi hatályát az összes tőzsdén jegyzett vállalkozásra, valamint az összes nagyvállalatra. Kötelező lesz továbbá a fenntarthatósági információk könyvvizsgálata, valamint a jelentéseket egységes, az Európai Bizottság által közzétett standard szerint kell majd publikálni. Az új jelentéseket olyan digitális formában kell közölni, mely biztosítja a „gépi olvashatóságot”. Az új irányelv tehát nem csak a közzétételre kötelezettek körét bővíti, hanem részletesebb, standardizált és ellenőrzött adatok publikálását követeli meg. Az új szabályozás szerinti első jelentések várhatóan 2025-ben fognak megjelenni.

Jelen tanulmányunkban bemutatjuk, hogy az új szabályozás milyen kihívások elé állítja a gazdálkodókat, valamint kitérünk arra is, hogy az akadémiai szféra számára milyen kérdéseket, jövőbeni kutatási irányokat vetnek fel ezek a változások.

Kulcsszavak: nem pénzügyi jelentés; vállalati fenntarthatósági közzététel, Európai Unió

JEL kód: M14; M41

1. Bevezetés

Napjaink egyik legfeltörekvőbb kutatási témája a vállalati beszámolási gyakorlat változása [1]. A fenntarthatóság eszméje napjainkban az üzleti életet és a vállalati közzététel is áthatja. Az érintettek egyre tudatosabban figyelik a vállalatok gazdasági tevékenységének, működésének hatását a társadalomra és élővilágra. Megjelentek a környezettudatos befektetők, fogyasztók, üzleti partnerek, akik egyre több és több információ elérhetőségét igénylik a vállalatokról. A pénzügyi kockázatokon túlmutató, teljes kockázatot felmérő elemzéseket igényelnek a befektetők, mely során vizsgálják a különböző klíma kockázatokat, mint például a fizikai vagy átállási kockázatokat [2]. A közelmúltban bekövetkezett válságok (COVID-19, háború kitörése Európában) pedig rávilágítottak arra, hogy az egyes kockázatok esetén nem elég az esetleges események bekövetkezési valószínűségét számba venni, hanem azt is meg kell vizsgálni, hogy az esetlegesen bekövetkezett esemény mennyire rendítené meg a vállalat működését. Ezt nevezik a szakirodalomban sérülékenységnek [3].

A fenti hatásokra a gazdálkodók és a szabályalkotók is reagálnak. Elmondható tehát, hogy nem csupán a közzététel mennyisége és tartalma változik meg, hanem a mikéntje is [4], [5]. Ezen folyamatok hatására egyre több szervezet kommunikál a pénzügyi adatokon felül nem pénzügyi információkat – környezeti, társadalmi, etikai, vállalatirányítási illetve szellemi tőkével kapcsolatos közzététel formájában is[6], [7].

2. Változások a vállalati fenntarthatósági jelentésekre vonatkozó európai uniós szabályozásában

A vállalatok nem pénzügyi közzétételének szabályozására tett első kísérletnek az NFRD tekinthető, [8] amely bizonyos nagyvállalkozások és vállalatcsoportok számára előírja, hogy a beszámolójuk részeként tegyenek közzé nem pénzügyi jelentést, melyben kitérnek a környezeti, társadalmi és etikai politikáikra, eredményeikre és kockázataikra. Az irányelv hatását a gazdálkodók beszámolási gyakorlatára több hazai [9], [10] és nemzetközi kutatás [11]–[13], [14, o. 95], [15]–[17] is vizsgálta már. Az alábbiakban az új szabályozás ismertetése során a változásokat az NFRD-hez viszonyítva mutatjuk be.

Az Európai Parlament és a Tanács 2022. december 14.-én tette közzé a 2022/2464 sorszámú irányelvet a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolásról: CSRD – Corporat Sustainability Directive néven [18]. A szabályalkotók ezen irányelvvel többek között az NFRD-t ért korábbi kritikákra reagálnak.

Az új szabályozás bővíti a jelenleg hatályban lévő NFRD személyi hatályát az összes tőzsdén jegyzett vállalkozásra (mérettől függetlenül), valamint az összes nagyvállalatra. Ennek hatására Magyarországon a kötelezettek száma a korábbi kevesebb mint 30 entitásról várhatóan 7000 fölé emelkedik. Egyes becslések alapján nagyságrendileg 50.000 európai vállalatot érint az új irányelv.¹⁰

A közzététel módjában szigorítást hoz az új szabályozás. Korábban a vállalatok szabadon dönthettek a jelentés formájáról. Ezzel szemben az CSRD az Európai Fenntarthatósági Jelentéstételi Standarok (European Sustainability Reporting Standards ESRS) használatát írja elő. Az említett standardok kidolgozása jelenleg is folyik, a munkában részt vesz az Európai Pénzügyi Beszámolási Tanácsadó Csoport (EFRAG)¹¹. A közzététel módjához kapcsolódóan fontos még megjegyezni, hogy az új jelentéseket már „gépi olvashatóságot” biztosító digitális formátumban kell elkészíteni. A fenti intézkedésekkel próbálják meg a szabályalkotók visszaszorítani a „zöldre festés” (green washing) valamint a „csemegézés” (cherry picking) jelenségeket. A csemegézés alatt azt értjük, amikor a vállalatok csak a számukra kedvező nem pénzügyi információkat közlik, akár évről-évre változtatva a közzétett indikátorokat, vagy azok előállítási módszertanát. A fenntarthatósági jelentések megbízhatóságát továbbá úgy próbálják javítani, hogy kötelezővé teszik azok független, bizonyosságot nyújtó szolgáltatást végző szolgáltatók általi vizsgálatát (assurance). Az új irányelv tehát nem csak a közzétételre kötelezettek körét bővíti, hanem részletesebb, standardizált és ellenőrzött adatok publikálását követeli meg.

A korábbi 4 témacsoport (környezet, társadalom, vállalatirányítás és etika) helyett a tőkepiacon elterjedt 3 témacsoport (környezet, társadalom, vállalatirányítás Environment, Social, Governance ESG) használata felé mozdul el a szabályozás. A tartalmi ismérveknél kell megemlíteni a szabályozás által elvárt kettős lényegesség perspektíváját (double materiality perspective) mely szerint a vállalatoknak nem csak azt kell bemutatniuk, hogy ők hogyan

¹⁰ <https://normative.io/insight/csrd-explained/> Letöltve: 2023. 03. 26.

¹¹ <https://www.efrag.org/Activities/2105191406363055/Sustainability-reporting-standards-interim-draft>
Letöltve: 2023.03.30.

hatnak a környezetre és a társadalomra, hanem azt is, hogy rájuk hogyan hatnak a fenntarthatósági kérdések.

A CSRD szerinti közzétételt több lépésben tervezik bevezetni. Először a már az NFRD hatálya alá tartozó társaságok részére 2025-től (2024-es üzleti évről), majd az NFRD hatálya alá jelenleg nem tartozó nagyvállalatok részére is 2026-tól (2024-es üzleti évről). A további lépésekben megjelennek a közzétételre kötelezettek között a tőzsdén jegyzett kkv-k (kivéve a mikrovállalkozásokat), egyes további pénzügyi szolgáltatók, valamint olyan vállalatcsoportok, melyeknek van az EU-ban működő leányvállalata.

3. Kitekintés

Az új szabályozás több új kihívás elé állítja a közzétételre kötelezett vállalatokat. A fenntarthatósági jelentésekhez szükséges adatok összegyűjtése, tárolása, rendszerezése, az elvárt indikátorok előállítása nagy adminisztrációs terhet ró a vállalatokra. Szükség van a meglévő vállalatirányítási rendszerek bővítésére, vagy új rendszerek kialakítására. A jelentéshez szükséges információk előállítását követően a jelentés előállítása, az arra vonatkozó jogszabályok és módszertanok ismerete speciális szaktudást igényelnek. Ezért a vállalatoknak új alkalmazottakra, a meglévők továbbképzésére illetve külső tanácsadókra lesz szükségük, melyek igen erőforrásigényes tényezők.

Az új szabályozás újfajta kihívások elé állítja a közzétételi gyakorlatot vizsgáló kutatókat is. Mivel folyamatosan változó területről van szó ezért folyamatosan nyomon kell követni a jogszabályváltozásokat és az újonnan megjelenő standardokat. A téma kutatásához korábban többségében manuális tartalomelemzést használtak. Azonban a növekvő vállalati kör, az egyre hosszabb dokumentumok elemzésére a jövőben alkalmasabbak lesznek a szövegelemző szoftverek. Új kihívást jelent a kutatóknak olyan módszertanok elsajátítása, mint a szöveg neurális háló vagy a neuro-lingvisztikus programozást (NLP).

Jövőbeni érdekes kutatási területek lehetnek a közzétett információk körének, szélességi és mélységi vizsgálata, valamint összefüggések vizsgálata más területekkel (pl.: intellektuális tőke közzététel). Az új jelentések megjelenésével lehetőség nyílik a közzététel minőségének és hitelességének vizsgálatára. További kihívásokkal teli terület lehet a fenntarthatósági információk könyvviteli integrálhatósága.

Irodalomjegyzék

- [1] V. Beattie, „Accounting narratives and the narrative turn in accounting research: Issues, theory, methodology, methods and a research framework”, *Br. Account. Rev.*, köt. 46, sz. 2, o. 111–134, jún. 2014, doi: 10.1016/j.bar.2014.05.001.
- [2] Lippai-Makra E. és Kovács Z. I., „Motivációk a nem pénzügyi információk közzététele mögött – interjú kutatás a közérdeklődésre számot tartó szervezetek kommunikációjáról”, *Mark. Menedzsment*, köt. 55, sz. 1, o. 55–65, jún. 2021, doi: 10.15170/MM.2021.55.01.05.
- [3] Z. Hauck, T. Vasvári, és J. Vörös, „Iparági sérülékenység a pandémia tükrében”, *Sci. Secur.*, köt. 2, sz. 3, o. 316–323, dec. 2021, doi: 10.1556/112.2021.00057.
- [4] D. C. Rowe, „Periodic Reporting in a Continuous World: The Correlating Evolution of Technology and Financial Reporting”, *Duke Law Technol. Rev.*, köt. 14, sz. 1, o. 248–266, 0 2015.
- [5] T. S.-N. Zahorodnya, „The Fourth Industrial Revolution: The Present and Future of Accounting and the Accounting Profession”, *Polgári Szle.*, köt. 12, sz. 4-6., 2016, Elérés: 2020. január 16. [Online]. Elérhető: <https://polgariszemle.hu/archivum/136-2016-december-12-efolyam-4-6-szam/nemzetkozi-kitekintes/868-the-fourth-industrial-revolution-the-present-and-future-of-accounting-and-the-accounting-profession>
- [6] KPMG International, „The Time Has Come: The KPMG Survey of Sustainability Reporting 2020”, 2020. [Online]. Elérhető: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2020/11/the-time-has-come.pdf>
- [7] KPMG International, „The KPMG Survey of Corporate Responsibility Reporting 2017”, 2017. [Online]. Elérhető: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2017/10/kpmg-survey-of-corporate-responsibility-reporting-2017.pdf>
- [8] Európai Parlament és Tanács, „Az Európai Parlament és a Tanács 2014/95/EU irányelve (2014. október 22.) a 2013/34/EU irányelvnek a nem pénzügyi és a sokszínűséggel kapcsolatos információknak bizonyos nagyvállalkozások és vállalatcsoportok általi közzététele tekintetében történő módosításáról”. 2014. november 15. Elérés: 2020. január 10. [Online]. Elérhető: <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/95/oj/hun>
- [9] E. Lippai-Makra, Z. I. Kovács, és G. D. Kiss, „The non-financial reporting practices of Hungarian listed public interest entities considering the 2014/95/EU Directive”, *J. Appl. Account. Res.*, köt. 23, sz. 1, o. 301–318, jan. 2022, doi: 10.1108/JAAR-04-2021-0086.
- [10] E. Lippai-Makra, „ESG információk a magyar bankok közzétételeiben”, in *XV. Soproni Pénzügyi Napok „Fenntartható gazdaság – fenntartható pénzügyek” pénzügyi, adózási és számviteli szakmai és tudományos konferencia*, Sopron.A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány, 2021, o. 333–343. Elérés: 2023. március 26. [Online]. Elérhető: <http://publicatio.uni-sopron.hu/2286/>
- [11] A. Venturelli, M. Fasan, és S. Pizzi, „Guest editorial Rethinking non-financial reporting in Europe: challenges and opportunities in revising Directive 2014/95/EU”, *J. Appl. Account. Res.*, köt. 23, sz. 1, o. 1–7, 2022, doi: 10.1108/JAAR-02-2022-265.
- [12] Ł. Matuszak és E. Róžańska, „Towards 2014/95/EU directive compliance: the case of Poland”, *Sustain. Account. Manag. Policy J.*, köt. 12, sz. 5, o. 1052–1076, aug. 2021, doi: 10.1108/SAMPJ-02-2020-0042.
- [13] G. Mion és C. R. Loza Adauí, „Mandatory Nonfinancial Disclosure and Its Consequences on the Sustainability Reporting Quality of Italian and German Companies”, *Sustainability*, köt. 11, sz. 17, o. 4612, jan. 2019, doi: 10.3390/su11174612.
- [14] C. Carmo és C. Ribeiro, „Mandatory Non-Financial Information Disclosure under European Directive 95/2014/EU: Evidence from Portuguese Listed Companies”, *Sustainability*, köt. 14, sz. 8, Art. sz. 8, jan. 2022, doi: 10.3390/su14084860.

- [15] B. Korca és E. Costa, „Directive 2014/95/EU: building a research agenda”, *J. Appl. Account. Res.*, köt. 22, sz. 3, o. 401–422, jan. 2021, doi: 10.1108/JAAR-05-2020-0085.
- [16] H. Czaja-C, „Employee-related disclosures in non-financial reports. Evidence from Poland”, o. 19, 2022.
- [17] N. A. Gurviš-Suits és I. Sidorova, „Decade of Sustainability Reporting in EU: Main Changes and Trends. Case of Companies Listed on NASDAQ OMX Baltic Main List”, *Eur. Integr. Stud.*, köt. 1, sz. 16, o. 78–86, szept. 2022, doi: 10.5755/j01.eis.1.16.31241.
- [18] Európai Parlament és Tanács, „AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS (EU) 2022/2464 IRÁNYELVE (2022. december 14.) a 537/2014/EU rendeletnek, a 2004/109/EK irányelvnek, a 2006/43/EK irányelvnek és 2013/34/EU irányelvnek a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolás tekintetében történő módosításáról”. 2022. [Online]. Elérhető: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.322.01.0015.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2022%3A322%3ATOC

Az IFRS és a fenntarthatóság pénzügyi beszámolási kérdései

Madarasiné dr. Szirmai Andrea, BGE PSZK, Számviteli Tanszék, egyetemi docens
szirmai.andrea@uni-bge.hu

Absztrakt

A fenntarthatósági kérdések az elmúlt években egyre erőteljesebben jelennek meg a vállalati pénzügyi és nem pénzügyi kimutatásokban. Az eleinte még csak a tőzsdén jegyzett vállalatok számára kötelező előírások, az ellátási láncok és a banki finanszírozások elvárásai miatt a jövőben a kisebb és tőzsdén nem jegyzett vállalkozásoknál is meg fognak jelenni.

Annak érdekében, hogy a fenntarthatósággal kapcsolatos információk szabályozottan kerüljenek bemutatásra és mérésre az Európai Parlament 2022-ben elfogadta a CSRD-t (Corporate Sustainability Reporting Directive), a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati jelentéstételről szóló irányelvet. Az irányelv szerint a fenntarthatósági jelentésnek összehasonlíthatónak, megbízhatónak és a felhasználók számára digitális technológiák segítségével könnyen megtalálhatónak és használhatónak kell lennie.

Az Európai Parlamenten, az EU-n túl az IFRS is reagált a fenntarthatóság megjelenítésével kapcsolatos kihívásokra. Az IFRS Alapítvány alá tartozó, 2021. év végén felállított International Sustainability Standard Board (ISSB) a Sustainability Accounting Standard Board (SASB) standardokra, a Task Force on Climate Related Financial Disclosures (TCFD) ajánlásaira, a Climate Disclosure Standards Board (CDSB) iránymutatásaira, valamint az International Integrated Reporting Council (IIRC) Integrált Beszámolási Keretrendszerére épít, hogy létrehozza a fenntarthatósági közzétételi standardok átfogó globális alapját a pénzügyi piacok számára. A jelentéstételi terhek csökkentésével, valamint a következetes és összehasonlítható információk előállításával az ISSB a fenntarthatósági információkat az üzleti és befektetői döntéshozatal középpontjába helyezi, és ezzel mindkettő hosszú távú teljesítményét elősegíti.

Jelen cikk középpontjában az ISSB által jelenleg tervezet formájában elérhető IFRS S1 Általános közzétételi követelmények a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információkról standard-tervezet áll. Összefoglalom, hogy az IFRS S1 standard-tervezet az irányítás, stratégia, kockázatkezelés, valamint mérőszámok és célkitűzések mentén milyen információk közzétételét követeli meg. Ezekhez a tervezet általános közzétételi szabályokat is megfogalmaz, amelyek megértése fontos ahhoz, hogy a teljes IFRS szabályozási környezetbe helyezve is értelmezhetőek legyenek a fenntarthatósági közzétételek. Céлом ezen elméleti áttekintéssel, hogy rámutassak az IFRS S1 tervezet koncepciójára, új megközelítéseire és kiemelt témáira.

Kulcsszavak: fenntarthatóság, IFRS, pénzügyi kimutatások, pénzügyi és nem pénzügyi információk

1. Bevezetés

Az elmúlt években a pénzügyi válságok, a számviteli és javadalmazási botrányok, valamint az üzleti tevékenység társadalmi és környezeti kérdésekre gyakorolt hatásával kapcsolatos növekvő közvéleménytudatosság a vállalati beszámolók és magatartás átláthatósága és elszámoltathatósága iránti nagyobb igényéhez vezetett (Wulf et al., 2014). A legutóbbi pénzügyi válság felerősítette a rövid távú részvényesi értékszemlélettel szembeni kritikát

(Velte, 2014), és a vállalatokra egyre nagyobb nyomás nehezedett az érdekeltek részéről, hogy módosítsák üzleti gyakorlatukat, és legyenek elszámoltathatóbbak a környezeti, társadalmi és irányítási kérdésekben (Kolk és van Tulder, 2010; Seuring és Mueller, 2008).

Ezért a hagyományos számviteli és pénzügyi jelentések már nem tekinthetők elegendőnek ahhoz, hogy kielégítsék az összes ilyen kérdéssel kapcsolatos jelentéstételi igényeket. Kezdetben a hangsúly az immateriális javakra és azok növekvő jelentőségére helyeződött az üzleti érték szempontjából (Graham et al, 2005). Ez ahhoz vezetett, hogy a vállalatok önkéntesen készített jelentéseikben keresztül kiegészítő információkat tettek közzé (Wulf et al., 2014). Később a fókusz kiszélesedett, és a környezeti és társadalmi kérdésekre is kiterjedt (Kolk, 2006). Az önálló fenntarthatósági jelentések kiadása napjainkra bizonyos méretű és tevékenységű vállalatok esetében már beépült az üzleti gyakorlatba. A különböző jelentések vállalatok általi közzétételének egyik fő kritikája azonban az egymástól független és egymástól független formátumokban előállított nagy mennyiségű információra vonatkozik, a pénzügyi és nem pénzügyi információk megfelelő integrálása nélkül (Eccles és Krzus, 2010; Eccles és Serafeim, 2014).

Az integrált jelentéstétel gondolatával már mintegy 40 éve foglalkoznak a vállalatok, a pénzügyi kimutatásokkal foglalkozó szakemberek és a tudományos kutatók. Az első integrált jelentéseket a 2000-es évek elején tették közzé a vállalatok (Delphine et al., 2019). Todd (2005, 1. o.) tágra határozza meg az integrált beszámolót, mint "olyan beszámolót, amely megfelel mind a jogszabályban előírt pénzügyi beszámoló, mind a fenntarthatósági beszámoló igényeinek". A gyakorlatban ez általában egy éves jelentést jelent, amely fenntarthatósági teljesítményre vonatkozó információkat és pénzügyi kimutatásokat egyaránt tartalmaz. (Kardos-Szirmai, 2022). A jelentéstételi fejlődési folyamat egyik eredményének tekinthető az IFRS standardok keretein belül a fenntarthatósági közzétételekre vonatkozó standardok megjelenése (IFRS ISSB).

A pénzügyi beszámolásban közvetlenül az első nem pénzügyi közzétételi követelményeket a 2010-es évek elején tették közzé. 2014-ben az Európai Unió módosította az egyes nagyvállalatok és csoportok által a nem pénzügyi és sokszínűséggel kapcsolatos információk közzétételéről szóló 2013/34/EU irányelvet. A 2014/96/EU rendelet az 500 főnél több alkalmazottat foglalkoztató nyilvános vállalatokra vonatkozik, amelyeknek környezeti, társadalmi és munkavállalói, emberi jogi, korrupcióellenes és vesztegetési ügyekről kell jelentést tenniük. Ezen túlmenően e nagyvállalatoknak ismertetniük kell üzleti modelljüket, a fenti témákra vonatkozó politikák eredményeit és kockázatait, valamint a vezető és felügyelő testületek esetében alkalmazott sokszínűségi politikát. A jelentést tevő vállalatokat arra ösztönzik, hogy olyan elismert keretrendszerekre támaszkodjanak, mint a GRI-szabványok, az ISO 26000, az OECD iránymutatásai, az ENSZ fenntartható fejlődési céljai stb.

Az SFDR (fenntartható pénzügyi közzétételi rendelet) (2019/2088 EP SFDR) 2021 márciusában lépett hatályba, amely kötelező ESG közzétételi kötelezettségeket ír elő az eszkökezelők és más pénzügyi piaci szereplők számára. Az SFDR-t az Európai Bizottság a taxonómiai rendelettel és az alacsony szén-dioxid-kibocsátású referenciaértékekről szóló rendelettel együtt vezette be az Európai Bizottság fenntartható finanszírozásról szóló cselekvési tervéből eredő jogalkotási intézkedéscsomag részeként. Célja az átláthatóság megteremtése a fenntarthatósági kockázatokkal kapcsolatban, a kedvezőtlen fenntarthatósági hatások figyelembevétele a befektetési folyamatokban, valamint a fenntarthatósággal kapcsolatos információk nyújtása a pénzügyi termékekkel kapcsolatban.

A taxonómiáról szóló rendelet (EU: 2020/852 EP) 2022 januárjában lépett hatályba, és olyan osztályozási rendszert - taxonómiát - hoz létre, amely közös nyelvet biztosít a vállalkozások számára annak meghatározására, hogy egy adott gazdasági tevékenység "környezeti

szempontból fenntarthatónak" tekinthető-e. Ezt a rendszert a pénzügyi piaci szereplőknek kell alkalmazniuk, és minden vállalatra vonatkozik az NFRD (nem-pénzügyi beszámolási irányelv).

Az európai vállalatok számára a nem pénzügyi jelentéstétel új szintre lépett 2022. november 28-án, amikor az EP elfogadta a 2022/2464/EU direktívát (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD), amely alapján 2025-től valamennyi nagyvállalatnak kötelező lesz nem-pénzügyi jelentést tenni. Emellett a CSRD jelentős lépéseket tesz az egységes európai fenntarthatósági jelentéstételi szabvány (ESRS) létrehozása felé, amely alapján 2024-től az eddiginél jelentősen több fenntarthatósági információt kell megosztaniuk a vállalatoknak az érintettekkel.

Az Európai Parlamenten, az EU-n túl az IFRS is reagált a fenntarthatóság megjelenítésével kapcsolatos kihívásokra. Az IFRS Alapítvány alá tartozó 2021. év végén felállított ISSB a SASB-standardokra, a TCFD ajánlásaira, a CDSB iránymutatásaira és az IIRC Integrált Beszámolási Keretrendszerére épít, hogy létrehozza a fenntarthatósági közzétételi standardok átfogó globális alapját a pénzügyi piacok számára. A jelentéstételi terhek csökkentésével, valamint a következetes és összehasonlítható információk előállításával az ISSB a fenntarthatósági információkat az üzleti és befektetői döntéshozatal középpontjába helyezi, és ezzel mindkettő hosszú távú teljesítményét elősegíti. Az ISSB jelenleg két, tervezet formájában elérhető közzétételekre vonatkozó standardot – IFRS S1 Általános közzétételi követelmények a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információkról és IFRS S2 Éghajlattal kapcsolatos közzétételek – publikált.

2. Az IFRS S1 megközelítése a fenntarthatósági közzétételek kezelésében

2.1 A standard-tervezet célkitűzésének értelmezése

A standard-tervezet célkitűzése olyan közzétételeket megfogalmazni, amelyek az általános célú pénzügyi beszámolás elsődleges felhasználóinak azon kérésére válaszolnak, hogy a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információk következetesebbek, teljesebbek, összehasonlíthatóbbak és ellenőrizhetőbbek legyenek, hogy segítsék őket a gazdálkodó egység vállalati értékének megítélésében. Az érintettek információt igényelnek a gazdálkodó egység előtt álló, a fenntarthatósággal kapcsolatos jelentős kockázatokról és lehetőségekről, hogy megalapozottan dönthessenek a gazdálkodó egységnek nyújtott forrásokról. Ezek az információk kiegészítik és teljessé teszik a gazdálkodó egység pénzügyi kimutatásaiban szereplő információkat.

A tervezet meghatározása szerint a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információk (A. Függelék) olyan információk, amelyek betekintést nyújtanak a fenntarthatósággal kapcsolatos, a vállalati értéket befolyásoló kockázatokba és lehetőségekbe, és amelyek elegendő alapot nyújtanak az általános célú pénzügyi beszámolás felhasználói számára ahhoz, hogy felmérjék azokat az erőforrásokat és kapcsolatokat, amelyeken a gazdálkodó egység üzleti modellje és a modell fenntartására és fejlesztésére irányuló stratégiája alapul.

Értelmezve a standard tervezet definícióját érezhető, hogy ez egy sokkal szélesebb spektrumú megközelítés az eddigieknél, hiszen a vállalati érték, a stratégia és üzleti modell ilyen szempontú bemutatása, mint pénzügyi információ eddig nem szerepelt ennyire kifejezetten az IFRS szabályaiban. Már a célkitűzések megfogalmazása során (6. bekezdés) olyan témákat vet fel, amelyek megítélésem szerint szigorúan véve nem pénzügyi információnak minősülnek. A 6. bekezdés meg is erősíti, hogy a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információk szélesebb körűek, mint a pénzügyi kimutatásokban szereplő információk, és megfogalmazza, hogy tartalmazhatnak információkat a gazdálkodó egység

- fenntarthatósággal kapcsolatos kockázatainak és lehetőségeinek irányításáról, valamint az ezek kezelésére irányuló stratégiájáról,
- által hozott olyan döntésekről, amelyek olyan jövőbeni beáramlásokat és kiáramlásokat eredményezhetnek, amelyek még nem teljesítették a kapcsolódó pénzügyi kimutatásokban való megjelenítés kritériumait,
- a hírnevéről, teljesítményéről és kilátásairól az általa vállalt tevékenységek következményeként (például az emberekkel, a bolygóval és a gazdasággal való kapcsolataiokról, valamint az ezekre gyakorolt hatásairól és ezektől való függésétől),
- tudás-alapú eszközök fejlesztéseiről.

Pénzügyi információként tekintve a fenti tételekre azonnal felvetődik a mérés, értékelés kérdése, hiszen érezhető, hogy a bemutatás nem kizárólag kvantitatív, hanem kvalitatív és leíró, a jövőre vonatkozó, és így akár nagyfokú bizonytalanságokat hordozó becsléseket és egyéb információkat is magába fog foglalni.

A standard tervezet kiemeli, hogy a befektetőket, a hitelezőket és az egyéb kölcsönt nyújtókat tartja a pénzügyi kimutatások elsődleges felhasználóinak, akik felé hasznos és lényeges, a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információkat kell bemutatni megfelelően a teljesség, semlegesség és pontosság elvárásainak is. Az IFRS S1 vállalati érték fókuszú, megfogalmazza, hogy azok az információk, amelyek várhatóan nincsennek hatással a vállalati értékre, nem tartoznak a standard hatálya alá. Ez gyakorlati szempontból hordoz újdonságot, hiszen konszolidált pénzügyi kimutatásoknál eddig is felvetődött a vállalati érték kérdése (például a goodwill kezelése kapcsán), de egyedi pénzügyi kimutatások szintjén nem ez állt a középpontban, hanem az egyes vagyonelemek IFRS-nek megfelelő bemutatása és értékelése, amelyek nem feltétlenül eredményezték magának a vállalati értéknek a meghatározását.

Érdekes a standard hatályának megközelítése, hiszen úgy fogalmaz (8.bekezdés), hogy a gazdálkodó egységnek ezt standardot kell alkalmaznia a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információk elkészítése és közzététele során az IFRS fenntarthatósági közzétételi többi standarddal összhangban, de a gazdálkodó egység alkalmazhatja az IFRS fenntarthatósági közzétételi standardokat, ha a gazdálkodó egység kapcsolódó pénzügyi kimutatásai az IFRS számviteli standardok vagy más GAAP szerint készülnek. Ebből a megfogalmazásból az rajzolódik ki, hogy amennyiben a gazdálkodó egység IFRS szerint készíti a pénzügyi kimutatásait, úgy az IFRS fenntarthatósági standardjait nem kötelezően kell alkalmaznia, hanem alkalmazhatja. Amennyiben ez az interpretáció megfelelő, úgy az félreértésre adhat okot mind az érintettek, mind a pénzügyi kimutatást készítő körében, valamint ellentmond az IFRS eddigi alapvetésének, hogy ha IFRS szerint készül a pénzügyi kimutatás, akkor kötelező valamennyi standard és értelmezés alkalmazása.

2.2 Az IFRS S1 általános elvei

A tervezet hasznos fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információnak minősíti (36. bekezdés), ha az információ releváns, megbízhatóan bemutatott, összehasonlítható, ellenőrizhető, időszerű és érthető. Ezen alapelvek összhangban állnak az IFRS Keretelvek és IAS 1 standardban megfogalmazott minőségi jellemzőivel.

A jelentést-tevő egység (37-41. bekezdések) fogalma igazodik az általános célú pénzügyi kimutatásokhoz, azaz egyedi vagy konszolidált szintű lehet a beszámolási egység, amely prezentációs pénznemben készíti el kimutatásait.

A lényegesség megítélése során (56-62 bekezdések) az általános értelmezést kell alkalmazni, azaz a tételek kihagyásai vagy téves bemutatásai akkor lényegesek, ha azok egyenként vagy együttesen képesek a felhasználóknak a pénzügyi kimutatások alapján hozott döntéseit

befolyásolni (IAS 1 7. bekezdés). Jelen tervezet annyiban pontosít, hogy a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információ akkor lényeges, ha az információ kihagyása, helytelen feltüntetése vagy elfedése észszerűen várhatóan befolyásolná azokat a döntéseket, amelyeket az általános célú pénzügyi beszámoló elsődleges felhasználói az adott beszámoló alapján hoznak, amely egy adott beszámolót készítő gazdálkodó egységről nyújt információt. Ez egészül ki azzal a szemlélettel, hogy a lényegességet a pénzügyi kimutatások elsődleges felhasználóira és a vállalati értékre fókuszálva kell megítélni. A lényegesség megítélése gazdálkodó egység specifikus, és az tervezet nem határoz meg küszöbértéket és nem jelöl meg bizonyos helyzeteket lényeges tételként.

A beszámolás gyakorisága szintén az általános szabályoknak megfelelő, főszabály szerint évente egyszer, fordulónapra vonatkozóan kell pénzügyi kimutatást készíteni, de emellett előírás vagy igény szerint lehet ettől gyakoribb beszámolás is. (66-71. bekezdések)

A nyilvánosan rendelkezésre álló információk nem mentesítenek a közzétételek alól, ugyanakkor nem kell közzétenni az információkat, ha azt helyi törvény vagy szabály megtiltja. A közzétételek megfelelősége magába foglalja az IFRS fenntarthatósági közzétételi standardoknak, valamint a helyi kiegészítő szabályoknak való megfelelést is, akkor is, ha ez utóbbiak nem minősülnek lényegesnek a gazdálkodó egység megítélése alapján.

Az IFRS általános elveinek megfelelően a fenntarthatósággal kapcsolatos közzétételek esetében is szükséges az összehasonlító, azaz előző évi adatok bemutatása. További teljesen logikus követelmény, hogy a fenntarthatósági közzétételeknek kapcsolódniuk kell az általános célú pénzügyi kimutatás információihoz.

A tervezet szól az információk közzétételének helyéről, formájáról: a fenntarthatósággal kapcsolatos közzétételek megjelenhetnek az általános célú pénzügyi kimutatás részeként, de más szabály vagy követelmény alapján máshol is szerepeltethetők, pl. vezetői összefoglalóban. Egyértelműen azonosítható résznek kell lennie, amely kereszthivatkozásokkal ellátott (72-76 bekezdések).

Az IFRS követelményeinek megfelelően, a fenntarthatósági közzétételekre vonatkozóan is szükséges megfelelési nyilatkozat, azaz, annak a gazdálkodó egységnek, amelynek a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi közzétételei megfelelnek az IFRS Fenntarthatósági közzétételi standardok valamennyi vonatkozó követelményének, kifejezett és fenntartás nélküli nyilatkozatot kell csatolnia a megfelelésről (91. bekezdés).

2.3 A fenntarthatósággal kapcsolatos kockázatok és lehetőségek azonosítása és közzététele

A standard-tervezet előírja, hogy a gazdálkodó egységnek lényeges információkat kell közzétennie a fenntarthatósággal kapcsolatos valamennyi jelentős kockázatról és lehetőségről, amelyeknek ki van téve. Ennek során elsősorban az IFRS Fenntarthatósági közzétételi standardokat kell alkalmazni és azokra kell hivatkozni (50-55. bekezdések). Ugyanakkor figyelembe kell venni – különösen, ha nincs olyan IFRS Fenntarthatósági közzétételi standard, amely kifejezetten a fenntarthatósággal kapcsolatos kockázatokra vagy lehetőségekre vonatkozik - az iparági alapú SASB-standardokban szereplő közzétételi témákat, az ISSB nem kötelező útmutatásait (például a CDSB keretrendszer alkalmazási útmutatója a vízzel és biológiai sokféleséggel kapcsolatos közzétételekhez), valamint más standardalkotó testületek legfrissebb nyilatkozatait, amelyek követelményei az általános célú pénzügyi beszámoló felhasználói igényeinek kielégítésére irányulnak. Szintén tisztában kell lenni az azonos iparágakban vagy földrajzi területeken működő szervezetek által azonosított fenntarthatósággal kapcsolatos kockázatokkal és lehetőségekkel, valamint az általuk alkalmazott mérőszámokkal. Ezen, az IFRS-en túlmutató szabványok alkalmazásait és magyarázatokat is közzé kell tenni.

3. Az IFRS S1 központi tartalmi elemei

Az általános közzétételi követelmények standardban a gazdálkodó egységnek a fenntarthatósággal kapcsolatos irányítási, stratégiai, kockázat kezelési témákat, valamint mérőszámok és célkitűzések területét kell szabályozottan és részletesen bemutatni.

3.1 Irányítás

Az irányítás kapcsán (12-13. bekezdések) azokat a folyamatokat, kontrollokat és tevékenységeket szükséges ismertetni, amelyeket a gazdálkodó egység végez annak érdekében, hogy megfigyelje és irányítsa a fenntarthatósággal kapcsolatos kockázatokat és lehetőségeket. Számos olyan témát kell átgondolni és a pénzügyi kimutatások részeként megfogalmazni, amelyek az IFRS eddigi szemléletén túlmutatnak. A standard tervezet konkrétan megfogalmazza a *fenntarthatósággal kapcsolatos jelentős kockázatokra és lehetőségekre (továbbiakban: a téma)* vonatkozó közzétételi követelményeket:

- azonosítani kell a téma felügyeletéért felelős szervet vagy személyt;
- be kell mutatni, hogyan tükröződnek a felelős szervezet feladatai a gazdálkodó egység feladatmeghatározásában, az igazgatótanácsi megbízatásokban és más kapcsolódó politikákban;
- ismertetni kell, hogyan biztosítja a testület, hogy a megfelelő készségek és kompetenciák rendelkezésre álljanak a témára reagáló stratégiák felügyeletéhez;
- vázolni kell, hogyan és milyen gyakran tájékoztatják a testületet és bizottságait (audit-, kockázati vagy egyéb bizottságokat) a témáról;
- tájékoztatást kell adni arról, hogyan veszik figyelembe a témát a szervezet stratégiájának, a főbb ügyletekre vonatkozó döntéseinek és kockázatkezelési politikáinak felügyelete során, beleértve a bizonytalanságok miatt szükséges kompromisszumok értékelését és érzékenységi elemzését;
- hogyan felügyeli a testület és bizottságai a témával kapcsolatos célok kitűzését, és hogyan ellenőrzi az ezek felé tett előrelépést (lásd 27-35.bekezdés), beleértve azt is, hogy a javadalmazási politikák tartalmazzak-e és milyen módon kapcsolódó teljesítménymutatókat;
- be kell mutatni a vezetésnek a téma értékelésében és kezelésében betöltött szerepét, beleértve azt is, hogy ezt a szerepet egy adott vezetőségi szintű pozícióra vagy bizottságra ruházták-e, és hogy hogyan gyakorolják a felügyeletet az adott pozíció vagy bizottság felett. A leírásnak információt kell tartalmaznia arról, hogy a téma kezelésére alkalmaznak-e speciális ellenőrzéseket és eljárásokat, és ha igen, hogyan integrálják azokat más belső funkciókkal.

A tervezetben szereplő közzéteendő információk alapján megállapítható, hogy eddig, ilyen mélységű és részletezettségű, az irányításra vonatkozó információ prezentálását az általános célú pénzügyi kimutatások kapcsán nem követelt meg az IFRS.

3.2 Stratégia

A stratégiára vonatkozó közzétételek célja, hogy az általános célú pénzügyi beszámolás felhasználói számára lehetővé tegye, hogy megértsék a gazdálkodó egység stratégiáját a *fenntarthatósággal kapcsolatos jelentős kockázatok és lehetőségek (továbbiakban: a téma)* kezelésére (14-24. bekezdések). A tervezetben megkövetelt közzétételeket áttekintve megfogalmazható, hogy a stratégia témájában azonosíthatóak leginkább - az eddigi hagyományos értelemben vett - a pénzügyi adatok és információk. Ugyanakkor a stratégiai jelleg

miatt ezen adatok ismertetésének időhorizontja kiszélesedik, rövid-, közép-, és hosszú távra egyaránt közölni kell információkat. Ez egyrésztől megbízható tervezési és mérési információs rendszert követel meg, másrésztől a napjaink globális gazdasági és gazdaságpolitikai - sok esetben kiszámíthatatlan - hatásait és következményeit tekintve, a becslési bizonytalanságokat jelentősen megnöveli.

A tervezet szerint közzé kell tenni azokat a témákat, amelyek rövid, közép- és hosszú távon hatással lehetnek a stratégiára, az üzleti modellre, a cash flowra, valamint a finanszírozáshoz való hozzáférésre és tőkeköltségre. A pozitív és negatív hatásokat egyaránt ismertetni kell, figyelembe véve számos tényezőt, mint például az erőforrásoktól való függést, a gazdálkodó egység tevékenységéből származó kedvezőtlen külső hatásokat, vagy ha üzleti partnere néz szembe, a gazdálkodó egységre is kiható jelentős fenntarthatósági kockázattal vagy lehetőséggel. Fordítva is értelmezni kell, azaz be kell mutatni a fenntarthatósággal kapcsolatos jelentős kockázatok és lehetőségek hatásait az üzleti modellre és értéklánra, valamint a stratégiára és döntéshozatalra.

A pénzügyi helyzet és teljesítmény kapcsán szintén több információt kell prezentálni: a téma hatásait a beszámolási időszak pénzügyi helyzetére, pénzügyi teljesítményére és cash flow-jára, valamint a rövid, közép- és hosszú távon várható hatásait, ideértve ezek kezelését a gazdálkodó egység pénzügyi tervezésében. Be kell mutatni a témához kapcsolódó azon információkat, amelyek esetében jelentős a kockázata annak, hogy a következő pénzügyi évben a pénzügyi kimutatásokban szereplő eszközök és kötelezettségek könyv szerinti értékének lényeges módosítására kerül sor. Ismertetni kell a jelenlegi és vállalt beruházási terveket és azok várható hatásait a pénzügyi helyzetére (például tőkekiadások, nagyobb akvizíciók, és elidegenítések, közös vállalkozások, üzleti átalakulás, innováció, új üzleti területek és eszközök kivonása), valamint a stratégia végrehajtásához tervezett finanszírozási forrásait.

Meg kell vizsgálni és közzé kell tenni a stratégia, üzleti modell és cash-flow rugalmasságát a fenntarthatósággal kapcsolatos jelentős kockázatokkal szemben, bemutatva az elemzés elvégzésének módját és időhorizontját.

3.3 Kockázatkezelés

A fenntarthatósággal kapcsolatos kockázatkezelésre vonatkozó pénzügyi közzétételek (25-26. bekezdések) célja, hogy az általános célú pénzügyi beszámolók felhasználói megértsék a *fenntarthatósággal kapcsolatos kockázatok és lehetőségek (továbbiakban: a téma)* azonosításának, értékelésének és kezelésének a folyamatait. A gazdálkodó egységnek be kell mutatnia ezen téma kockázatkezelésének integrálódását az általános kockázatkezelési folyamataiba, így ezzel lehetővé válik a gazdálkodó egység általános kockázati profiljának és kockázatkezelési folyamatainak értékelése is.

A tervezet szerint ismertetni kell:

- a téma azonosításának, értékelésének és kezelésének folyamatait;
- a kockázatok valószínűségének és hatásainak értékelési módjait, kvalitatív tényezők, kvantitatív küszöbértékek vagy egyéb feltételek mentén;
- a kockázatok rangosorolásának módját a gazdálkodó egység többi kockázatához képest;
- a kockázatszámításokhoz használt bementi paramétereket;
- a kockázatok azonosításának és kezelésének folyamatában történt változásokat az előző jelentési időszakhoz képest;
- a fenntarthatósággal kapcsolatos tevékenységek nyomonkövetésének folyamatát a kockázatok és lehetőségek vonatkozásában, ideértve a kapcsolódó politikákat is;

- a téma azonosítási, értékelési és kezelési folyamatai milyen mértékben és hogyan épülnek be a gazdálkodó egység általános kockázatkezelési és iránítási folyamatába.

3.4 Mérés számok és célok

A mérés számok kidolgozása számviteli aspektusból a mérés és értékelés miatt releváns. A mérés számok és célok közzétételének célja (27-35. bekezdések), hogy a felhasználók megértsék, hogy a gazdálkodó egység hogyan méri, ellenőrzi és kezeli a fenntarthatósággal kapcsolatos jelentős kockázatait és lehetőségeit (továbbiakban: a téma), és így gazdálkodó egység a teljesítményéről és a kitűzött célok felé tett előrehaladásáról is információt nyújtson.

A tervezet megfogalmazása szerint olyan mérés számokat kell meghatározni, amelyek a gazdálkodó egység üzleti modelljével összhangban vannak és a témával kapcsolatos tevékenységekre vonatkoznak. A mérés számra vonatkozóan ismertetni kell:

- a meghatározásának módját;
- a mérés számokban használt tényezők és adatok forrásait;
- hogy a mérés szám abszolút vagy relatív mutatószám;
- hogy a mérés szám validált- e külső fél által, amennyiben igen, szükséges a hitelesítő azonosítása is.

Közzé kell tenni a célértékek kiszámításához használt módszerek és inputok magyarázatát, beleértve a jelentős feltételezéseket és a módszerek korlátait. Ezeket túlmenően természetesen be kell mutatni a célkitűzéseket, azok mérés számait, az időszakot, amelyre a célérték vonatkozik, a bázis időszakot és a mérőföldkövet vagy időközi célokat. A tervadatokon túl a tényleges teljesítményeket, az azokban látható tendenciákat vagy jelentős változásokat is ismertetni és elemezni kell. Szükséges a célok rendszeres felülvizsgálata és a felülvizsgálatok magyarázata, amit szintén közzé kell tenni.

Mind a mérés számok, mind a célkitűzések esetében érvényesülnie kell a következetesség elvének, valamint értelmes, egyértelmű és pontos nevekkkel és leírásokkal kell megjelölni ezeket. Amennyiben a mérés számok és/vagy célkitűzések változnak, mert például újradefiniálják azokat, másfajta mérés számot/célt határoznak meg, minden esetben közzé kell tenni a változások magyarázatát, okait, indokolva, hogy ezek miért nyújtanak hasznosabb információkat, sőt, amennyiben kivitelezhető, összehasonlító adatokat is kell prezentálni.

4. Következtetések

Jelen tervezet előírásait értelmezve és elemezve úgy ítélem meg, hogy az alkalmazók számos kihívás előtt állnak a fenntarthatósági közzétételek kapcsán.

Egyrészt a pénzügyi információk köre kiszélesedett, olyan folyamatokat, információkat, adatokat kell közzétenni, amelyeket eddig nem pénzügyi információként azonosítottunk. Ez fel fogja vetni azt, hogy a vállalaton belül mely részlegnél helyezhető el a fenntarthatósági téma átfogó kezelése; a pénzügyi-számviteli osztály lehet az adatok és információk végső összerendszerezője, de a standard tervezet által megkövetelt témák - irányítás, stratégia, kockázatkezelés, mérés számok és célok - bemutatásához szükséges információk előállítására bizonyosan nem ezen részleg feladata, hanem átfogó vállalati, osztályokon átívelő együttműködések igényel. A vállalati (számviteli) információs rendszert is fejleszteni szükséges a standard követelményeinek megfelelő alkalmazásához, és természetesen az érintett munkavállalók képzése is elengedhetetlen.

Másrészt, az IFRS S1 vállalati érték fókusza egyfajta szemléletváltást igényel a közzétételek kapcsán, ahol nagyon körültekintően kell eljárni, hogy a valós és megbízható képet közvetítse a vállalatról és ne egy vállalati értéket „mesterségesen” növelő, „green washing” dokumentummá váljon.

A lényegesség megragadása szintén bonyodalmakat fog okozni; figyelembe kell venni a gazdálkodó egység tevékenységei, annak komplexitását, kiterjedését, fenntarthatósági kockázatainak és lehetőségeinek jellegét, az általános célú pénzügyi kimutatásokban használt lényegességeket, sőt a CSRD eltérő – kettős lényegesség – elvárásait is.

A könyvvizsgálók számára is kihívásokat jelent a fenntarthatósági közzétételek auditálása és ennek szellemében annak igazolása, hogy a pénzügyi kimutatások megbízható és valós képet mutatnak. Mivel a fenntarthatósági kérdések iparáganként és tevékenységeként nagyon eltérőek lehetnek, így az adott iparágakra specializálódott, piacon elismert könyvvizsgálók kerülhetnek a jövőben előtérbe a fenntarthatósági közzétételek auditálása kapcsán (Ruiz-Barbadillo, Martínez-Ferrero, 2021). A magas színvonalú hagyományos könyvvizsgáló kiválasztása a társadalmi elkötelezettség és a közbizalom növelésének közvetett mérőszámává is válhat, így a vállalati értékre ható tényező lehet.

Jelenleg a könyvvizsgált fenntarthatósági jelentések többsége korlátozott bizonyosságról szóló jelentéssel ellátott; amennyiben a jövőben a jogszabályok következményeként kellő bizonyosságot kell szereznie a könyvvizsgálónak, – azaz elegendő megfelelő bizonyítékot kell beszereznie a lényeges hibás állítás kockázatának elfogadhatóan alacsony szintre történő csökkentéséhez – az jelentősen módosítani fogja az alkalmazott könyvvizsgálati folyamatokat és módszereket. Hatással lesz a könyvvizsgálói tervezésre és kockázat elemzésre és becslésre, a belső ellenőrzési rendszer és kontrolljainak felmérésére, a becslések, elemzések, adatbázisok és számítások ellenőrzésének módjára és mélységére.

Valószínűleg számos, a vállalaton belüli és könyvvizsgálóval folytatott egyeztetést fog igényelni az is, hogy a gazdálkodó egység hogyan tud megfelelni az IFRS fenntarthatósági közzétételi standardjainak oly módon, hogy mindeközben vállalati üzleti „titkok” ne kerüljenek publikálásra.

Végül, igen jelentős kérdés, hogy mikortól kell az IFRS ISSB standardjainak, jelen esetben az S1 standardnak megfelelni. Az ISSB 2023. április 4-én ülésezett (IFRS S1 Updates), és ideglenesen úgy döntött, hogy az IFRS S1 standardba átmeneti könnyítést vezet be. Ez lehetővé tenné a gazdálkodó egység számára, hogy az IFRS S1 és az IFRS S2 standardok alkalmazásának első évében csak az éghajlattal kapcsolatos kockázatokról és lehetőségekről számoljon be (az IFRS S2 standardban meghatározottak szerint). A gazdálkodó egységnek a két standard alkalmazásának második évében információt kellene szolgáltatnia a fenntarthatósággal kapcsolatos egyéb kockázatokról és lehetőségekről.

Ez az egyéves átmeneti könnyítés nem változtatná meg az IFRS S1 hatálybalépésének időpontját és nem lenne hatással az IFRS S2 standard alkalmazására vagy követelményeire. Az ISSB 2023 februárjában előzetes döntést hozott arról, hogy az IFRS S1 standardot a 2024. január 1-jén vagy azt követően kezdődő éves beszámolási időszakokra kell alkalmazni. Ugyanakkor egy olyan gazdálkodó egység esetében, amely ezt az átmeneti könnyítést az IFRS S1 első alkalmazásának évében alkalmazza, az IFRS S1 követelményei csak annyiban lennének alkalmazandók, amennyiben azok az éghajlattal kapcsolatos pénzügyi információk közzétételére vonatkoznak. Amennyiben a gazdálkodó egység ezt az átmeneti könnyítést alkalmazza, akkor köteles lenne közzétenni ezt aényt.

A fentiekből kitűnik, hogy az ISSB az éghajlattal kapcsolatos közzétételeket prioritásként kezeli, összhangban egyéb nemzetközi szabályozói trenddel, ahol szintén a környezeti

kérdések állnak a középpontban. Ez azt is jelenti, hogy egyéb fenntarthatósági témákban mind a gazdálkodó egységeknek, mind a könyvvizsgálóknak további egy év áll rendelkezésre az IFRS Fenntarthatósági közzétételekre vonatkozó standardjainak alkalmazásához való felkészülésre.

Az IFRS fenntarthatósági közzétételek (valamint a CSRD) a közeljövőben kötelezően alkalmazandó standardjainak célkitűzéseit olvasva elgondolkodtam, vagy talán kívánságként fogalmaztam meg, hogy ezen közzétételi követelmények képesek legyenek erősíteni a vállalati és egyéni felelősségvállalást, hogy a környezetvédelem és fenntarthatóság valóban a közös felelősség szintjére emelkedjen, és tényleges, ezekre irányuló tevékenységeket eredményezzen.

Szakirodalom:

Könyv:

1. Dyczkowska, J., Madarasi-Szirmai, A., Tiron-Tudor, A. (ed) 2020. Development of Integrated Reporting in the SME Sector - Case Studies from European Countries

Internetes hivatkozások:

2. Emiliano Ruiz-Barbadillo, Jennifer Martínez-Ferrero: The choice of incumbent financial auditors to provide sustainability assurance and audit services from a legitimacy perspective, [Sustainability Accounting, Management and Policy Journal](#), ISSN: 2040-8021, 2021.,
<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/SAMPJ-04-2021-0121/full/html>
3. Kolk, A. 2006. Sustainability, accountability and corporate governance: exploring multinationals' reporting practices. BSE, 17, 1–15. doi:10.1002/bse,
https://pure.uva.nl/ws/files/1064422/63957_301479.pdf
4. KPMG: Big shifts, small steps, KPMG survey of sustainability reporting, 2022, <https://kpmg.com/xx/en/home/insights/2022/09/survey-of-sustainability-reporting-2022.html>
5. Todd, S. (2005). Integrated Reporting issues and implications for reporters”, available at: <https://www.vancity.com/SharedContent/documents/IntegratedReporting.pdf>

Folyóiratcikkek:

6. Delphine, G., Adams, C. and Jérôme, T. 2019. Integrated reporting and the capitals' diffusion. doi 10.13140/RG.2.2.29485.64486.
7. Eccles, R. and M. Krzus, M. 2010. One Report: Integrated Reporting for a Sustainable Strategy, John Wiley and Sons, New York.
8. Eccles, R. G. and Serafeim, G. 2014. Corporate and Integrated Reporting: A Functional Perspective, Working Paper, Harvard Business School.
9. Graham, J. R., Harvey, C. R., and Rajgopal, S. 2005. The economic implications of corporate financial reporting. Journal of Accounting and Economics, 40, 3-73.
10. Kardos- Szirmai: New trends in corporate reporting in the light of sustainability, FEB International Scientific Conference, Maribor, 2022, ISBN: 978-961-286-600-6
11. Kolk, A., and van Tulder, R. 2010. International business, corporate social responsibility and sustainable development. International Business Review, 19, 119–125.
12. Seuring, S., and Mueller, M. 2008. Core issues in sustainable supply chain management— a Delphi study. Business Strategy and the Environment, 17, 455–466.
13. Velte, P. 2014. Improving Corporate Governance Quality Through Modern Controlling – Integrated Reporting in the German Two Tier System. Business and Economics Journal, 5, 1.
14. Wulf, I., Niemller, J. and Rentzsch, N. 2014. Development toward integrated reporting, and its impact on corporate governance: a two-dimensional approach to accounting with reference to the German two-tier system. Journal of Management Control. 25: 135–164.

Jogszabályok:

15. EU CSRD:
[IMMC.COM%282021%29189%20final.ENG.xhtml.1_EN_ACT_part1_v9.docx](#)
(europa.eu)
16. EU SFDR: 2019/2088 EP, [EUR-Lex - 32019R2088 - EN - EUR-Lex](#) (europa.eu)
17. EU Taxonomy Regulation: 2020/852 EP, [EUR-Lex - 32020R0852 - EN - EUR-Lex](#) (europa.eu)

18. IFRS S1: [Draft] IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information, 2022 March
19. IFRS S1: Illustrative Guidance on IFRS S1, 2022 March
20. IFRS S1 Updates, <https://www.ifrs.org/projects/work-plan/general-sustainability-related-disclosures/>

ESG indikátorok a fenntarthatósági jelentésekben

dr. Hajdu Tibor, mestertanár, Budapesti Corvinus Egyetem, Számviteli és Jogi Intézet,
Számvitel Tanszék, email cím: tibor.hajdu@uni-corvinus.hu

Reizingerné Dr. Ducsay Anita, egyetemi docens, Budapesti Corvinus Egyetem, Számviteli
és Jogi Intézet, Számvitel Tanszék, email cím: anita.ducsay@uni-corvinus.hu

Absztrakt

Az ESG jelentéstételi rendszernek az összehasonlíthatóság mögötti valós problémája a mérhetőség és a metrikus mérőrendszer hiánya. A pénzügyi-számviteli kimutatások célja a vállalkozást érintő gazdasági események leképzése. Az ESG minősítés alapja nem csak a gazdasági eseményekből fakadó hatásokat, hanem társadalmi-politikai elvárásokat és annak hatásait is számszerűsítve kívánja megjeleníteni. Ellenőrizni csak metrikus rendszerben lehet objektíven. Ha nincs metrika, az ellenőrzés szubjektív lesz, legfeljebb alapelvekből levezetve lehet azt megtenni. Kutatásunk fókuszja az ESG indikátorokhoz kapcsolódó mérés és annak megbízhatósága, az indikátorok halmazának összemérhetősége. Bemutatjuk az SDG és az ESG rendszerek jellemzőit és egymáshoz való kapcsolódását. Általunk kiválasztott indikátorokon és az összevont ESG mutatókon keresztül bemutatjuk a mérhetőség és összehasonlíthatóság problémáját, majd javaslatot teszünk a számviteli szabályozás irányára. A tanulmány célja, hogy hozzájáruljon a magyar számviteli szabályozás ESG metrikákkal kapcsolatos jövőbeli változásaihoz.

Kulcsszavak: ESG indikátorok, pénzügyi kimutatás, megbízható valós kép

1. A fenntarthatóság és az SDG

A fenntarthatóság és a társadalmi felelősségvállalás mindennapos fogalmak. Az egyre érezhetőbb éghajlatváltozás, az energiabiztonság megingása, a vállalatok társadalmi szerepvállalásának elkerülhetetlensége folyamatos kihívást jelentenek. A vállalatok működési keretrendszerét úgy kell átalakítani, hogy az összeegyeztethető legyen a jövedelemtermelő képességgel és a környezeti és társadalmi elvárásokkal. A fenntarthatóság fogalmát mindössze három és fél évtizede vezette be a közbeszédbe a Brundtland-bizottság (az ENSZ Környezet és Fejlődés Világbizottsága: World Commission Environment and Development, WCED) 1987-ben közzétett jelentése, „Közös jövőnk” (Our Common Future) címmel. Ugyanezen alapokon készült el az Európai Unió Fenntartható Fejlődési stratégiája, amelynek alapja az ún. Göteborgi Nyilatkozat. A Nyilatkozat a fenntartható fejlődés alapelvét valamennyi uniós politikába beillesztette.

Az alapelveken túl mára már oda jutottunk, hogy a vállalatokkal szemben elvárás, hogy a fenntarthatóság érdekében tett lépéseiket, a felelős társadalmi szerepvállalásukat minden fórumon kommunikálják, és erőfeszítéseiket ennek megfelelően mind a fogyasztók, mind a befektetők, mind a finanszírozók elismerik. A pénzügyi és tőkeáramlások fenntartható befektetésekre irányításának egyik módja, hogy javítani kell a vállalatok és pénzügyi intézmények nem pénzügyi információinak közzétételét. Ezen információk köre a fenntarthatósági, a szociális és munkavállalói ügyekkel kapcsolatos információk, az emberi jogok tiszteletben tartásához kapcsolódó adatok, az etikai és vállalatirányítási kérdések - tehát minden, a vállalat működéséhez közvetlenül vagy közvetetten kapcsolódó adathalmazt fel tud ölelni.

Hogyan lehet ezen adatokat megbízhatóan mérni? Milyen mutatószámrendszert kell alkalmazniuk a vállalatoknak? Ellenőrizhetőek ezek az adatok? Összehasonlíthatóak? Ezek mind-mind minőségi kérdések, melyek a mérés megbízhatóságát támasztják alá. Napjainkban minősítő cégek százai dolgoznak azon, hogy a vállalatok környezeti (E), társadalmi (S) és irányítási (G) teljesítményét értékeljék, és ez alapján valamiféle rangsort állítsanak fel. Kutatásunk fókuszja az ESG indikátorokhoz kapcsolódó mérés és annak megbízhatósága, illetve az indikátorok halmazának összemérhetősége. Eredményeinket új megvilágításba helyezi az a tény, hogy az Európai Unió Tanácsa 2022. június 21-én bejelentette, hogy az Európai Parlament és a Tanács ideiglenes megállapodásra jutott a *vállalati fenntarthatósági jelentésekről szóló irányelvről*¹² (a továbbiakban CSRD). A szöveg jóváhagyást követően kerül az Európai Parlament elé, a várható jóváhagyás után az irányelv elfogadottnak tekinthető.

A fenntartható fejlődés a nemzetek közösségének stratégiai célkitűzésévé vált és az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljainak (Sustainable Development Goals, SDG) 2015-ös elindításával. A dokumentumban 17 fenntarthatósági fejlődési cél és ezekhez 169 alcél került meghatározásra. Kidolgozásra került a Fenntartható Fejlődési Célok (SDG) metrikája is.

2017-ben indult és 2022-ben került elfogadásra az Egyesült Nemzetek Statisztikai Bizottsága által az SDG Indikátorok (SDG Indicators) globális keretrendszere („Global indicator framework”)¹³. A globális indikátor keretrendszer metrikája 231 egyedi mutatót¹⁴ tartalmaz és minden mutatónak részletes módszertana van. A módszertan csak ajánlás, mert a célok teljesülését az országok a saját országukat vagy régiójukat jobban leíró, relevánsabb mérőszámokkal is mérhetik. Az egyes célokhoz rendelt indikátorok kereszthatása lehet egymást erősítő, de akár egymást kioltó vagy semlegesítő¹⁵, azonban ennek mérési módszertanára nem került még javaslat kidolgozásra.

2. Az ESG rendszer és jellemzői

Az ESG kifejezés hivatalosan az ENSZ 2004-ben közzétett „Globális Megállapodás - Aki gondoskodik, az nyer” című jelentésben¹⁶ (The Global Compact, Who Cares Wins, 2004) jelenik meg elsőként. A jelentés az etikus pénzügyi finanszírozásnak három pillérét – a környezeti, a szociális és az irányítási (E: Environmental, S: Social, G: Governance) - határozza meg. Az egyes pillérekbe indikátorok kerülnek besorolásra, amelyek alapján a vállalatok értékelhetővé válnak és minősíthető az erőfeszítéseik, cselekvéseik a fenntartható fejlődés és gazdálkodás céljából. Az indikátoroknak nincsen kifejezett, deklarált és kötött katalógusrendszere, az indikátorok szabadon meghatározhatóak. A környezetvédelmi pillér az

¹² A 2013/34/EU irányelvnek, a 2004/109/EK irányelvnek, a 2006/43/EK irányelvnek és az 537/2014/EU rendeletnek a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolás tekintetében történő módosításáról szóló irányelv-tervezet

¹³ Globális indikátor keretrendszer a Fenntartható Fejlődési Célokhoz és a 2030 Agenda fenntartható fejlődés célkitűzéseire. („Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development”)

¹⁴ A keretrendszer valójában 248 összes mutatószámot tartalmaz, mert tizenhárom mutató ismétlődik és két vagy három különböző cél alatt ismétlődik és megtalálható.

¹⁵ Például egy naperómű park a „megfizethető és tiszta energia” (7. cél) indikátorait javítja, ugyanakkor a „szárazföldi ökoszisztémák védelme” (15. cél) indikátorait ronthatja.

¹⁶ A jelentés kidolgozásában kilenc ország húsz pénzügyi intézménye vett részt és a fő cél az volt, hogy olyan iránymutatásokat és ajánlásokat dolgozzanak ki, amelyek alapján jobban lehessen integrálni a környezeti, társadalmi és vállalatiirányítási kérdéseket a vagyonkezelésbe, az értékpapírpiacon tevékenységekbe és a kapcsolódó kutatásokba.

ökoszisztéma kérdéseire fókuszál, mint az éghajlatváltozás, a levegő- és vízszennyezés, az erdőirtás és földhasználat, a biológiai sokféleség elvesztése. Az ezekbe tartozó indikátorok az üvegházhatású gázok kibocsátása, az energiahatékonyság, a hulladék-, víz és erőforrás-gazdálkodás terén tett vállalati erőfeszítéseket értékeli. A szociális pillérbe tartoznak az emberi jogok védelmével, a nemek közötti egyenlőség politikájával, a munkaügyi normákkal a közegészségüggyel, a munkahelybiztonsággal és a jövedelemelosztással kapcsolatos szempontok. Az irányítási pillérbe tartoznak olyan vizsgálati szempontok, mint a vállalati vezetői és irányítói testületek, az igazgatóságok függetlenségének és a részvényesi jogok kérdése, az ellenőrzési eljárások, a vezetők premizálása, a versenyjogi és törvényességi kérdések.

2.1. Befektetői elvárások

A fenntarthatósági szempontokat figyelembe vevő befektetések intenzitás növekszik, mert lineáris gazdasági modellt felváltó körforgásos gazdasági modell előtérbe helyezi a fenntarthatóság és az újrahasznosíthatósági dimenziókat, meghatározva ezzel a tőkebefektetések hosszútávú horizontját. Erősödik a millenniumiak – a környezeti változásokra és fenntarthatóságra sokkal tudatosabban reagáló generációk – szerepe is a tőkepiacokon. A „fenntartható befektetések” népszerűsége az ESG indexek jelentős növekedéséhez vezetett.

Az „index” szó jelenthet valamilyen értékelési besorolást vagy rangsort. A befektetők számára, akiknek folyamatosan mutatni kell teljesítményüket az ügyfelek, a szabályozó hatóságok és a többi érdekelt számára, ezek az indexek (Moody's, S&P 500, MSCI stb.) kulcsfontosságú infrastruktúra részévé válnak, mert a befektetési stratégiájuk és döntéseik alapja lehet (Pagano, Sinclair & Yang, 2018).

Az „ESG minősítés” (ESG rating) egy pontozási keretrendszer, amelyben egy nyilvánosan jegyzett vagy magántulajdonban lévő vállalat, egy iparág vagy ország ESG tényezőkkel – ESG pillérekkel és indikátorokkal – kapcsolatos teljesítményét értékeli és méri. Az ESG tényezők egy metrikus rendszerben kerülnek elhelyezésre és egy összevont, kombinált pontértéket („ESG index”) adnak. Az ESG index alapján a befektetői piac kiértékeli és összehasonlítja a vállalati ESG stratégiákat és azok várható pénzügyi, tőkepiaci hatásait és preferenciájától függően döntést hoz befektetési stratégiájára és az ESG kockázati kitettségre vonatkozóan.

Az ESG minősítés és ESG index a tulajdon- és jogi formától függetlenül különböző típusú és méretű, magán vagy köztulajdonban levő szervezetekre és intézményekre, vagyoni eszközökre, szolgáltatási tevékenységekre, infrastruktúrára vagy államadóságra is alkalmazható.

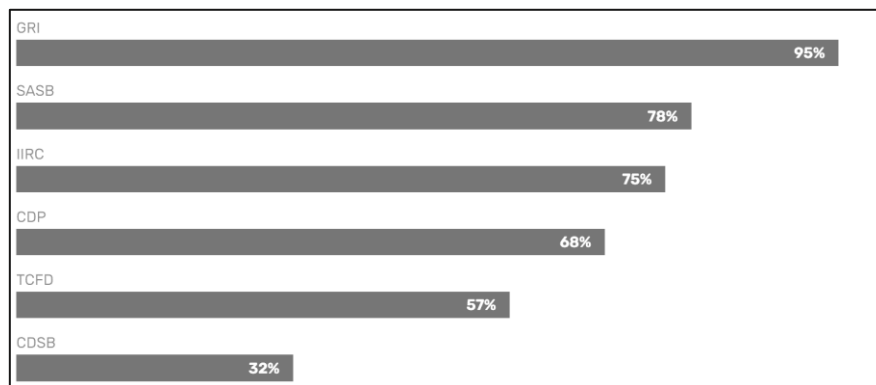
Az első ESG tartalmú indexet 1990-ben publikálták¹⁷, ma több mint 1000 ESG indexet tesznek közzé (Hirai & Brady 2021) pénzügyi szolgáltató cégek, befektetési cégek, kutató- és minősítő cégek és tőzsdék. A folyamatosan bővülő számosságú indexszolgáltatók között a felvásárlások és összeolvadások ellenére a konszolidáció még nem történt meg, azonban a kutatói létszámuk, a globális lefedettségük és kínált termékportfóliójuk alapján kirajzolódnak azok a minősítők, melyek az ESG normák de facto meghatározói lettek (Pagano, Sinclair & Yang, 2018).

¹⁷ Az első ESG tartalmú indexet a Domini Social 400. Az indexet a KLD Research & Analytics Inc. minősítő cég publikálta, melyet később az MSCI felvásárolt és MSCI KLD 400 Social Index néven publikálja tovább.

Ezek a referenciapontok a vállalatok számára is meghatározó, mert az ESG teljesítményükről az ESG index szolgáltatók által megállapított mérőszámokkal összhangban törekednek beszámolni.

2.2. Minősítések és indexek

Az ESG közzétételi gyakorlata jelenleg nem kötelező, ajánlásra alapul és a vállalati oldal akaratától függ. A nemzetközi piacot az átláthatatlan és „önkéntes” szabályozás jellemzi, kötelező szabványok és követendő irányelvek nincsenek. Önkéntes kezdeményezések ugyan történtek átfogó ESG szabványok kialakítására és alkalmazására (SASB, CDSB, TCFD, GRI, CDP), de ezek az ellentmondások és tömeges információ igényük miatt inkább a piac átláthatóságát korlátozzák. Az ESG jelentéseket a vállalatok saját hatáskörben - maximum bizonyos ajánlások figyelembevételével - készítik. A jelentések (jellemzően az éves fenntarthatósági jelentések) önkéntes közzétételek, vagy a minősítő cégek felméréseire, kérdőíveire adott informális válaszok alapján történik. A közzétételek nem auditáltak. A jelentések következetlenek, nem homogének, ezért lehetőséget teremtenek akár a befektetők félrevezetésére is. Az ESG minősítések (ESG indexek) sem egységes és szabványosított formában közzétett információkat használnak. Az 1. számú ábrán azt láthatjuk, hogy megvizsgálva 63 tőzsdei útmutatót, abban milyen szabványra hivatkoznak a vállalatok.

1. sz. ábra: 63 tőzsdei útmutatóban hivatkozott ESG közzétételi szabványok és irányelvek
Forrás: SSE (Sustainable Stock Exchange Initiative), ESG Disclosure Guidance Database

2.3. Az ESG és az SDG kapcsolata

Az ESG a befektetési döntéshozatal támogatására irányul, míg az SDG a fenntarthatóság társadalmi eredményeit és célkitűzéseit képviselik. Az ESG elsősorban a pénz- és tőkepiacok nyomására a fenntartható fejlődés és a körforgásos gazdaság kiépülését támogató a vállalati és a nemzetgazdasági szereplők teljesítményeit kiértékelő indikátor rendszer, míg az SDG elsősorban a társadalmi felelősségvállalásból a fenntartható társadalmi és gazdasági fejlődésre meghatározott célrendszer.

Az SDG felülről lefelé kibontott, világosan megfogalmazott cél és „al”-cél rendszerrel rendelkezik és ajánlasként meghatározott metrika (mutatószám mérési) rendszerrel. Az ESG ezzel szemben egy alulról „spontán” kialakult rendszer, mely a vállalati és befektetői oldalról építkezik, mely konszenzusos mutatószám és szabályrendszerrel még nem rendelkezik. Az SDG metrikája alkalmas a megfogalmazott célok mérésére, az ESG jelenleg még nem rendelkezik olyan metrikával, mely képes lenne a nem gazdasági – a humán tőkét, a társadalmi és intézményi tőkét és minden nem kereskedelmi jellegű természeti tőkét – szabványosított

pénzügyi közzétételek formájában közölni. A 2. számú ábrán a két rendszer összehasonlítását szemléltetjük.

	Fő fókusz	Cél	Indikátorok	Mérési rendszer	Indikátorok száma
SDG	A fejlődő országok és a világ súlyosabb társadalmi problémái. Társadalmi megközelítés	17 fenntartható cél + 169 „al”-cél	241 (231) indikátor Kidolgozott módszertan ENSZ ajánlással	van	241
ESG	Befektetői oldalról megközelítése a környezeti, társadalmi problémáknak	3 pillér: E, S, G	Vállalati oldal meghat. indikátorok Nincs kidolgozott mérési rendszer	nincs	korlátlan

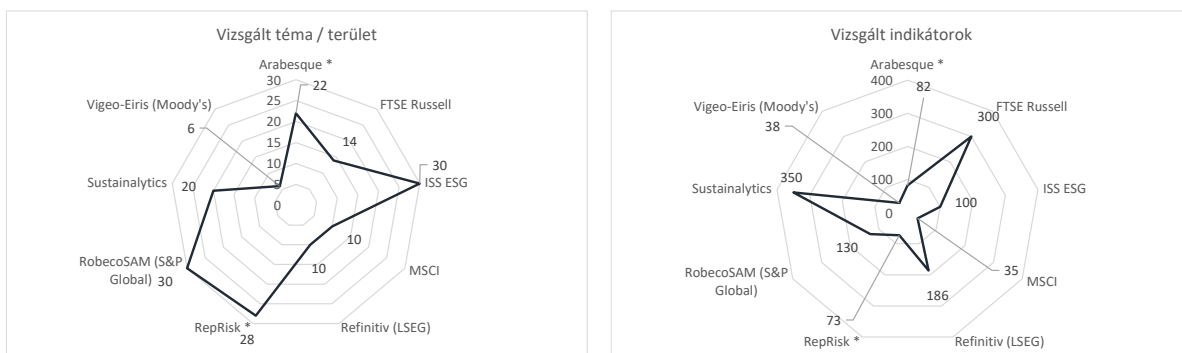
2. sz. ábra: Az ESG és SDG kapcsolati rendszere Forrás: saját szerkesztés

3. A mérhetőség problémája

Az ESG mérhetősége az egyes pillérek (környezeti, szociális és irányítási) indikátorainak kvantitatív mérését jelenti, emellett az ESG minősítés az entitások közös koordináta rendszerben, homogén szempontok szerinti elhelyezését és skálázását próbálja megjeleníteni, összehasonlíthatóvá tenni.

A hatékony tőkepiac hipotézise azt feltételezi, hogy az információk gyorsan és megbízható jelzéseket adnak annak érdekében, hogy a befektetők hatékony és számukra racionális tőkeallokáció mellett dönthessenek. Az információk közzétételének – elsősorban az üzleti és gazdasági eseményeket tükröző pénzügyi és számviteli kimutatásoknak – pedig olyan szabványok és irányelvek alapján kell megtörténnie, amely azokat összehasonlíthatóvá és közös skálázási rendszeren mérhetővé teszi. A környezeti, szociális és irányítási információk integrálása a befektetési döntésekbe a globalizáció, a fenntartható fejlődés iránti igény és a globális pénzügyi válságok következménye (Christensen, Serafeim & Sikoch, 2021). Az E, az S és a G pillérek indikátorai és azok közzététele esetében azonban nincsenek még olyan sztenderdek, amelyek az összehasonlítást és a skálázást lehetővé tenné. Sőt, az egységes sztenderdek kialakulása ellen fundamentális problémák hatnak.

Az egyes pillérek indikátorainak minősítési komponensei hiányoznak. Az ESG indikátorok egy része nem értelmezhető a hagyományos pénzügyi elemzés keretében. Számszakilag közvetlenül nem mérhetőek, mert magatartási vagy cselekvési normákat fogalmazznak meg. Az ESG tényezők számos olyan kérdést is magukban foglalnak, melyek nem részei a hagyományos pénzügyi elemzésnek, de befektetési relevanciával vagy lényegességgel bírhatnak. Az ESG minősítések nem egységes információkat használnak, nem szabványosított közzétételek formájában (Billio és tsai 2021, Hirai & Brady, 2021). Jelentősen eltér az E, S és G pillérekben vizsgált területek és indikátorok száma (lásd 3. számú ábra), megfigyelhető a mesterséges intelligenciát alkalmazó cégek kiemelkedő mintavételi sokasága.

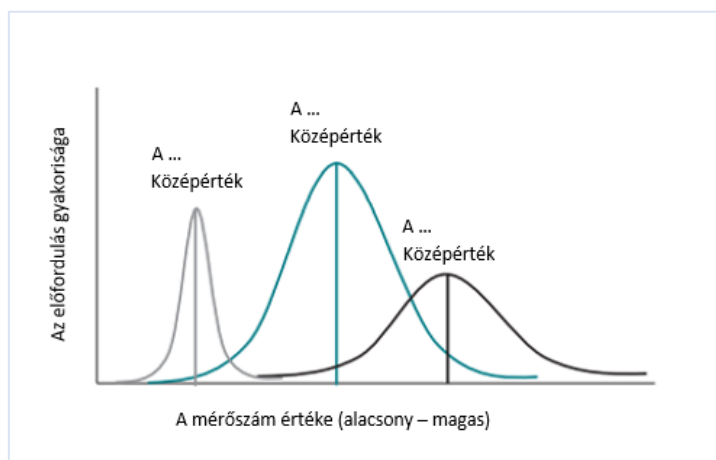
3. sz. ábra: Az ESG témák és indikátorok vizsgálati megoszlása az egyes minősítő cégeknél (saját szerkesztés)

Forrás: Minősítők online felülete (lásd hivatkozásjegyzék)

Paradox módon az indikátorokkal kapcsolatos információk mennyiségének növekedése nemhogy csökkentené a mérések eltéréseit, hanem éppen ellenkezőleg, növeli azok szórását és felerősíti az ESG mutatókkal kapcsolatos nézeteltéréseket (Christensen, Serafeim & Sikoch, 2021). Ugyanazon vállalat eltérő ESG minősítését az okozza, hogy (i) nincs konszenzus a minősítő cégek között a minősítés alapját képező mérőszámok, indikátorok alkalmazásának tekintetében és (ii) jelentős eltérések vannak a mérőszámok mögötti információk tartalmának értelmezésében.

3.1. Az adatok inkonzisztenciája.

Mérhetőségi problémát jelent az adatok, a mért ESG tényezők következetlensége, mert ugyanarra a kérdésre - például a dolgozók egészségi állapota vagy a vállalatirányítás összetétele - eltérő indikátorokat és mérőszámokat alkalmaznak a vállalatok. Három mérhetőséggel kapcsolatos probléma merülhet fel: (1) nem minden vállalat használja ugyanazt az indikátort (mérőszámot) a kérdés mérésére, (2) ugyanarra a kérdésre a vállalatok eltérő mérőszámokat alkalmaznak és (3) nincsen adat, amit össze lehetne hasonlítani. Ha az adott kérdés mérésére a vállalatok eltérő indikátorokat és/vagy mérőszámokat alkalmaznak - és azok nem összehasonlíthatóak - eltérőek lesznek az ugyanarra a kérdésre adott válaszok sztenderd eloszlásai szórásai, átlagértékei, legnagyobb és legkisebb értéke – ezt mutatja a 4. számú ábra. Ez inkonzisztenssé teszi az adatokat, ami értelmezhetetlenné teszi az ESG teljesítmények értékelését (Kotsantonis & Serafeim, 2019).

4. sz. ábra: Azonos kérdés az ESG mérőszámok lehetséges szórásai

Forrás: Kotsantonis & Serafeim (2019) alapján saját szerkesztés

3.2. Összemérhetőség és mérési hiányosságok.

Kritikus pontja az ESG minősítésnek az indikátorok viszonyítási pontjának (a viszonyítási alap) a meghatározása, ami lehet iparági csoporton belüli vagy egy univerzális, abszolút mérési szint meghatározása. Ha az ESG mutató a legjobban teljesítő vállalathoz rendeli a legmagasabb teljesítmény pontszámot és a legrosszabbhoz a legalacsonyabbat, a többi vállalat a kettő közötti értéktartományban szóródik. Ez kritikus pontja az ESG minősítések eltéréseinek, hiszen a legjobb és a legrosszabb teljesítmény kijelölése határozza meg a minta pontszámainak referencia értékeit. A referencia tartomány kialakítható úgy, hogy a minta elemei egy univerzális iparági csoportot képviselnek, ekkor az ESG teljesítmény metrikus mérése elkerülhetetlen torzításokkal jár (például a gáz- és olajipari társaságok egy csoportba kerülnek az élelmiszeripari és techcégekkel). A homogén iparágon belüli csoportra való teljesítménymutató realisabb összehasonlítást eredményez, de az is csak akkor, ha az adott vállalat tevékenysége profiltiszta és nem a diverzifikált portfólió a jellemző a tevékenységére (Kotsantonis & Serafeim, 2019).

A ESG minősítő intézetek különböző módon mérhetik ugyanazt a fogalmat és az ESG minősítési módszertanok az egyik területen adott alacsony pontértéket egy másik területen adott magas pontértékkel kompenzálhatják (Escrig-Olmedo et al., 2019, Windolph, 2011, Delmas & Blass, 2010). Ugyanazon kategóriában egy alacsonyabb és egy magasabb pontérték kiegyenlítheti egymást és ugyanolyan pontszámot kaphat, mint a két tényező átlagos minősítése. Az ESG minősítések arányokat és leírásokat közölnek és nincsenek olyan átfogó pontszámok, melyek a vállalati fenntarthatóság teljesítményeit egy értékben jelenítenék meg. (Escrig-Olmedo et al., 2019, Liern & Pérez-Gladish, 2018).

A minősítő cégek különböző szempontú összehasonlítását az 5. számú ábrán mutatjuk be.

	Arabesque *	FTSE Russell	ISS ESG	MSCI	Refinitiv (LSEG)	RepRisk *	RobecoSAM (S&P Global)	Sustainalytics	Vigeo-Eiris (Moody's)
Vizsgált pillérek (E,S,G)	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Téma / terület száma	22	14	30	10	10	28	30	20	6
Indikátorok száma	82	300	100	35	186	73	130	350	38
Minősített vállalatok száma	25 000	7 200	11 500	8 500	12 000	200 000	8 000	14 000	5 000
Minősítési skála	0 - 100	1 - 5	'D-' - 'A+'	CCC - AAA	0 - 100 'D-' - 'A+'	0 - 100 'D-' - 'AAA'	0 - 100	0 - 100	0 - 100

5. sz. ábra: Az ESG minősítések összehasonlítása az egyes minősítő cégeknél (saját szerkesztés)

Forrás: Minősítők online felülete (lásd hivatkozásjegyzék)

4. Kutatási eredmények

A kutatásunk módszertanát elsősorban az elméleti források tanulmányozása, indikátor-adatbázisok elemzése, összehasonlító elemzés, szintetizálás, majd halmazelméleten és matematikai logikán alapuló elemzés alkotta. Elsődleges célunk az azonosított és mért metrikák számviteli megbízhatóságának elemzése volt.

A számviteli beszámoló célja, hogy megbízható és valós képet adjon a vállalkozás vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről. Amennyiben a vállalkozás jelentéstételi kötelezettsége előírás alapján és önkéntesen kiegészül a fenntarthatósági, társadalmi felelősségvállalási vagy ESG jelentéssel, akkor természetesen itt is elvárás a megbízható és valós bemutatás. Kutatásunk másik célja arra irányult, hogy a jelenleg használt ESG metrikák mennyire felelnek meg az összehasonlíthatóság kritériumának. Amennyiben mérni, értékelni és rangsorolni szeretnénk a

vállalatok ESG teljesítményét, akkor ezen mérésnek azonos mérési alapon kellene megvalósulnia, biztosítva az összehasonlíthatóságot és relevanciát.

Kutatásunk során két mérvadónak számító szervezet ESG metrikáit vettük alapul. Az egyik a NASDAQ (National Association of Securities Dealers Automated Quotations), amely egy részvénytőzsde az Amerikai Egyesült Államokban. A másik szervezet a Világbank (World Bank), amely Washingtonban székelő pénzügyi intézmény, magában foglalja a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bankot, valamint a Nemzetközi Fejlesztési Társulást. A Világbank által használt és javasolt adatkeret 17 kulcsfontosságú fenntarthatósági témáról nyújt információt, lásd 6. számú ábra.

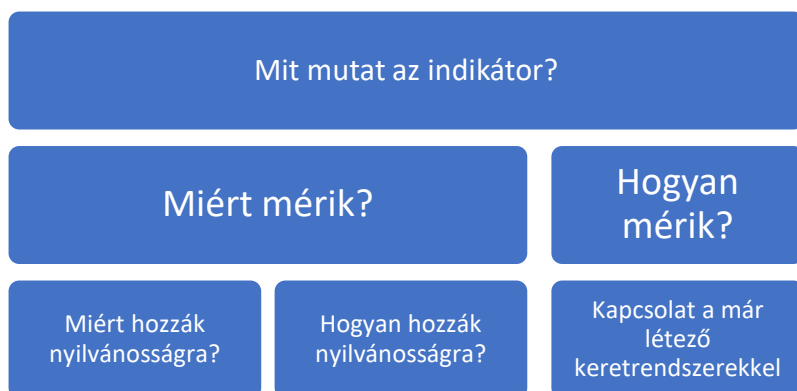
Környezet	Társadalom	Irányítás
Kibocsátás és szennyezés	Oktatás	Emberi jogok
Természeti tőke	Foglalkoztatás	Irányítás hatékonyság
Energia használat és biztonság	Demográfia	Stabilitás és szabályszerű működés
Környezeti/éghajlati kockázat	Egyenlőtlenségek	Gazdasági környezet
Élelmiszer biztonság	Egészség	Nemi egyenlőségek
	Hozzáférés szabadsága	Innovációk

6. sz. ábra: A Világbank által javasolt fenntarthatósági témák (saját szerkesztés)
 Forrás: *Sovereign ESG Data Methodology | Sovereign Environment Social Governance Data (World Bank)*

A Világbank keretrendszere olyan témákba rendezi az adatokat, amelyekről úgy véli, hogy kulcsfontosságúak a pénzügyi szektor képviselői számára, amelyeket figyelembe kell venniük, amikor értékelik a befektetések hozzájárulását a fenntartható fejlődéshez. A kulcsfontosságú témák alatt több mint 80 mutatószám található, ezek értékelése elvitte volna kutatásunk fókuszát. A NASDAQ által használt és javasolt adathalmaz jelen kutatásunkhoz megfelelő volt és szinte minden javasolt mérőszáma a Világbank adatkeretében is szerepelt.

4.1. Mérhetőség és ellenőrizhetőség

Megvizsgáltuk a NASDAQ által javasolt, az ESG index szempontjából kiemelten kezelt mutatószámokat. Vizsgáltuk a mérhetőség – a valós és megbízható mérhetőség és az ellenőrizhetőség koncepcióját. A 8. számú ábra mutatja, hogy milyen kérdésekre kerestünk választ:

7. sz. ábra: A mérhetőség és ellenőrizhetőség szempontjai Forrás: saját szerkesztés

Három – általunk szubjektíven - kiválasztott mutató esetében a következő táblázat tartalmazza a válaszokat.

Kérdések	Kibocsátási intenzitás	Globális egészség és biztonság	Etika és korrupció ellenesség
Mit mutat az indikátor?	A teljes ÜHG kibocsátás tényezőnként.	Követ-e az Ön vállalata foglalkozás-egészségügyi és/vagy globális egészségügyi és biztonsági politikát?	Követ-e vállalata etikai és/vagy korrupcióellenes politikát? Ha igen, az Ön dolgozóinak hány százaléka igazolta hivatalosan, hogy megfelel a szabályzatnak?
Miért mérik?	Kontextusba helyezi a szervezet erőforrás-hatékonyágát a gazdasági értékteremtéshez képest.	Megmutatja, hogy a munkaerő milyen mértékben van tudatában azoknak a vállalati céloknak, amelyek meghatározzák az egészségügyi és biztonsági irányítási elveket.	Ez a mérőszám megvilágítja a vállalati értékeket és a magas szintű etikus magatartás iránti elkötelezettséget.
Hogyan mérik?	Az éves kibocsátás elosztása a gazdasági teljesítmény különböző mértékeivel.	Azok a vállalatok, amelyek létrehoznak, közzétesznek és rendszeresen frissítenek egy erre vonatkozó irányelvet, igenlő választ adnak.	Azok a vállalatok, amelyek létrehoznak, közzétesznek és rendszeresen frissítenek egy erre vonatkozó irányelvet, igenlő választ adnak.
Miért hozzák nyilvánosságra?	Versenyképességi viszonyítási alapként, kockázatkezelési mutatóként és gazdasági	A kockázatkezelés hatékonyságának és hatókörének értékelésére használják.	A kockázatkezelés hatékonyságának és hatókörének értékelésére használják.

	hatékonysági KPI-ként szolgál.		
Hogyan hozzák nyilvánosságra?	Számként, idővel trendszerűen.	Szöveggént, megfelelő linkekkel a nyilvános tartalomra – ha van.	Szöveggént, nyilvános tartalomra mutató megfelelő hivatkozásokkal.
Kapcsolat a már létező keretrendszerekkel*	•GRI: 305-4 • SDG: 13 • UNGC: 7. alapelv, 8. alapelv • SASB: Általános probléma / ÜHG-kibocsátás, Energiagazdálkodás	•GRI: 103-2 (Lásd még: GRI 403: Munkahelyi egészség és biztonság, 2018) • SDG: 3 • SASB: Általános probléma / Munkavállalók egészsége és biztonsága	•GRI: 102-16, 103-2 (Lásd még: GRI 205: Korrupcióellenes 2016) • SDG: 16 • UNGC: 10. alapelv

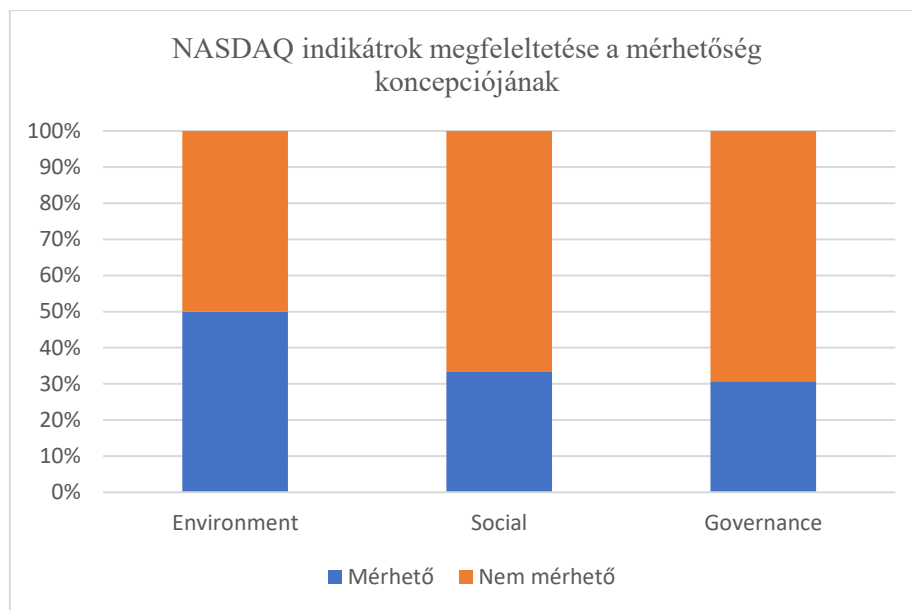
**Ez azt jelenti, hogy megnéztük, hogy a már korábban bemutatott keretrendszerek foglalkoznak-e a mutatószámmal és ha igen, akkor hol találjuk meg azt.*

8. sz. ábra: A mérhetőség és ellenőrizhetőség három mutató esetén Forrás: saját szerkesztés

Az általunk kiválasztott első mérőszám lehet objektív, de csak azon vállalkozások esetében, akik egyébként is kötelezettek tevékenységük folytán az ÜHG kibocsátásukról nyilvántartást vezetni és azt hitelesítő szakemberrel ellenőriztetni.

Úgy gondoljuk, hogy a mérhetőség koncepciójának nem tesznek eleget azon indikátorok, melyekre a válaszadók igennel vagy nemmel felelhetnek, amelyek valamilyen vállalati belső felmérésen alapulnak. Ezek az indikátorok együttesen hatnak arra ahogyan a piac beárazza a vállalatot, annak tevékenységét.

A NASDAQ által használt mutatószámokat megvizsgáltuk abból a szempontból, hogy melyekhez lehet adatot szolgáltatni a számvitel alapkonceptiójának megfelelő ellenőrizhető, a pénzügyi számviteli – zártrendszerű – nyilvántartás alapján. A következő diagram az azonosított indikátorok megoszlását mutatja.

9. sz. ábra: A NASDAQ indikátorok megfeleltetése a mérhetőség koncepciójának
 Forrás: saját szerkesztés

A NASDAQ által javasolt indikátorok közül a környezettel kapcsolatos mérőszámok teljesítettek a legjobban, mint látható azok fele mérhető, ellenőrizhető számviteli nyilvántartáshoz kapcsolódó adatokkal. A mérhetőség koncepciójának a társadalmi indikátoroknak csak egyharmada felelt meg. Az irányításhoz kapcsolódó indikátorok teljesítenek a legrosszabbul, itt a mutatók mindössze 30%-a mérhető, ellenőrizhető megbízhatóan.

A vállalat a kezelésében, használatában vagy tulajdonában lévő eszközökről és azok forrásairól, továbbá a gazdasági műveletekről olyan nyilvántartást vezet, amely az eszközökben és a forrásokban bekövetkezett változásokat a valóságnak megfelelően, folyamatosan, zárt rendszerben, áttekinthetően mutatja. Erre alapozva készíti pénzügyi kimutatásait.

A fenti indikátorokhoz szükséges adatok ebből a zárt rendszerből nem gyűjthetők ki, az azokhoz szükséges adatszolgáltatás a jelenleg működő vállalatirányítási rendszerekből csak szubjektív módon válogatható le.

Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy a vállalat a szubjektív adatszolgáltatáson keresztül befolyásolni tudja a róla kialakított képet, irányítani tudja a megfelelő ESG pontszám alakulását.

4.2. Fenntarthatósági és ESG jelentések minőségi elemzése

Kutatásunk másik iránya azt hivatott bemutatni, hogy az általunk szubjektíven, de jól magyarázható módon kiválasztott, egyébként ESG minősítéssel rendelkező vállalatok milyen adatokat és milyen módon tesznek közzé. A kiválasztás módszertana szerint igyekeztünk hazai és nemzetközi tőzsdéi cégeket választani, ráadásul olyan módon, hogy abban többféle iparág megjelenjen. Így a kiválasztott vállalatok iparági hovatartozás szerint: olaj és gázipar, energetika, vegyipar, gyártó és kereskedelmi tevékenység, informatika és tanácsadás, pénzügyi szolgáltató.

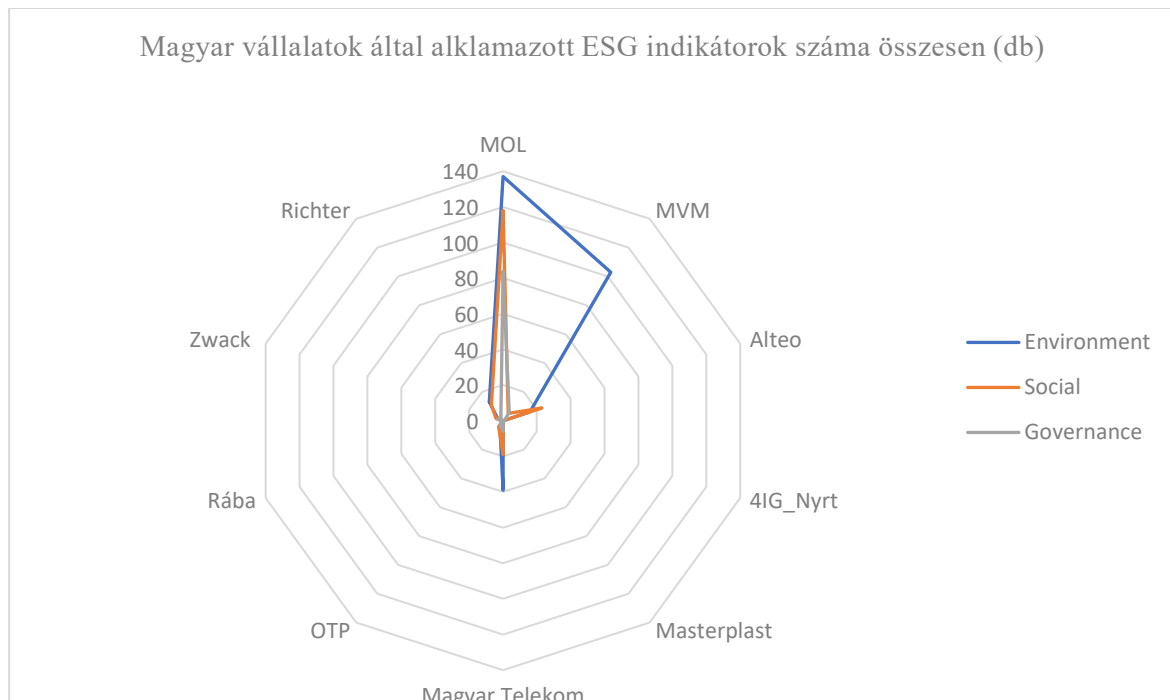
Kutatásunk során egyenként elemeztük a kiválasztott vállalatok ESG jelentését. Ha külön ESG jelentést nem készített az adott vállalkozás, akkor az integrált jelentés és a fenntarthatósági jelentés volt az elemzésünk fókuszában, hiszen minden adat, amely megjelenik az ESG indexben, ezen beszámolókból nyerhető ki.

H1: Hipotézisünk szerint a közzétett adatok nem adnak lehetőség a vállalatok ESG teljesítmény szerinti összehasonlítására, hiszen nemhogy nem azonos adathalmazt kell értékelni, azok szubjektív módon összeállított, sok esetben pdf file-ként közzétett, letölthető állományként érhetők el. Nagyon kevés – mindössze kettő – olyan vállalat szerepelt a kiválasztottak között, amelyek adataikat visszakereshető, hivatkozható módon – jelen esetben Excel file-ként – több évre visszatekintve tette közzé.

Az elemzéshez a korábban már említett Ven-diagrammokat és Radardiagrammokat készítettünk, így iparáganként, de ESG indikátoronként is meg tudtuk vizsgálni a mért és/vagy közzétett adathalmazokat.

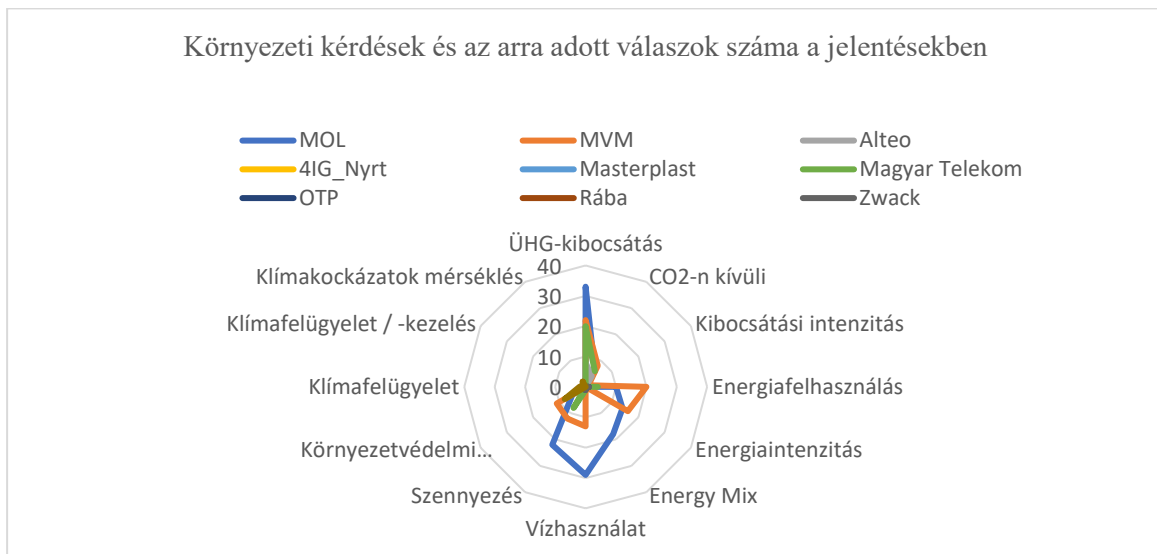
A következő ábrákon egyenként bemutatjuk a három ESG tényezőre adott válaszok számát.

A magyar vállalatok közül kiemelkedő a MOL, de többségük láthatatlan, ha a közzétett, nyilvánosságra hozott adataik számszerűségét vizsgáljuk. A MOL összességében 137 környezettel kapcsolatos, 118 társadalmi kérdéssel kapcsolatos és 84 irányítási kérdéssel foglalkozik a nyilvánosan elérhető adatbázisában. Ehhez képest elenyészőnek látszik a többi magyar vállalat nyilvánosságra hozott adatainak összessége.

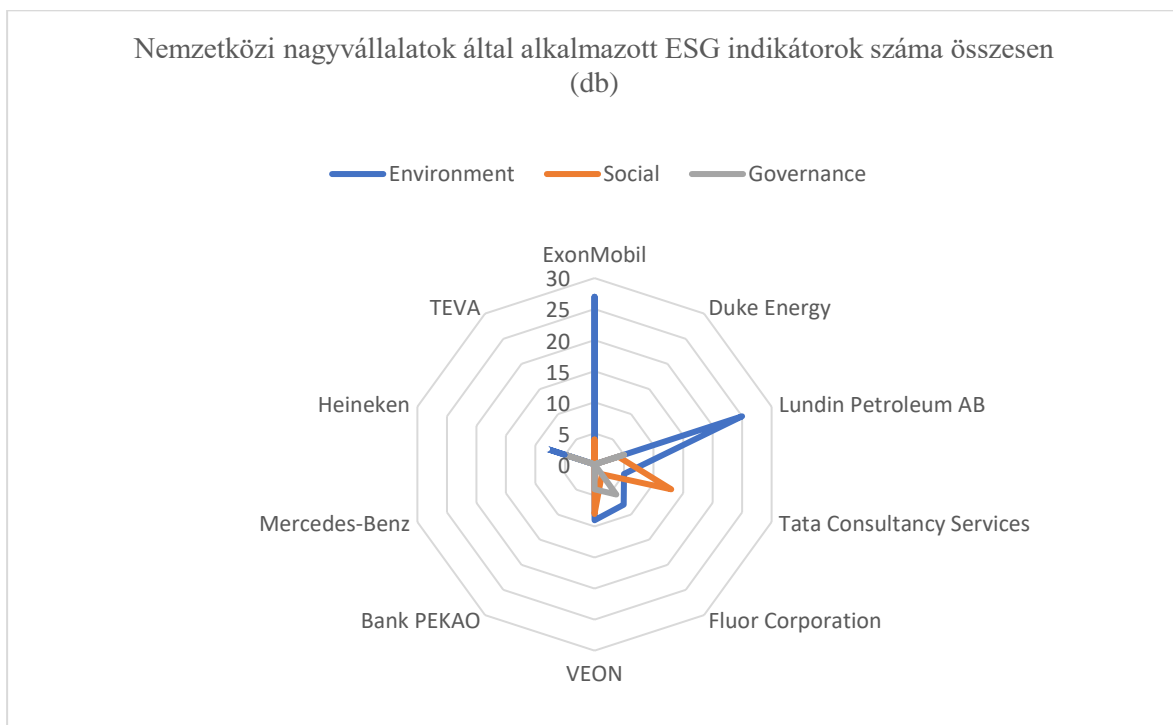
10. sz. ábra: Magyar vállalatok által alkalmazott ESG indikátorok száma
 Forrás: saját gyűjtés

Ha külön-külön vizsgáljuk a három indikátor csoportot, akkor a társaságok a Környezeti témákban teljesítenek a legjobban, lényegesen kevesebb adatot szolgáltatnak a társadalmi és irányítási kérdéskörökben.

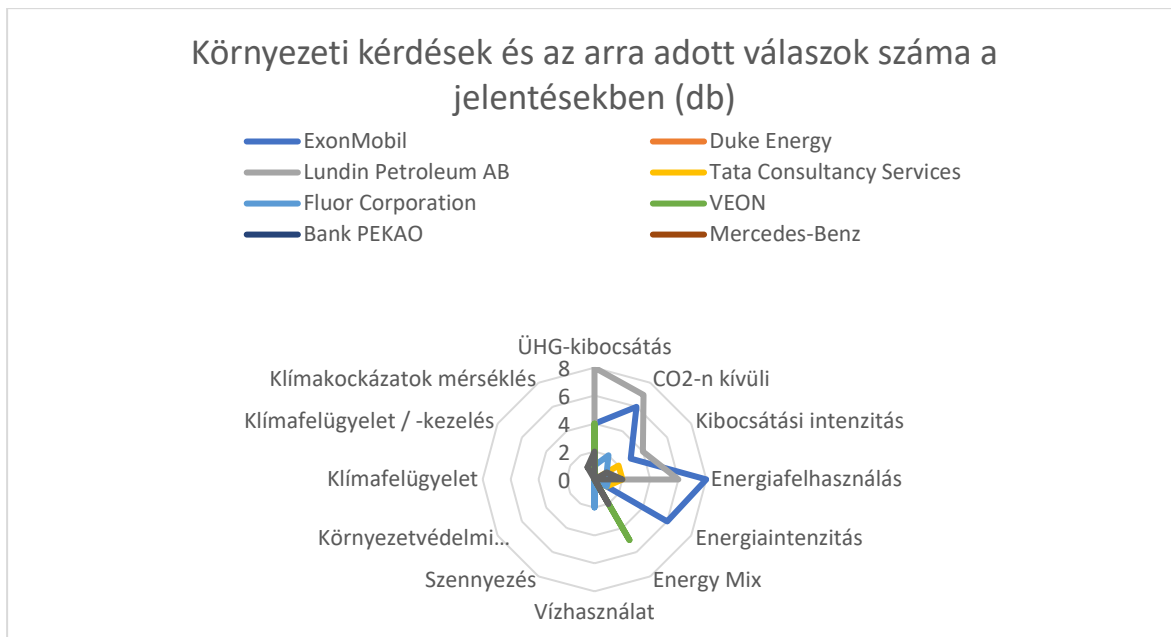

11. sz. ábra: Magyar vállalatok által alkalmazott ESG indikátorok száma
 Forrás: saját gyűjtés

Nagyon hasonló a kép akkor is, ha a nemzetközi cégeket vizsgáljuk. Itt is bemutatjuk először a teljes indikátor halmaz alakulását, majd mivel erre a csoportra is igaz volt, hogy a legjobban a környezeti kérdésekben teljesítettek, annak radardiagramját is elkészítettük.

12. sz. ábra: Nemzetközi nagyvállalatok által alkalmazott ESG indikátorok száma
 Forrás: saját gyűjtés

13. sz. ábra: Környezeti kérdések, és arra adott válaszok száma a jelentésekben

Forrás: saját gyűjtés

4.3. Következtetések és javaslatok

Kutatásunk alapján megállapíthatjuk, hogy bár a piac nagyon szeretné értékelni a vállalatok ESG teljesítményét, és a társadalom, a fogyasztók, a befektetők is egyre élénkebben érdeklődnek a fenntartható, és társadalmilag is kiemelkedő tevékenységet nyújtó vállalatok iránt, azok nincsenek felkészülve erre a kihívásra. Nemcsak a fenntarthatósági jelentéseik tartalmát kell bővíteni, annak minőségét kell javítani, de számos egyéb feladat megoldása vár még rájuk annak érdekében, hogy az ESG teljesítményüket igazoltnak és valósnak fogadja el a piac. A teljesség igénye nélkül, legalább a következő feladatokat el kell végezze valamennyi olyan vállalat, akire a formálódó CSRD javaslat vonatkozni fog:

- az ESG indikátorok belső dokumentálása és kezelése,
- a lényeges ESG adatok bevonása a vállalati kockázat menedzsmentbe,
- ESG mérőszámok integrálása a teljesítmény menedzsmentbe és a javadalmazási rendszerbe,
- ESG adatok formális beépítése az igazgatótanácsi gyakorlatba és felügyeletbe,
- az ESG adatok közzététele az önálló fenntarthatósági jelentésekbe,
- az ESG adatok közzététele a pénzügyi kimutatásokba,
- a fenntarthatósághoz kapcsolódó termékek és szolgáltatások létrehozása.

A korábban már hivatkozott CSRD irányelv előírja, hogy az európai pénzügyi beszámolási tanácsadó csoport - European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) – felelős az európai standardok kidolgozásáért.

Kutatásunk alapján kijelenthetjük, hogy a kidolgozásra kerülő standardoknak meg kell felelni a mérhetőség és ellenőrizhetőség koncepciójának. A jelentéstételi standardok kidolgozására adott egy éves határidő (2023. június 30-ig kell elkészíteni a standardok első csomagját) meglehetősen rövidnek bizonyul. A standardcsomag második része már iparág specifikusan kell készülnön, ennek határideje 2024. június 30. A CSRD irányelv azt is előírja, hogy a

vállalkozásoknak az üzleti jelentésüket, melynek elkülönült része lesz a fenntarthatósági jelentés, XHTML formátumban kell majd elkészíteni. Mindez már az Európai Unió digitális pénzügyi stratégiájába¹⁸ is illeszkedik, de ezt mi, kutatók is csak üdvözölni tudjuk, hiszen jelen munkánkat is nagyban nehezítette az adatok kigyűjtése a különböző formátumú jelentésekből.

¹⁸ European Strategy for data [European data strategy | European Commission \(europa.eu\)](https://european-council.europa.eu/media/en/press-communications/infographic/asset-detail/2020-05-20-European-Strategy-for-data)

Irodalomjegyzék

Cikkek, könyvek

1. Billio, M., Costola, M., Hristova, I., Latino, C., Pelizzon, M. (2021). Inside the ESG ratings: (Dis)agreement and performance. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, [Volume 28, Issue 5, Special Issue: Environmental, Social, Governance: implications for businesses and effects for stakeholders](#), September/October 2021, Page(s) 1426-1445
2. Christensen, D., Serafeim, G., Sikochi, A. (2021). Why is Corporate Virtue in the Eye of The Beholder? The Case of ESG Ratings. Harvard Business School. Working Paper 20-084. *The Accounting Review* (2022) Volume 97, Issue 1, Page(s) 147–175.
3. Delmas, M., & Blass, V. D. (2010). Measuring corporate environmental performance: the trade-offs of sustainability ratings. *Business Strategy and the Environment*, Volume 19, Issue 4, Page(s) 245-260.
4. Escrig-Olmedo, E., Fernández-Izquierdo, M. Á., Ferrero-Ferrero, I., Rivera-Lirio, J. M., & Muñoz-Torres, M. J. (2019). Rating the raters: Evaluating how ESG rating agencies integrate sustainability principles. *Sustainability*, Volume 11, (3), 915.
5. Friede, G., Busch, T., & Bassen, A. (2015). ESG and financial performance: Aggregated evidence from more than 2000 empirical studies. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, Vol. 5, No. 4, Dec. 2015, Page(s) 210–233.
6. Hamilton, K., Hepburn, C. (2014). Wealth. *Oxford Review of Economic Policy*, Volume 30, Number 1, 2014, pp. 1–20
7. Johnson, C. (2020). The measurement of environmental, social and governance (ESG) and sustainable investment: Developing a sustainable new world for financial services. *Journal of Securities Operations & Custody*, Volume 12, (4), Page(s) 336-356.
8. Kotsantonis, S., & Serafeim, G. (2019). Four things no one will tell you about ESG data. *Journal of Applied Corporate Finance*, Volume 31, Number 2, Page(s) 50-58.
9. Liern, V., & Pérez-Gladish, B. (2018). Ranking corporate sustainability: A flexible multidimensional approach based on linguistic variables. *International Transactions in Operational Research*, Volume 25, Issue 3, Page(s) 1081-1100
10. Pagano, M. S., Sinclair, G., & Yang, T. (2018). Understanding ESG ratings and ESG indexes. In *Research handbook of finance and sustainability*. Edward Elgar Publishing. (2018) Edited by Sabri Boubaker, Douglas Cumming and Duc K. Nguyen ISBN 9781786432629, Pages: 339–371
11. Windolph, S. E. (2011). Assessing corporate sustainability through ratings: challenges and their causes. *Journal of Environmental sustainability*, Volume 1, Issue 1, Article 5, Page(s) 37-57.

Letöltések, hozzáférések

1. The Global Compact (2004) Who Cares Wins, Connecting Financial Markets to a Changing World. Recommendations by the financial industry to better integrate environmental, social and governance issues in analysis, asset management and securities brokerage. Swiss Federal Department of Foreign Affairs and United Nations. *United Nations Department of Public Information*, 57899—December 2004—2,000. Letöltés dátuma: 2022.04.09.
2. Transforming Our World: The 2030 Agenda For Sustainable Development (2015) United Nations, A/RES/70/1, sustainabledevelopment.un.org, Pdf. *United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development* –

- <https://sdgs.un.org/publications/transforming-our-world-2030-agenda-sustainable-development-17981> Letöltés dátuma: 2022.04.23.
3. SDG Indicators, Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development, Pdf. [United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division](https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list/) - <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list/> - Letöltés dátuma: 2022.04.23.
 4. Hirai A., Brady A. (2021) Managing ESG Data and Rating Risk. Harvard Law School Forum on Corporate Governance - <https://corpgov.law.harvard.edu/2021/07/28/managing-esg-data-and-rating-risk/> - Letöltés dátuma: 2022.03.25.
 5. Refinitiv (2022) Environmental, Social and Governance Scores from Refinitiv, March 2022. An LSEG Business - https://www.refinitiv.com/content/dam/marketing/en_us/documents/methodology/refinitiv-esg-scores-methodology.pdf - Letöltés dátuma: 2022.05.07.
 6. MSCI ESG Ratings Methodology (2022) Methodology Document MSCI ESG Research LLC, April 2022. - <https://www.msci.com/documents/1296102/21901542/ESG-Ratings-Methodology-Exec-Summary.pdf> - Letöltés dátuma: 2022.05.07.
 7. Sustainalytics (2021) ESG Risk Ratings - Methodology Abstract, Version 2.1 January 2021. Sustainalytics, a Morningstar company - https://connect.sustainalytics.com/hubfs/INV/Methodology/Sustainalytics_ESG%20Ratings_Methodology%20Abstract.pdf - Letöltés dátuma: 2022.05.07.
 8. ISS (2021) ISS ESG Corporate Rating, Methodology & Research Process, 2021. - <https://www.issgovernance.com/file/publications/methodology/Corporate-Rating-Methodology.pdf> - Letöltés dátuma: 2022.05.07.
 9. S&P Global Ratings (2020) Environmental, Social, And Governance Evaluation Analytical Approach Dec. 15, 2020 - https://www.spglobal.com/assets/documents/ratings/research/100048049.pdf?utm_medium=cpc&utm_source=google&utm_campaign=CSA_Search - Letöltés dátuma: 2022.05.07.
 10. FTSE Russell (2020) ESG Ratings and data model, Integrating ESG into investments, Product overview, 2020. <https://research.ftserussell.com/products/downloads/ESG-ratings-overview.pdf> - Letöltés dátuma: 2022.05.07.
 11. RepRisk (2021) RepRisk methodology overview, RepRisk AG, April 2022 - <https://www.reprisk.com/news-research/resources/methodology#pdf> - Letöltés dátuma: 2022.05.07.
 12. Arabesque S-Ray (2020) Methodology (v.2.6) September 2020 - <https://arabesque.com/docs/sray/S-Ray%20Methodology%20v260.pdf> - Letöltés dátuma: 2022.05.07.

Minősítő cégek online elérhetősége:

<https://www.msci.com>, <https://www.environmental-finance.com>, <https://www.refinitiv.com>,
<https://www.sustainalytics.com>, <https://www.issgovernance.com>, <https://www.spglobal.com>,
<https://content.ftserussell.com>, <https://www.reprisk.com>, <https://arabesque.com>

Az ESG jelentések múltja, jelene és jövője a hazai legnagyobb kereskedelmi bankok gyakorlatában

Zanócz Anett, PhD hallgató, BCE Számvitel Tanszék, anett.zanocz@stud.uni-corvinus.hu

Absztrakt

Az intézményi befektetők fenntarthatóság iránt növekvő információsége, valamint a társadalmi igazságossággal és környezetvédelemmel kapcsolatosan megjelenő szabályozási elvárások következtében a pénzügyi intézményeknek szükséges egyre nagyobb hangsúlyt fektetniük a tevékenységük végzése során a környezeti, társadalmi és vállalatirányítási (továbbiakban: ESG) kérdésekre. A hitelintézetek kiemelt szerepet játszanak a globális gazdaság alakulásában, valamint a vállalatok pénzügyi stabilitásában hiszen kettős szerepük van a társadalom és gazdaság fenntarthatóvá tételében. A bankoknak nemcsak döntő szerepük van a gazdasági fejlődésben, hanem jelentős felelősséggel is bírnak iránta. Az elmúlt évszázad válságai rávilágítottak arra a tényre, hogy a pénzügyi intézmények vezetésének felelőssége kiemelten fontos tényező a gazdasági életben. Az 1929-es „Nagy Depresszió” során a bankokat jelentős kritika érte, amiért figyelmen kívül hagyták a vezetői döntések társadalmi hatásait. A 2007-2009-es globális pénzügyi válság is a pénzintézetek profitorientált kultúrájára volt visszavezethető. Mindezek az ESG jelentéstételi igényt erősítik a gazdaságunkban, hiszen a hitelintézetek ESG-kötelezettségvállalásának növelése a pozitív környezeti és társadalmi hatások mellett a gazdasági visszaesések csökkentésében is szerepet játszhatnak. Ezen tényezők, valamint a vállalatok környezeti és társadalmi szempontokat figyelembe vevő működésének a kialakítása a jelenlegi energiaválság kibontakozása során is kiemelt szerepet játszanak.

A 2000-es évek elején megjelenő ESG befektetési kultúra idővel az érdekhordozók szélesebb körében kezdett el terjedni, amely az ESG információk szabályozását vonta maga után. Az elmúlt évek során folyamatosan jelentek meg az Európai Unió bankszabályozásában az ESG-szemléletű jogszabályok, amelyek a kockázatkezelésen és bankfelügyeleten túl a közzétételi elvárásokat is igyekeztek rendszerezni. Az elmúlt évtized gyorsan fejlődő nem pénzügyi jelentéstételi gyakorlata a változó jogi, gazdasági és társadalmi környezet eredménye, amelyre a Vállalati Fenntarthatósági Jelentéstételről szóló EU Irányelv (továbbiakban: CSRD) nyújthat egységes megoldást. Jelen kutatásban a hazai nagybankok nem pénzügyi jelentéstételi gyakorlatát mutatom be, amelyben tartalomelemzés módszerével hasonlítom össze ezen jelentéseket.

Kulcsszavak: ESG jelentés, nem pénzügyi jelentés, ESG információ, fenntarthatóság

1. Elméleti bevezetés

A hitelintézetek fontos szerepet játszanak globális gazdaságunk alakításában, egyaránt a pénzügyi stabilitás megteremtésében. Scholtens és van't Klooster (2019) úgy vélte, hogy a gazdasági fejlődésben a bankoknak nemcsak döntő szerepük van, hanem kiemelt felelősségük is. A pénzintézetek közvetítő szerepet töltenek be a gazdaságban azáltal, hogy különböző pénzügyi eszközöket és szolgáltatásokat nyújtanak ügyfeleik számára (Tobin, 1987), amely döntéshozatal során a vállalatok nem pénzügyi információt is felhasználhatják (Buallay – Fadel – Al-Ajmi – Saudagaran, 2020). A bankok környezeti (E), társadalmi (S) és vállalatirányítási

(G) tényezőkhöz való hozzáállása kiemelten fontos, hiszen befektetési és hitelezési stratégiáikon keresztül más iparágakra is hatással lehetnek.

A pénzügyi intézetek működési stratégiája nagymértékben befolyásolhatja a vállalatok alaptevékenységét. A bankok pénzügyi szolgáltatásaik kialakításakor figyelembe vehetik a vállalatok és más szervezetek környezeti, társadalmi és irányítási szempontjait, amelyeket beépíthetnek finanszírozási politikájukba, egyéb szabályozási rendszereikbe (Greenbaum - Thakor, 2007). Megállapítható összességében, hogy a bankok működésükkel közvetlen és közvetett módon is hatással vannak a vállalatok ESG jellemzőire (Buallay et al., 2020).

2. Fenntarthatósági jelentések terjedése

Az elmúlt években az érdekhordozók egyre növekvő információs igénye tapasztalható a pénzügyi és számviteli kimutatások terén, amely legfőbb oka, hogy a környezettudatos befektetők, üzleti partnerek és fogyasztók egy szervezet múltbeli döntéseinek jelenlegi és hosszú távú jövőbeli hatásaira egyaránt kíváncsiak (Osemeke – Adegbite – Adegbite, 2016). A gazdálkodó egységek a fenntarthatósági teljesítményükről nem pénzügyi jelentésekben számolnak be, amely történhet integrált jelentés, fenntarthatósági jelentés, ESG jelentés, CSR jelentés vagy más egyéb, nem számviteli információkat tartalmazó jelentés formájában (Bose, 2020).

A fenntarthatósági jelentések fontos szerepet játszanak a vállalatok hosszú távú sikeressége szempontjából, mindemellett pedig értéket teremtenek a társadalom számára (UNGC, 2014). Az fenntarthatósági jelentések a vállalati beszámolás egy olyan formáját jelentik, amely során a társaság teljesítménye környezeti, társadalmi és vállalatiirányítási tényezők szempontjából kerülnek megvizsgálásra. E jelentések lehetővé teszik a vállalatok számára, hogy nyilvánosságra hozzák fenntarthatósági gyakorlatukat, amellyel segíthetik az érdekhordozóikat a befektetési döntésük meghozatala során (Buallay et al., 2020).

3. A bankszektor szerepe a társadalmi felelősségvállalásban

A bankszektorban a társadalmilag felelős szervezetirányítás iránti igény a pénzügyi intézetek profitorientált kultúrájára vezethető vissza, amely negatív hatásait a korábbi gazdasági válságok során tapasztalhattuk meg, például az 1929-es „Nagy Depresszió” vagy a 2007-2009-es globális gazdasági válság idején. Mindkét pénzügyi válság során megérezte gazdaságunk, hogy a pénzügyi intézetek felelőssége társadalmunk egészére nézve hatalmas (Sholtens - van't Klooster, 2019). Mindezek mellett pedig a megfelelően kialakított számviteli rendszereknek, szakembereknek és beszámolásnak is kiemelt szerepe van.

A 2008-as globális pénzügyi válság idején a pénzügyi környezetből fakadó nyomás hatására az utolsó pillanatig nem sikerült a bankok számviteli szakembereinek felvállalni a pénzügyi beszámolás hibáját (Christopoulos – Mylonakis – Diktapanidis, 2011). A Lehman Brothers – a valaha csődöt jelentett legnagyobb befektetési bank – összeomlása jelentős hatással volt a legtöbb tőzsdére szerte a világon, valamint a gazdaságunk egészére (Baldwin, 2009).

Hasonlóan az 1929-es súlyos gazdasági recesszió idején a válság és kilábalás időszakában is jelentős kritika érte a bankokat, amiért figyelmen kívül hagyták a 20. század legmélyebb, legkiterjedtebb és leghosszabban tartó gazdasági depresszióját okozó vezetői döntések társadalmi hatásait. Ezen döntések nemcsak a bankok belső működéséből, hanem a hitelezési és finanszírozási tevékenységükből is fakadtak (Cornett – Erhemjamts – Tehrania, 2016). Mindezek a bankok profitorientált vezetési stratégiájára vezethetők vissza.

Adam Smith az „Theory of Moral Sentiments” című könyvében jegyezte meg, hogy a kapitalizmus nem lenne fenntartható, amennyiben nem a tisztességen és a becsületességen alapulna. Javaslatát ezzel kapcsolatban úgy fogalmazta meg, hogy a tulajdonosok és a vállalatvezetők önérdekei ellen úgy lehet fellépni, ha először kialakítják, majd követik az erkölcsi és etikai értékeket (Smith, 1759).

4. Az ESG dimenzióinak bemutatása, fókuszban a vállalatirányítási tényezőkkel (G)

Az ESG egy olyan kritériumrendszer rövidítését jelenti, amelyet egy vállalat fenntarthatóságának környezeti, társadalmi és vállalatirányítási hatásainak értékelésére használnak. A környezetvédelmi kritériumok olyan tényezőket foglalnak magukban, mint a vállalatok szénlábnyoma, energiafelhasználásra vagy hulladékkezelési gyakorlata. A társadalmi kritériumok olyan szempontokat tartalmaznak, mint a munkaügyi normák betartására irányuló törekvések, a sokszínűség és társadalmi integrációra való törekvés, valamint közösségi felelősségvállalás. A vállalatirányítási tényezők közé többek között olyan elemek sorolhatók, mint az igazgatótanács összetétele, felelőssége és etikai magatartása, a vezetők javadalmazás, részvényesi jogok, valamint korrupciós ügyek (Wei – Ziyuan – Wenjiao – Qiuyue – Fengzhi, 2023).

A jó vállalatirányítás nemcsak a vállalkozások, hanem a társadalom számára is alapvető fontosságú, amely növeli az érdekelt felek bizalmát a vállalatok iránt (Henderson, 2023). A társaságok ESG teljesítményének számítása során, valamint a jelentések tartalmi követelményei alapján a vállalatoknak az irányítási rendszereikkel összefüggésben olyan tényezőket kell közzé tenniük, amelyek részleteiben mutatják be a vállalatirányítás függetlenségét, a vezetői javadalmazási döntéseket és politikákat, a részvényesi elkötelezettséget és jogokat, nem utolsósorban pedig a pénzügyi beszámolók átláthatóságára és pontosságára vonatkozó információkat (Dienes – Sassen – Fischer, 2016).

A vállalatirányítási rendszer egy sor egymással összefüggő jellemzőből áll, amelyek a hatékony és eredményes vállalatvezetés szempontjából lehetnek relevánsak (Sethi – Martell – Demir, 2017). A jó vállalatirányítás segíthet abban, hogy bizonyítható legyen a vállalatok környezetvédelemre és társadalomra gyakorolt hatása, valamint annak alátámasztásában, hogy a fenntarthatóbb működés irányába tett lépések összhangban állnak-e a hosszú távú vállalati célokkal, az üzleti stratégiával (Parikh – Kumari – Johann – Mladenović, 2023). Ebből az elképzelésből kiindulva a vállalatirányítási gyakorlatok és annak struktúrája befolyásolja a fenntarthatósági szempontokat (Kilian – Hennigs, 2014).

Jelenleg a kutatási eredmények és a szakirodalom vegyes képet mutat a fenntarthatósági jelentések és a vállalatirányítási gyakorlatok kapcsolatáról. Sokan úgy vélik, hogy a vállalatok a fenntarthatósági jelentésük elkészítésével csak legitimálni kívánják jelenlegi működési eredményeiket és tevékenységüket. Mások viszont úgy gondolják, hogy a jelentésekkel a vállalatok valóban az érdekhordozók információs igényeinek kívánnak eleget tenni. (Maroun et al., 2014; Liao et al., 2015; Shamil et al., 2014).

5. Nem pénzügyi jelentések hazai szabályozása

A vállalatok ESG teljesítményükről a nem pénzügyi jelentéseikben adhatnak számot, amely fontos eszköze az átlátható és hatékony irányítás biztosításának. (Sethi et al., 2017). A társaságok környezeti, társadalmi és vállalatirányítási közzétételével kapcsolatban számos jogszabályváltozás történt az elmúlt évek során (Kiss – Tóth – Szládek – Lippai-Makra, 2021). Az Európai Bizottság álláspontja szerint szükséges az európai tagállamokban egységesen

magas szintre emelni a vállalkozások által közölt környezetvédelmi, szociális és vállalatiirányítási információkat (Európai Bizottság, 2022).

Az Európai Unió az elmúlt évtizedben igyekezett a fenntarthatósági témákra egyre nagyobb hangsúlyt fektetni, ahogyan az Egyesült Nemzetek Szervezete is, amely egyesülés a fenntartható fejlődési célok 2030-as menetrendjét is kidolgozta (Kaur – Lodhia, 2019). A 2013/34/EU rendelet alapján a nagyvállalatoknak évek óta szükséges nem pénzügyi információkat közzé tenniük, amelyek bemutatják, hogy a vállalat tevékenysége mennyire összehangolt a környezeti szempontból is fenntartható működéssel.

Az ESG-jelentések fontosságát számos kormányzati és nemzetközi szervezet ismerte el az utóbbi évek során. Ennek eredményeként egyre inkább a kötelező ESG-jelentési követelmények felé tartó tendencia figyelhető meg a szabályozási környezetben, különösen Európában (Erin – Adegboye – Bamigboye, (2022). E gondolatot támasztja alá a 2014/95/EU rendelet megjelenése, majd a 2017-es üzlet évben történő hatályba lépése, amely közérdeklődésre számot tartó vállalatok számára a nem pénzügyi jelentéstételt tette kötelezővé (Európai Parlament és Tanács, 2014).

A Nem Pénzügyi Beszámolási Irányelv (NFRD) fogalmazta meg elsőként a nem pénzügyi beszámolókhöz kapcsolódó kötelező szabályokat, amely rendelet támogatta azt a nézetet, miszerint a pénzügyi intézmények a fenntartható fejlődés szempontjait, a környezeti, társadalmi és vállalatiirányítási szempontokat is beemelik stratégiai gondolkodásmódjukba, és a gazdasági növekedés mellett ezen célok megvalósulására is összpontosítsanak (Pintér – Deutsch, 2007).

Az Európai Parlament 2022-ben egy új intézkedéscsomag fogadott el a Vállalati Fenntarthatósági Jelentéstételi Irányelvről (CSRD), amely kiterjeszti a jelenleg hatályos NFRD rendelet által érintett vállalkozói kört. A hatókör bővítése lépcsőzetes módon fog megvalósulni, évről évre egyre több vállalat bevonásával. Az új irányelv 2024-től kívánja kötelezően egységesíteni a vállalatok fenntarthatósági jelentéstételi gyakorlatát, valamennyi tőzsdén jegyzett vállalatra vonatkozóan, beleértve a kkv-kat is (Korláth-Túri – Teveli-Gazsó, 2023).

Az irányelv a kettős lényegesség elvét is definiálja, amely azt mondja ki, hogy a vállalatoknak információt szükséges közzé tenniük arról, hogy a fenntarthatósági tevékenységeik milyen hatással vannak a saját működésükre, valamint milyen hatást gyakorolnak általa a környezetre, emberekre és társadalomra (Green Finance, 2021). A jelenlegi szabályozási környezet nem várja el kötelezően a jelentések tanúsítását, így ahogyan a nem pénzügyi jelentések készítésében volt tapasztalható, itt is megjelent a tendencia az önkéntes alapon készülő auditált jelentések közzétételére.

6. Global Reporting Initiative, mint a de facto nem pénzügyi jelentéstételi keretrendszer

A következőkben a legelterjedtebb nem pénzügyi jelentéstételi keretrendszert ismertetem röviden. A Global Reporting Initiative (GRI) egy olyan non-profit szervezet, amely szabványosított keretrendszert biztosít a vállalatok számára fenntarthatósági teljesítményükről szóló jelentésük elkészítésére vonatkozóan. A GRI 1997-ben jött létre az ENSZ Környezetvédelmi Programjának (UNEP), a Felelős Gazdaságok Koalíciójának (Coalition for Environmentally Responsible Economies) és a Tellus Intézet együttműködésnek keretében, hogy a fenntarthatósági jelentéstételt, a vállalati átláthatóságot és elszámoltathatóságot elősegítse, azokat keretbe foglalja (Bose, 2020).

Ennek céljából létrehozták a Fenntarthatósági Jelentési Szabványokat (GRI), amely vállalkozások és egyéb szervezetek számára biztosít világszerte általános fenntarthatósági jelentéstételi keretrendszert (Sanjay – Srinivas, 2021). A GRI ajánlásai az ENSZ SDG-kre, azaz

a globálisan elfogadott Fenntarthatósági Fejlődési Célokra hivatkozva tartalmaz jelentéstételi követelményeket. A GRI (2013) úgy fogalmazta meg a fenntarthatósági jelentéstételt, mint a vállalatnak a mindennapi tevékenységei által okozott gazdasági, környezeti és társadalmi hatásokról szóló közzététele, amely a mennyiségi és minőségi információk összefoglalója. A fenntarthatósági jelentéseket úgy érdemes felépíteni, hogy abban a gazdálkodó egység részletesen rögzíteni tudja gazdasági, társadalmi és környezeti magatartását, kiemelve azt, hogy a nem pénzügyi tényezők milyen módon kerülnek kölcsönhatásba a pénzügyi tényezőkkel a vállalat értékének megváltoztatása nélkül (Mock – Rao – Srivastava, 2013).

Az elmúlt évek során számos ESG jelentéstételi egységesítésre irányuló kezdeményezés született, amelynek eredményeként különböző szervezetek, különféle keretrendszereket alkottak meg (Bose, 2020). A jelenlegi EU-s szabályozás nem tesz kötelező említést egyik típusú standard alkalmazására sem, így a jelenlegi unikális környezetben szintén a CSRD-tól várhatunk egységesítési erőt. Jelenleg a GRI keretrendszer világszerte a legszélesebb körben használt fenntarthatósági jelentéstételi keretrendszer. A GRI-szabványok használatával ma több ezer szervezet készíti el fenntarthatósági jelentését (KPMG International, 2022).

7. Kutatás célja és módszertana

A kutatásom célja, hogy a nem pénzügyi jelentéstételi módszertanok elméleti kereteinek feldolgozását követően bemutassam a jelenleg hatályos európai előírásoknak milyen módon képesek megfelelni a hazai kereskedelmi bankok. Továbbá célom, hogy a korábbi fejezetekben bemutatott vállalatirányítási kritériumok jelentésével kapcsolatos gyakorlatokat feltárjam. Ezekkel kapcsolatban két hipotézist fogalmaztam meg:

H1: Egységes nem pénzügyi jelentéstételi gyakorlat tapasztalható a hazai nagybankok körében

H2: A nagybankok fenntarthatósági jelentéseikben egységesen, átlátható és jól mérhető módon tesznek közzé nem pénzügyi információkat a vállalatirányítási gyakorlatokról

A kutatás során először tartalomelemzés módszerrel igyekszem feltárni a 2014/95/EU rendelet hatálya alá tartozó kereskedelmi bankok nem pénzügyi jelentéstételi gyakorlatát a 2020-2021-es üzleti években, amely során komparatív módon tárom fel az azonosságokat és különbségeket a társaságok jelentései között. A tartalomelemzés során egy a hazai és nemzetközi szakirodalmak alapján elkészített saját kérdőívet alkalmazok. A kérdőívben szereplő kérdések arra irányulnak, hogy a hazai kereskedelmi bankok esetében a kötelező szabályozás milyen hatással volt a jelentéstételi gyakorlatokra. Kérdést fogalmaztam meg a vállalatok nem pénzügyi jelentéstételi szintjére, módszertanára, a bennük szereplő tartalmi információkra és azok tanúsítására vonatkozóan.

A komplex megközelítés érdekében a vállalatok jelentéstételi gyakorlatának elemzését, két nem pénzügyi jelentéskészítő szakértővel készült interjúval egészítettem ki. Az első interjú alanya rendszeresen auditál fenntarthatósági jelentéseket, a második pedig szakértői tanácsadással támogatja a hazai vállalatok nem pénzügyi jelentéskészítését. Legfőbb célom az volt az interjúk elkészítésével, hogy gyakorlati szempontok megismerésével bővítsem a kutatási eredményeim, a jelenlegi jelentéstételi nehézségek és kihívások feltárása mellett.

A félig strukturált interjúk során első sorban a feltárandó témaköröket rögzítettem, így a kérdések megfogalmazását és sorrendjét az aktuálisan lefedett információtartalomnak megfelelően tudtam alakítani, finomítani vagy kiegészíteni további alkérdéssel (Babbie, 2008). Kallio (2016) alapján a félig strukturált interjú során fontos, hogy a kérdezőnek megfelelő előismerete legyen a feltárni kívánt témát illetően, amelyet előzetes szakirodalom olvasással, hazai és nemzetközi tanulmányok áttekintésével végeztem el.

A kutatás a magyar kereskedelmi bankszektorban működő, 500 fő feletti munkavállalóval rendelkező intézményekre vonatkozóan készült egy beszámolási időszakra korlátozva. Nincs azonban akadálya annak, hogy alkalmazni lehessen a megközelítést más mintákra és hosszabb adatsorokra.

7.1. Vizsgálat vállalatok köre

A bankok közérdeklődésre számot tartó intézményeknek minősülnek, így Opten adatbázis segítségével, tevékenységi körre szűrve választottam ki azon kereskedelmi bankokat, amelyek megfeleltethetők az NFRD kritériumoknak. Ezt követően kiszűrtem azokat a fióktelepeket és a magyar jogszabályok alapján tételesen kizárandó szervezeteket, amelyek a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény alapján nem minősülnek közérdeklődésre számot tartónak.

Az 2014/95/EU rendelet hatálya alá tartozó társaságként az alábbi táblázatban szereplő bankokat azonosítottam:

1. táblázat: Az NFRD hatálya alá tartozó kereskedelmi bankok, főtevékenység és létszám alapján szűrve

Kereskedelmi bank neve	Létszáma 2021 (fő)
Budapest Hitel- és Fejlesztési Bank Zrt.	2 098
CIB Bank Zrt.	2 177
Erste Bank Hungary Zrt.	3 238
Kereskedelmi és Hitelbank Zrt.	3 251
MKB Bank Nyrt.	2 092
OTP Bank Nyrt.	10 078
Raiffeisen Bank Zrt.	2 889
Takarékbank Zrt.	4 231
Unicredit Bank Hungary Zrt.	1 689

Forrás: Saját szerkesztés a gazdálkodók beszámolója alapján

A kutatás időkerete úgy került meghatározásra, hogy a vállalatok elérhető legfrissebb jelentéseit tudjam az elemzésem alapjául venni, így összességében csak az EU rendelet hatályba lépése utáni beszámolók kerültek elemzésre. Az intézmények azonosítását követően összegyűjtöttem és letöltöttem mindazon beszámolókat és kapcsolódó jelentéseket, amelyek tartalmukat tekintve elemzésre kerülhetnek. A vállalatok beszámolóit első sorban honlapjukon kerestem, amelyek legtöbb esetben elérhetőek voltak, a szabályozási előírásoknak megfelelően. Amennyiben mégsem kerültek oda feltöltésre, akkor Opten adatbázist használtam a pénzügyi beszámolók letöltésére.

A nem pénzügyi információik közzétételi dokumentumait a vállalatok honlapján túl kiegészítő mellékletükben, üzleti jelentéseikben kerestem. Továbbá minden típusú nem pénzügyi jelentést

bevtam a vizsgálatba, így az ESG jelentéseket, fenntarthatósági jelentéseket, CSR jelentéseket, üzleti felelősségvállalási jelentéseket és egyéb más nem pénzügyi jelentéseket is.

8. Kutatási eredmények

A jelentések elemzése során első sorban megvizsgáltam a bankok méretét, pénzügyi helyzetét, tulajdonosi struktúráját, megkeresve azok végső anyavállalatait. Ezt követően kutattam fel, hogy a kereskedelmi bankok milyen módszertan alapján készítették el jelentéseiket. A vizsgált időintervallum tekintetében nem tapasztalható egységesség a jelentések között, hiszen vannak olyan bankok, amelyek két évre vonatkozóan készítették el jelentésüket, és vannak olyanok, amelyek a legutóbbi üzleti év adataiból is összeállították a fenntarthatósági jelentésüket.

A nem pénzügyi jelentés kiadásának időpontja nem minden esetben esett egybe a pénzügyi jelentés kiadásával, amelyre a legkiemelkedőbb példa az MKB Bank Nyrt. volt, amely csak sokkal később a 2022-es év végén adta ki a 2021-es fenntarthatósági jelentését. A vizsgálat bankok közül egy esetben nem volt elérhető fenntarthatósági jelentés, vagy más hasonló ESG információs tartalommal bíró beszámoló.

A jelentések módszertanát megvizsgálva rendkívül sokszínű megoldásokat tapasztaltam, hiszen voltak olyan vállalatok, amelyek integrált jelentésként mutatták be beszámolójukban pénzügyi és nem pénzügyi teljesítményüket, emellett voltak olyanok, amelyek külön fenntarthatósági jelentést készítettek. A fenntarthatósági jelentések hatókörét illetően két bank esetében csak a végső anyavállalatának a fenntarthatósági jelentése volt elérhető, amely a teljes csoportra vonatkozott, így a kiválasztott kereskedelmi bankok tevékenysége is abban került összevontan bemutatásra. Másik két köztes, azaz nem végső anyavállalatnak minősülő bank esetében elérhető volt a magyar vállalatokra vonatkozó fenntarthatósági jelentés, szintén összevont formában, amelyben a saját leányvállalatainak fenntarthatósági tevékenysége is említésre került. Az OTP Bank Nyrt. volt csak a kiválasztott bankok közül végső anyavállalat, amely konszolidált módon tette közzé fenntarthatósági jelentését az elmúlt üzleti évre vonatkozóan.

2. táblázat: A kiválasztott nem pénzügyi jelentéstételi előírások alkalmazásának aránya a vizsgált vállalatok körében

	GRI	SASB	Tőzsdei előírások
Bankok aránya	75,00%	62,50%	25,00%

Forrás: Saját szerkesztés a gazdálkodók beszámolója alapján

A jelentéseket olvasva és a kérdőív kérdéseit megválaszolva általánosságban tapasztalható, hogy a vállalatok nagy arányban választották a GRI szerinti jelentéstételt, de több esetben az iparági információik közzétételére az SASB standardokat is alkalmazták. Nem utolsó sorban a Budapesti Értéktőzsde előírásainak is igyekezett két bank eleget tenni. A további esetekben nem került konkrét jelentéstételi standard megjelölésre. Továbbá fontos kiemelni, hogy egy bank kivételével, mindegyik megjelölte azon fenntartható fejlődési céljait (SDG), amelyeket relevánsnak tekint működése szempontjából.

A vállalatirányítási gyakorlat közzétételével kapcsolatban azt tapasztaltam a vizsgálódás során, hogy arról főként kvalitatív információk közlésével tudnak a vállalatok információt adni, így mérhetőségük és összehasonlíthatóságuk nehézkes. Azzal a feltételezéssel éltem a hipotézis megfogalmazása során, hogy az erős szabályozói környezetből fakadóan a bankok közel azonos

módon fogják meghatározni a jelentéseikben kifejtendő lényeges témákat. A korrupciós és megvesztegetésből adódó kockázatok kezelték a legtöbb esetben. További hasonlóság a bankok működéséből fakadó következtetés, miszerint a környezetre gyakorolt hatásaik marginálisnak bizonyulnak, így lényeges témák e körből kevésbé kerültek kiemelésre. A jelentések olvasása során arra a következtetésre jutottam, hogy a hazai leányvállalati szintű fenntarthatósági jelentések inkább CSR jelentéseknek tekinthetők.

A nem pénzügyi jelentések vizsgálata során kérdéseket fogalmaztam meg arra vonatkozóan is, hogy egységes jelentés tanúsítási gyakorlat figyelhető-e meg a magyar nagybankok körében. A 3. táblázatban látható öt bank esetében volt elérhető olyan fenntarthatósági jelentés, amely külső fél által került tanúsításra. Ezek közül egy volt olyan, amely csak független szakértői véleménnyel került alátámasztásra, a továbbiak könyvvizsgálók által lettek tanúsítva (mind Big4 vállalat által), de a vélemény csak korlátozott bizonyosságot nyújtó. Fontos kiemelni, hogy az OTP Bank Nyrt. esetében nem a teljes fenntarthatósági jelentés került auditálásra, hanem csak bizonyos indikátorok, valamint a CIB Bank Zrt., Raiffeisen Bank Zrt. és Unicredit Bank Hungary Zrt. esetében a külföldi anyavállalatuk által készített fenntarthatósági jelentések auditálásáról van szó, amely jelentésbe ők is bevonásra kerültek.

3. táblázat: A vizsgált bankok fenntarthatósági jelentésének tanúsításának eredményei

	Tanúsítás módja	Tanúsítás
CIB Bank Zrt.*	Korlátozott (negatív) bizonyosságot nyújtó tanúsítás	Teljes jelentés tanúsított
OTP Bank Nyrt.	Korlátozott (negatív) bizonyosságot nyújtó tanúsítás	A jelentés egy részét, bizonyos mutatókat vontak be a tanúsításba
Raiffeisen Bank Zrt.*	Korlátozott (negatív) bizonyosságot nyújtó tanúsítás	Teljes jelentés tanúsított
Unicredit Bank Hungary Zrt.*	Korlátozott (negatív) bizonyosságot nyújtó tanúsítás	Teljes jelentés tanúsított
Erste Bank Hungary Zrt.*	Second party opinion (SPO)	

Forrás: Saját szerkesztés a gazdálkodók beszámolója alapján

Az interjúk során elhangzott információkból is arra a következtetésre jutottam, hogy a jelenlegi szabályozási környezet jelentős teret enged a társaságok számára fenntarthatósági jelentéseik elkészítésére. A legtöbb vállalat esetében még önkéntes jelentéstétel tapasztalható, amelyet ritkább esetekben önkéntes tanúsítással is kiegészítenek. A CSRD jelenlegi tervezete alapján azonban jelentős munka előtt állnak azon vállalatok, amelyek még nem kezdték el fenntarthatósági jelentéseik összeállítási gyakorlatát. Mondhatni versenyhátrányba kerülhetnek azáltal, ha nem kezdenek el időben foglalkozni az ESG kritériumok mérlegelésével.

9. Konklúzió

A vállalat környezeti, társadalmi és vállalatiirányítási teljesítményének javítása azzal a lépéssel kezdődhet, hogy felismeri a vezetés azt a tényt, hogy nem minden megtermelt nyereség egyforma módon keletkezik. A vállalat által megtermelt profit egy része a környezet vagy az érintett felek, érdekhordozók megkárosítása által keletkezik. Ezen költségek gyakran láthatatlanok, így mérésük rendkívüli nehézségeket hordozhat magában, mindemellett pedig szem előtt kell tartani, hogy a vállalat belső érdekhordozóival is szükséges megértetni, hogy bizonyos ESG-kezdemenyezések végrehajtása lehetséges, hogy a részvényesi nyereségre csökkenésével járhatnak (Sheehan – Vaidyanathan – Klassen, 2023).

Mindennapi életünkben egyre nagyobb problémát jelentenek a globális felmelegedés és éghajlatváltozás okozta kihívások. A bankok kettős szerepükből adódóan kulcsszerepet kapnak a fenntartható és felelős megoldások, valamint ezen új gondolkodásmód kialakítása során (Buallay et al., 2020). Az ESG jelentések lehetővé teszik, hogy a társaságok nyilvánosságra hozzák fenntarthatósági gyakorlatukat, mindemellett fontos eszközei a vállalatok és a befektetők megalapozott döntéseinek. A fenntarthatósági gyakorlatokat előtérbe helyező vállalatok kedvezőbb helyzetben vannak a befektetések, finanszírozások és a szabályozási követelmények teljesítése vonatkozásában (Bose, 2020). A felelős vállalatiirányítási döntések közé sorolható az, hogy a társaságok vállalják-e, hogy fenntarthatósági jelentéseiket közzéteszik, majd tanúsítási folyamatukat is elvégzik. A fenntarthatóság képviselőjére a teljes vállalatiirányítási folyamatban szükség van (Krechovská – Taušl Procházková, 2014).

Az ESG jelentéskészítési gyakorlatokat jelenleg számos kérdőjel övezi, egységes szemlélet és módszertan még kevésbé figyelhető meg e téren. Hasonlóan az ESG-minősítések esetében sem, ahol a jelentősen különböző eredmények azt mutatják, hogy a befektetők nem biztos, hogy megfelelő és megbízható alapként tekinthetnek a minősítő vállalatok által közzétett pontszámokra (Mayer – Reizingerné, 2022). Ezeknek a legfőbb oka, hogy az EU irányelveinek magyar szabályozási környezetbe történő implementálása nem ad teljeskörű, mindenre kiterjedő választ a jelentést készítő vállalatok számára. Nincs egységes jelentéskészítési keretrendszer meghatározva, sem pedig a jelentések tanúsítására vonatkozó egységes iránymutatás.

Összességében a jelenlegi fenntarthatósági jelentéstételi és tanúsítási gyakorlat Magyarországon még nem tekinthető egységesnek. A kereskedelmi bankok fenntarthatósági jelentéseikben nem egyforma szinten valósul meg a közzététel. A kisebb bankok, bankcsoportok esetében az ESG dimenziók mentén történő jelentés még nem került olyannyira fókuszba, mint a globális pénzügyi holdingokhoz tartozó közepes és nagy bankok esetében, amelyek már több éves tapasztalattal rendelkeznek a nem pénzügyi jelentéskészítés terén. Ebből természetesen nem vonható le az a következtetés, hogy a kisebb bankok működése ne felelne meg a normáknak és a fenntarthatósági elvárásoknak.

A jelenlegi kötelező nem pénzügyi jelentést készítő vállalatok köre Magyarországon nagyon kicsi, amelyet a CSRD idővel bővíteni és rendszerezni kíván. Az új szabályozási elvárásoknak való megfelelésre azonban a vállalatok nem minden esetben lehetnek megfelelően felkészülve, esetlegesen erőforrás, szaktudás és megfelelő rendszerek hiányában. A szabályozási környezet változásában a CSRD hozhat megoldást a jelenlegi szerteágazó jelentéstételi gyakorlatokban, amely idővel megoldást kínál a jelentések tanúsítási gyakorlatának egységesítésére is. A jelenlegi kézi tartalomelemzéssel végezett kutatások tekintetében is könnyebbé hozhat a CSRD, amely az egységes xhtml formátumú jelentéstételt tesz majd kötelezővé az érintett vállalatok számára.

Irodalomjegyzék

1. Babbie E. (2008), A társadalomtudományi kutatás gyakorlata, Balassi K.
2. Baldwin, R. (2009). The great trade collapse: What caused it and what does it mean?. Introduction in The great trade collapse: causes, consequences and prospects, CEPR, November.
3. Bose S. (2020). Evolution of ESG reporting Frameworks.
4. [Buallay, A., Fadel, S.M., Al-Ajmi, J.Y., Saudagaran, S.](#) (2020). "Sustainability reporting and performance of MENA banks: is there a trade-off?", *Measuring Business Excellence*, Vol. 24 No. 2, pp. 197-221. <https://doi.org/10.1108/MBE-09-2018-0078>
5. Christopoulos, A., Mylonakis, J., Diktapanidis, P., (2011). Could Lehman Brothers's Collapse Be Anticipated? An Examination Using CAMELS Rating System. *International Business Journal* 4 (2). [10.5539/ibr.v4n2p11](https://doi.org/10.5539/ibr.v4n2p11)
6. Cornett, M. M. - Erhemjamts, O. - Tehranian, H. (2016). Greed or Good Deeds: An Examination of the Relation between Corporate Social Responsibility and the Financial Performance of U.S. Commercial Banks around the Financial Crisis. *Journal of Banking and Finance*, Forthcoming <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2333878>
7. Dienes, D., Sassen, R. and Fischer, J. (2016), "What are the drivers of sustainability reporting? A systematic review", *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, Vol. 7 No. 2, pp. 154-189.
8. Erin O. – Adegboye A. – Bamigboye O. A., (2022). Corporate governance and sustainability reporting quality: evidence from Nigeria. *Journal of Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*. Vol 13. No. 3.
9. Európai Parlament és Tanács (2014). 2014/95/EU irányelv.
10. Európai Bizottság (2022). Corporate Sustainability Due Diligence (CSDD). https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:bc4dcea4-9584-11ec-b4e4-01aa75ed71a1.0012.02/DOC_1&format=PDF
11. Green Finance (2021). Non-Financial Reporting Directive (NFRD) – Directive 2014/95/EU and the proposal for a Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD). Letöltés helye ideje: <https://www.greenfinanceplatform.org/policies-and-regulations/non-financial-reporting-directive-nfrd-directive-201495eu-and-proposal-2023.01.20>.
12. Greenbaum SI, Thakor AV (2007). *Contemporary financial intermediation.*, 2nd edn. Academic Press, Amsterdam
13. GRI (2013), *Sustainability Reporting Guidelines*, GRI, Boston.
14. Henderson, R. (2023). Moral Firms?. *Journal of Daedalus*. Volume 152. Issue 1. p. 198-2011. DOI: 10.1162/daed_a_01979
15. Kallio, H., Pietilä, A.-M., Johnson, M., Kangasniemi, M. (2016), Systematic methodological review: Developing a framework for a qualitative semi-structured interview guide, *Journal of Advanced Nursing*, 72(12), 2954–2965. DOI: 10.1111/jan.13031
16. Kaur, A., Lodhia, K. S. (2019): Sustainability accounting, accountability and reporting in the public sector: An overview and suggestion for future research. *Meditari Accountancy Research* Vol 27. No. 4. pp. 498-504. <https://doi.org/10.1108/MEDAR-08-2019-510>
17. Kilian, T. and Hennigs, N. (2014), "Corporate social responsibility and environmental reporting in controversial industries", *European Business Review*, Vol. 26 No. 1, pp. 79-101.
18. Kiss G. D. – Tóth B. – Szládek D. – Lippai-Makra E., (2021). The Contribution of ESG information to the Financial Stability of European Banks. In: *Strategica, International Academic Conference. Konferenciakötet: Shaping the Future of Business and Economy*, 355-369

19. Koriáth-Túri, T., Teveli-Gazsó, E. (2023): A CSRD éra – az önkéntes felelősségvállalástól a kötelező fenntarthatósági jelentéstétel felé. KPMG Hungária Kft. Letöltés helye, ideje: <https://blog.kpmg.hu/2023/03/a-csrd-era-az-onkent-es-felelossegvallalastol-a-kotelezo-fenntarthatosagi-jelentestetel-fele/> 2023.03.29.
20. KPMG International (2022). Survey of Sustainability Reporting 2022. Letöltés helye, ideje: [Big shifts, small steps \(assets.kpmg\)](https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2022/12/2022-12-20-big-shifts-small-steps.pdf) 2022.12.20.
21. Liao, L., Luo, L. and Tang, Q. (2015), “Gender diversity, board independence, environmental committee, and greenhouse gas disclosure”, *The British Accounting Review*, Vol. 47 No. 4, pp. 409-424.
22. Maroun, W., Coldwell, D. and Segal, M. (2014), “SOX and the transition from apartheid to democracy: South African auditing developments through the lens of modernity theory”, *International Journal of Auditing*, Vol. 18 No. 3, pp. 206-212.
23. Mayer R. – Reizingerné D. A. (2022). ESG: Hitelesség a számok mögött – Az ESG minősítések megbízhatósága. Letöltés helye, ideje: <http://szak-ma.hu/tanulmanyok/esg-hitelesseg-a-szamok-mogott-az-esg-minositesek-megbizhatosaga-103373> 2023.02.20.
24. Michaela Krechovská and Petra Taušl Procházková (2014). Sustainability and its Integration into Corporate Governance Focusing on Corporate Performance Management and Reporting. *Procedia Engineering*, 69, 1144-1151.
25. Mock, T.J., Rao, S.S. and Srivastava, R.P. (2013), “The development of worldwide sustainability reporting assurance”, *Australian Accounting Review*, Vol. 23 No. 4, pp. 280-294.
26. Osemeke, L., Adegbite, S. and Adegbite, E. (2016), “Corporate social responsibility initiatives in Nigeria”, *Key Initiatives in Corporate Social Responsibility*, Springer, Cham, pp. 357-375, doi: 10.1007/978-3-319-21641-6.
27. Parikh, A., Kumari, D., Johann, M., Mladenović, D. (2023). The impact of environmental, social and governance score on shareholder wealth: A new dimension in investment philosophy. *Journal of Cleaner and Responsible Consumption*. Vol 8. No. 100101
28. Pintér, É., & Deutsch, N. (2007), Note on the relationship between sustainable development and marketing in the banking sector, *Marketing & Menedzsment*, 41 (6), 85–93. Letöltés helye, ideje: <https://journals.lib.pte.hu/index.php/mm/article/view/1216> 2022.12.12.
29. Sanjay, P., Prof. Dr. Srinivas, S. P. (2021). ESG Reporting Practices in India, UK and USA: An International Comparison. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*. Vol. 12. No. 6
30. Scholtens, B. & van't Klooster, S. (2019) “Sustainability and bank risk”, *Palgrave Communications*, Springer US, vol. 5 no. 1: 1–8.
31. Sethi, S., Martell, T. and Demir, M. (2017), “An evaluation of the quality of corporate social responsibility reports by some of the world’s largest financial institutions”, *Journal of Business Ethics*, Vol. 140 No. 4, pp. 787-805.
32. Shamil, M., Shaikh, J., Ho, P. and Krishnan, A. (2014), “The influence of board characteristics on sustainability reporting: empirical evidence from Sri Lankan firms”, *Asian Review of Accounting*, Vol. 22 No. 2, pp. 78-97.
33. Sheehan, N. T., Vaidyanathan, G., Fox, K. A., & Klassen, M. (2023). Making the invisible, visible: Overcoming barriers to ESG performance with an ESG mindset. *Business Horizons*, 66(2), 265-276. doi:10.1016/j.bushor. 2022.12.03.
34. Smith, A. (1759): *Theory of Moral Sentiments*. In *Cambridge Texts in the History of Philosophy*; Cambridge University Press: Cambridge, UK, 1759; pp. 1–244. 2021.03.08.)MM_2021_01_beliv_werk_je.indd63MM_2021_01_beliv_werk_je.indd

35. Tobin, J. (1987): Financial intermediaries. In: Eatwell J, Milgate M, Newman P (eds) *The New Palgrave, Money*. MacMillan, London and Basingstoke, pp 157–174 [Financial Intermediaries | SpringerLink](#) or [Tobin, J. \(1987\) Financial Intermediaries | PDF | Market Liquidity | Banks \(scribd.com\)](#)
36. UNGC (2014). UN Global Compact Bulletin – April 2014. Letöltés helye, ideje: <https://unglobalcompact.org/library/2281> 2023.01.20
37. United Nations Global Compact (2014), “UN global compact and accentures strategy 2014 CEO study on Africa”, available at: www.accenture.com/us-en/insight-unglobal-compact-ceo-study-in-Africa
38. Wei, W., Ziyuan, S., Wenjiao, W., Qiuyue, H., Fengzhi, W. (2023): The impact of environmental uncertainty on ESG performance: Emotional vs. rational. *Journal of Cleaner Production*. Vol. 397. 136528, ISSN 0959-6526, available at: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.136528>. and <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652623006868>

IV. Szekció

Célok és lehetőségek a számviteli mesterképzés területén

Prof. Dr. Pál Tibor, Miskolci Egyetem, tanszékvezető egyetemi tanár

tibor.pal@uni-miskolc.hu

Várkonyiné Dr. Juhász Mária, Miskolci Egyetem, intézetigazgató egyetemi docens

maria.varkonyine.juhasz@uni-miskolc.hu

Absztrakt

A bolognai gondolat hazánkban is teret nyitott a felsőoktatásban korábban itthon nem alkalmazott folyamatoknak, amelyek eredményeképpen az átalakuló képzési palettán helyett kaptak – sok más mellett – olyan alap- és mesterképzési szakok is, amelyek megfelelő elméleti alapokra támaszkodva az ismeretek és a készségek fejlesztésével adott gyakorlati területeken jól használható tudást is biztosítanak a végzett hallgatóknak. Ezek közé tartozik a számviteli-pénzügyi terület és az erre fókuszáló Számvitel mesterszak is, ahol másfél évtized után láthatóak a korábbi sikerek, de az is, hogy a gazdaság – ezen belül a szakma, a technológia és az informatika – fejlődése új megoldásokat is igényel. Egy ilyen lehetőség – egy konkrét új mesterszak létesítésének – érdekében a Budapesti Corvinus Egyetem, a Budapesti Gazdasági Egyetem, a Debreceni Egyetem, valamint a Miskolci Egyetem pénzügyi és számviteli kérdésekkel foglalkozó intézeteinek képviselői kidolgozták a Pénzügyi menedzsment két féléves mesterszak létesítésének koncepcióját és akkreditációs anyagát.

Kulcsszavak: felsőoktatás, mesterképzés

1. Bevezetés, célok

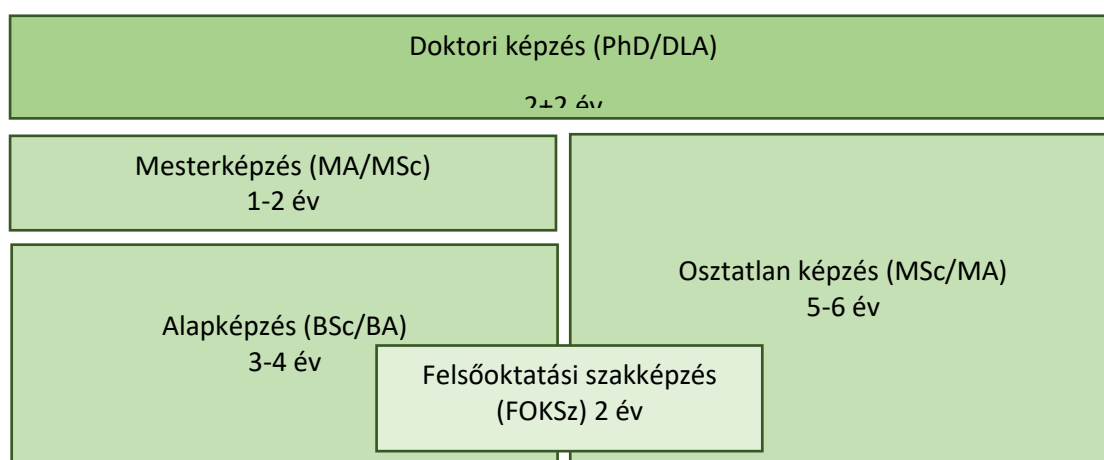
Ebben a tanulmányban egyrészt – a teljesség igénye nélkül – be kívánjuk mutatni azokat a folyamatokat, amelyek elvezettek ahhoz a felismeréshez, valamint az erre alapozott döntéshez, amely a szerint hazai gazdasági felsőoktatásban az elmúlt évtizedben jelentkező tendenciák következményeként a Számvitel mesterszak önmagában nem tud megfelelő mértékben megfelelni a gyorsuló ütemben változó elvárásoknak. [7] Következésképpen szükség van egy új szemléletű olyan mesterszak létesítésére és indítására, amely rövidebb tanulmányi időszak alatt, megújuló és az igényeket jobban kielégítő tartalmat felmutatva képes lehet kiegészíteni, esetleg pótolni a jelenleg működő oktatási formát. Másrészt – figyelemmel e dolgozat terjedelmi korlátjaira, valamint a változó akkreditációs eljárások jelenlegi jellemzőire – főként az új pénzügyi menedzsment szak átfogó jellegű megismertetésére koncentrálnak. Ebből következően a tanulmány címében megjelenő szélesebb témakörnek jelentős leszűkítésével, egy konkrét, részben megvalósult lehetőség értékelésével foglalkozunk.

Felismerve, hogy egy új mesterképzési szak létrehozása rendkívül komoly, hosszabb távra is meghatározó jelentőségű szakmai tartalom kidolgozását, valamint jól alkalmazható oktatási technológia, illetve módszertan kiválasztását feltételezi, gondolatmenetünkben az erre fókuszáló figyelem felhívásának szándéka nagyobb teret foglal el, mint a konkrét új eredmények gyors előállításának igénye. A „hogyan tovább” típusú kérdések megfogalmazása – jelenleg – előbbre való, mint feltételezéseken alapuló válaszok kialakítása. Természetesen – mivel elfogadott anyag áll rendelkezésünkre – ez már önmagában is válasznak értékelhető, de úgy gondoljuk, hogy a további fejlesztések a működés folyamatában, az

oktatással párhuzamosan, az a vállalati folyamatokhoz hasonlóan, a megszerzett tapasztalatok alapján történhetnek majd meg. [5]

2. A bolognai képzési rendszer és a szakmai oktatás

Magyarországon a bolognai képzési rendszer bevezetésével komoly mértékben átalakult a felsőoktatás. Az eredeti célok szerint szerkezetileg egymásra épülő, de önálló képzések váltották fel – nagy többségben – a korábban működő osztatlan képzésre koncentrálnó modellt, adott területen több végzettség megszerzésére is lehetőség nyílt. Lerövidült a diplomaszerezésre fordítandó idő, választási lehetőséget nyújtva arra is, hogy a következő oklevelet már munka mellett is meg lehessen szerezni. Ezzel párhuzamosan mesterségesen növelték a beiskolázható hallgatók számát, amelynek egyik következményeként jelentősen növekedtek a félévisméltések is.

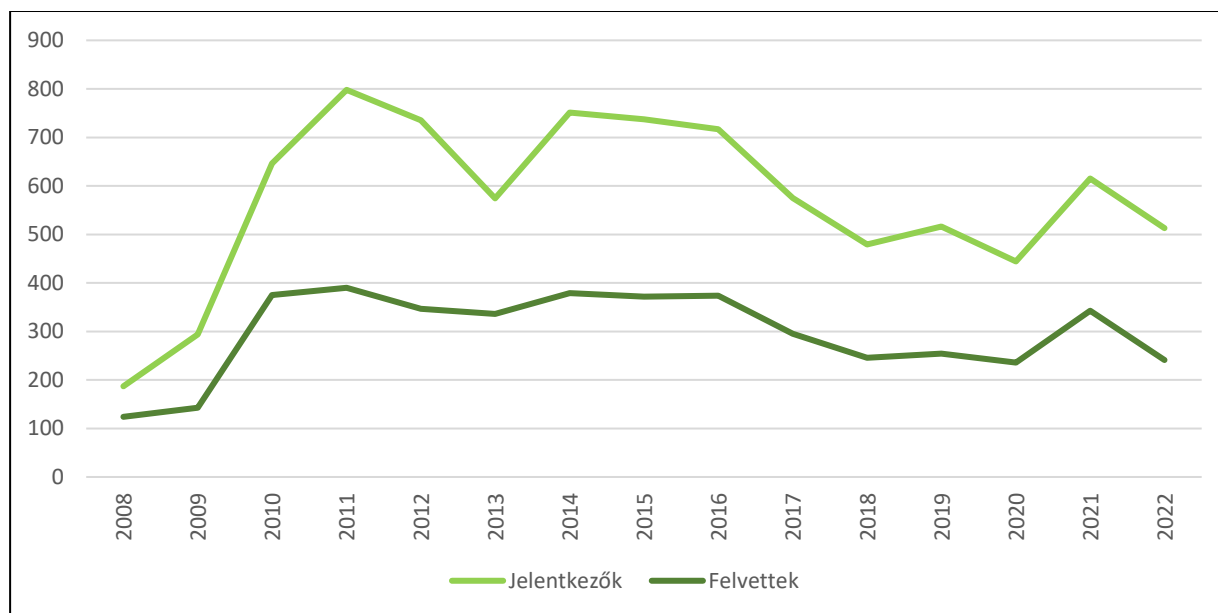

1. ábra Bolognai típusú háromciklusú képzési rendszer
Forrás: saját szerkesztés [1. alapján]

A mesterképzést kiemelve – összhangban az eredeti elképzelésekkel – leginkább az egyéni érdeklődés kiszolgálásának, egyéni tanulásnak megfelelő szakok, valamint ezzel párhuzamosan alacsonyabb hallgatói számok jelentek meg. Kezdetben és később is elsősorban az elméletorientált területek és a kisebb létszámok képzésére alkalmas oktatási módszerek domináltak. Viszont kisebbségben ugyan, de szerepet, lehetőséget kaptak olyan mesterszakok – köztük a Számvitel mesterszak –, amelyek viszonylag – és sok esetben csak látszólag – szűk szakmai ismereteket oktatnak, de olyan mértékben gyakorlat orientáltak, hogy egyes szakterületeken az itt szerzett végzettség nélkülözhetetlen. [4], [6]

A Számvitel mesterszak esetében már az első lépéseket is meghatározta egyrészt a makrogazdasági kérdésekre koncentrálnó Pénzügy mesterszak korábbi bevezetése, amelynek elnevezése behatárolta a számviteli témakör mellett a vállalati pénzügyi kérdéseket is részletesen tárgyalni kívánó, a gyakorlathoz közelítő Számvitel mesterszak létrehozását, amelynek nevében így nem kerülhetett feltüntetetésre a „pénzügy” kifejezés, másrészt nyilvánvaló okból nem lehetett azonos a megjelölés pénzügy-számvitel alapszakéval sem. Ezért a létrehozott szak egyébként valós és gyakorlatorientált, alapvetően a pénzügyekre és a számvitelre együttesen támaszkodó tartalommal, de nevében igazi „hívószó” nélkül kezdte meg és folytatja napjainkban is munkáját. Az elmúlt másfél évtizedben – több más mesterszakokhoz hasonlóan – a Számvitel mesterszak esetében a kezdeti létszámemelkedést követően stabilizálódott, majd 2016-tól csökkent a hallgatók száma, amely – főként az időszak első

felében – intézményenként nyilván eltérő mértékben, de oktatásszervezési szempontokból jól kezelhető létszámot jelentett. Az időszak végén – részben a járvány által felerősített online képzési lehetőségek fejlődése, illetve új intézmény belépése okán – egyszeri határozott erősödést követően nagymértékben visszaesett, amelynek következtében szakindítások lehetősége is kérdéssé vált.

2. ábra Számvitel MA jelentkezők és felvettek száma 2008-2022 között (fő)
Forrás: saját szerkesztés [2. alapján]

A két féléves mesterképzési szak alapítási lehetőségével első lépése 2020 márciusában a Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar Pénzügyi és Számviteli Intézetének Fintelligence Pénzügyi Kultúra Központja által szervezett konferencia keretei között valósult meg. Ekkor a felsőfokú pénzügyi-számvitel képzés jövőképe workshopjában került több egyetem képviselői által történő megtárgyalásra a Pénzügyi menedzsment mesterszak létesítésére vonatkozó előzetes koncepció. [3], [8], [9]

3. A pénzügyi menedzsment szak helye és szerepe

3.1. Cél, általános és szakmai kompetenciák

A Pénzügyi menedzsment mesterképzés célja olyan gazdálkodási szakemberek képzése, akik képesek menedzselni a pénzügyi, számviteli, kontrolling, adózási, belső kontroll folyamatokat. A képzést követően a hallgatók kiterjesztett kompetenciakörrel, stratégia szemléletmóddal chief financial officer-ként (CFO-ként) részt vehetnek közép- és nagyvállalatok, illetve szervezetek e területet átfogó működtetésében és vezetésében. Az egyéves mesterképzés – a kétéves képzésekhez hasonlóan – felkészít a doktori képzésre.

A teljes kreditérték beszámításával kizárólag Pénzügy és számvitel alapképzési szak vehető figyelembe. A további szakok (alapképzési és mesterképzési szakok, illetve a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény szerinti szakok) tekintetében egyéves képzés esetén felzárkóztató tantárgyak előírása nem lehetséges, de a korábbi tanulmányok beszámíthatóak a

kredit megállapításának alapjául szolgáló ismeretek összevetése alapján. Az egyéves Pénzügyi menedzsment mesterképzést tervező hallgatóknak érdemes már az alapszakon további tárgyakat elvégezniük a minimális 30 kredit összegyűjtése érdekében:

- pénzügyi szakmai ismeretekből (pénzügy, vállalati pénzügyek, adózási ismeretek, vállalatértékelés) 12-15 kredit
- számviteli szakmai ismeretekből (pénzügyi számvitel, vezetői számvitel, éves beszámoló összeállítása és elemzése, konszolidált beszámoló, nemzetközi számvitel, könyvvizsgálat, kontrolling) 15-18 kredit.

A mesterfokozat megszerzéséhez összegyűjtendő kreditek száma 60 kredit. A szak gyakorlatorientált, de a tanterv nem tartalmaz intézményen kívüli összefüggő gyakorlati képzést.

3.2. A szak tanterve

Menedzsment ismeretek ismeretkör

- Vállalat vezetési ismeretek
 - o Értékalapú vállalatvezetés
 - o Emberi erőforrás menedzsment
 - o Stratégiai menedzsment
- Vállalat és adatgazdálkodás ismeretek
 - o Adat- és erőforrásgazdálkodás
 - o Vezetői üzleti gazdaságtan
 - o Integrált vállalatirányítási rendszer

Pénzügyi-számviteli szakmai ismeretkör

- Pénzügyi ismeretkör
 - o Pénzügyi kockázatok kezelése
 - o Nemzetközi és hazai adótervezés
- Szabályozás és kontrolling ismeretkör
 - o Megfelelés külső és belső üzleti szabályoknak – üzleti megfelelés
 - o Kontrolling- és költségrendszerek
- Számvitel ismeretkör
 - o Rendszer szemléletű számvitel
 - o Nemzetközi számviteli szabványok – egyedi pénzügyi kimutatások
 - o Nemzetközi számviteli szabványok – konszolidált pénzügyi kimutatások

*3. ábra Pénzügyi menedzsment MA tanterve
Forrás: saját szerkesztés [10. alapján]*

A Pénzügyi menedzsment mesterszak két ismeretkörből épül fel: menedzsment ismeretekből, illetve pénzügyi-számviteli szakmai ismeretekből.

A menedzsment ismeretkör egyrészt vállalat vezetési, másrészt vállalat és adatgazdálkodás ismeretekből épül fel. A vállalat vezetési ismeretek által a hallgató az értékalapú vállalatvezetés, a stratégiai menedzsment, illetve az emberi erőforrás menedzsment tantárgyakon keresztül többek között megismerkedik a vezetési tevékenység területeivel, a különféle szervezetek jellemzőivel, a folyamatszervezéssel, teljesítménymenedzsmenttel. Mélységében megértik továbbá az üzleti stratégia és az emberi erőforrás menedzsment kapcsolatát, annak feladatait, a stratégiaalkotási modelleket. A vállalat és adatgazdálkodási ismeretek adat- és

erőforrásgazdálkodás, vezetői üzleti gazdaságtan, illetve integrált vállalatirányítási rendszerek tantárgyakból épül fel. A tantárgyak rendszerszemléletű áttekintést adnak a vállalati adatvagyon-kezeléshez és elemzéshez kapcsolódó eszközökről és módszerekről a gazdálkodási folyamatokat elemző információs technológiai eszközökön keresztül. A hallgatók megértik a gazdálkodás összefüggéseit, amelyek a döntéshozatali szempontok feltérképezéséhez szükségesek. Megismerik továbbá az üzleti folyamatok informatikai követelményeit, az adatok szerepét a folyamatok végrehajtásában, a folyamat végrehajtásának elemzési lehetőségeit az SAP ERP rendszerben.

A pénzügyi-számviteli szakmai ismeretkör három kisebb ismeretkörből áll: pénzügyi ismeretkör, szabályozás és kontrolling ismeretkör, számvitel ismeretkör. A pénzügyi ismeretkör a pénzügyi kockázatok kezelése, a nemzetközi és hazai adótervezés, és a pénzügyi befektetési döntések tantárgyakon keresztül ismerteti a kockázat figyelembevételét tőke-költségvetési döntésekben, a reálopciók alkalmazási lehetőségeit, illetve portfólió-elméletet (tőzsdei ismereteket). Megértik a hazai és a nemzetközi adóztatás alapvető kérdéseit, valamint a vállalatértékelési szituációkat, a vállalatértékelési módszerek főbb fajtái, azok koncepcióját.

A szabályozás és kontrolling ismeretkör áttekintést ad a külső és belső üzleti szabályokról, üzleti megfelelésről, a stratégiai és pénzügyi kontrollingról, a költségrendszer kialakításáról és fejlesztéséről. Megismerik a pénzügyi, számviteli folyamatokkal összefüggő külső és belső kontrollok, elvárások és lehetőségek kezelését, a szabályokhoz történő alkalmazkodás gyakorlati megoldásainak, valamint azok irányításának elsajátíttatását, a költségrendszerek kialakítását és működtetését, a költségfelosztás, az önköltségszámítás problémáit, a kontrollingrendszerre ható tényezőket. Végül a számvitel ismeretkör a rendszer szemléletű számvitel, illetve a nemzetközi számviteli szabványok kérdéseit részletezi. A hallgató megismeri a számvitel elméletének és kutatásának időszerű kérdéseit, az értékelési alapokat, az IFRS beszámoló tartalmi és formai követelményeit, az általános és a sajátos értékelési szabályokat, a beszámolókból nyerhető információkat, azok hasznosításának lehetőségeit. [10]

4. Összefoglalás

Véleményünk szerint a kétéves Számvitel mesterszak a kor igényeinek ebben a formában nem felel meg. A különböző alapszakról érkező, így eltérő szintű számviteli ismeretekkel rendelkező hallgatók oktatása nehézséget jelentett és jelent ma is. A Pénzügyi menedzsment mesterszak indítását követően szükséges azonban a Számvitel mesterszakot újragondolni, mivel a két képzés – eltérő igényeket kiszolgálva – egymás mellett is élhet. A Pénzügyi menedzsment MA egyrészt a Pénzügy és számvitel alapszakos hallgatóknak, másrészt azoknak a más szakról érkező hallgatóknak kínál kiváló lehetőséget, akik már az alapszakon további tárgyakat elvégeztek a minimális 30 kredit teljesítése érdekében. Azoknak a más szakról érkező hallgatóknak, akik nem felelnek meg az egyéves szak bemeneti követelményeinek a Számvitel mesterszak nyújtja továbbra is a jobb megoldási lehetőséget. Elképzelhető azonban, hogy kapacitás hiányában lesznek olyan felsőoktatási intézmények, amelyek nem tudják egymás mellett fenntartani a két- és egyéves képzéseket, és az egyéves képzés középtávon felváltja a meglévő kétéves szakot.

Irodalomjegyzék

1. Derényi András: Bolognai típusú háromciklusú képzési rendszer, utolsó frissítés: 2018.06.29. Letöltve: <https://tka.hu/nemzetkozi/10075/bolognai-tipusu-haromciklusu-kepzesi-rendszer>
2. FELVI, Elmúlt éves statisztikái, Letöltve: https://www.felvi.hu/felveteli/ponthatarok_statisztikak/elmult_evek/!ElmultEvek/index.php/elmult_evek_statisztikai/
3. Fenyves, Veronika ; Dajnoki, Krisztina ; Dékán, Tamásné Orbán Ildikó ; Harangi-Rákos, Mónika: Gyakorlatorientált képzések megítélése a vállalati szférában. [Practice orient edtraining from the business sphere's aspect], ACTA MEDICINAE ET SOCIOLOGICA 11 : 31 pp. 164-183. , 20 p. (2020)
4. Füredi-Fülöp Judit, NEM PÉNZÜGYI INFORMÁCIÓK TÉRNYERÉSÉNEK LEHETSÉGES HATÁSA A KÖNYVVIZSGÁLATI ELVÁRÁSI RÉSRÉ, In: Bozsik, Sándor (szerk.) , Miskolc-Egyetemváros, Magyarország : Miskolci Egyetemi Kiadó (2022) 89 p. pp. 58-66. , 9 p.
5. Kántor Béla: A könyvelés jövője, a jövő könyvelése (The future of accounting, the accounting of the future), In: Veresné, Somosi Mariann; Lipták, Katalin; Harangozó, Zsolt (szerk.) "Mérleg és Kihívások - Fenntarthatóság" XII. Nemzetközi Tudományos Konferencia : Konferenciakötet, Miskolc-Egyetemváros, Magyarország : Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar (2022) 760 p. pp. 477-482. , 6 p.
6. Kovács, Levente ; Sütő, Ágnes: MEGJEGYZÉSEK A PÉNZÜGYI KULTÚRA FEJLESZTÉSÉRŐL, GAZDASÁG ÉS PÉNZÜGY 7 : 1 pp. 137-146. , 10 p. (2020)
7. Lantos, Csaba ; Lukács, János ; Száz, János, Szilánkok a felsőfokú pénzügyi és számviteli oktatásról : Mit is tanuljanak ma a jövő bankárai és számvitelesei?, GAZDASÁG ÉS PÉNZÜGY 9 : 1 pp. 102-112., 11 p. (2022)
8. Madarasiné, Szirmai Andrea, A számvitel jövője, SZÁM-ADÓ 2 pp. 3-8. , 6 p. (2011)
9. Süveges Gábor: Pénzügyi és számviteli ismeretekre vonatkozó munkaerőpiaci elvárások az esettanulmányi versenyek szűrőin keresztül, In: Veresné, Somosi Mariann; Lipták, Katalin; Harangozó, Zsolt (szerk.) , Miskolc-Egyetemváros, Magyarország : Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar (2022) 760 p. pp. 341-348., 8 p.
10. Pénzügyi menedzsment szakindítási anyag. Kézirat. Miskolci Egyetem 2023.

Egy tőzsdejáték tanulságai

Fazakas Gergely

1. A játék ötlete

Az elmúlt pár évben játszom hallgatóimmal egy *befektetésekről szóló tőzsdejátékot*. Az ötletet Szatmári Alexandra cikke (Szatmári, 1996) adta – ebben a cikkben a szerző a különböző aukciós technikákat elemezte. A cikk egyik mondanója a következő volt: tételezzük fel, hogy a szereplők azonos erőpozíciójú, adózási és költség-jellemzőkkel rendelkeznek, azaz kvázi a tökéletes piacon működnek, de a tökéletes informáltság feltétele nem áll fent. Ez esetben bizonyos szuboptimálisnak tűnő árat megszabó technikák az eladónak magasabb bevételt eredményezhetnek, mint a „legmagasabb árat licitáló kapja meg az árut” filozófiájú rendszerek. A különböző aukciós technikák mellé az 1990-es években oly gyakori jegyzéssel való kibocsátás válfajait és a másodlagos kereskedési formákra (értéktőzsdék, OTC-kereskedés) jellemző típusokat is hozzácsatoltam, és ezzel egy komplett kereskedési játék állt elő. Általában kurzusok záróalkalmain játszottunk – és ez nemcsak az adott tárgy során tanultak más dimenzióban való szintetizálására volt alkalmas, de arra is, hogy a hallgatókban tudatosítsam a kereskedési technikák, illetve általában a piaci információk hasznosságát.

A játék során a csapatoknak a technikai kereskedelemre nyílt csak módjuk – azaz háttérinformációkra, gazdasági elemzésekre nem támaszkodhattak, kizárólag a piaci mozgásokból, a piaci kereslet-kínálat (azaz a többi csapat) gyakran emocionális rezdüléseiből vonhattak csak le következtetéseket. A csapatok döntéseiket egy sztenderdizált csapatlapon vezették – ezen nemcsak a döntésüket, azaz tervezett lépéseiket, de a piac által biztosított teljesítéseket, valamint az adott kör végén fennálló vagyoni pozíciójukat is rögzíteniük kellett. Ezek a lapok a későbbi elemzés számára statisztikai mennyiségű adatot szolgáltatottak arról, hogy hasonló játékmenetek, piaci áralakulások során *hogyan döntenek a piaci alulinformált szereplők*. A játék során tanúsított magatartások tehát utólag annak elemzésére alkalmasak, hogy milyen információkat, hogyan vesznek figyelembe információhiányos piacon a szereplők.

2. A gamifikáció jelentősége

A pedagógia új irányzatai a hallgatók, tanulók bevonásáról szólnak – milyen oktatási technikákkal sikerül *kooperatív környezetet* teremteni a tanórákon. A gamifikáció, azaz a *játékosítás* talán erre a leghatékonyabb megoldás. A játékkal a hallgatókat sikerül bevonni egy történetbe, ezzel könnyebben azonosulnak a játék által megszabott célokkal, és közben ahhoz, hogy ezeket a célokat elérjék, hajlandóak befogadni olyan ismereteket, melyeket passzív óramenetek, a tanár által a katedrán elmondott unalmas előadások során elengednének a fülük mellett. A játék során vagy végén közösen megbeszéltek tanulságok, a nyerő vagy vesztes stratégiák okainak, háttértényezőinek megbeszélése hosszútávon megmaradó, aktivizálható tudásanyagot eredményeznek.

A játékok mindig *döntési helyzetekről* szólnak. A döntési helyzet ex ante általában bizonytalan környezetet jelent, de amikor a szereplő döntését már meghozta, akkor azonosul döntésével, és utólagosan is megpróbálja (ön)igazolni, hogy az miért volt helyes, miért volt domináns a többi alternatíva-szárral szemben. Ez a ragaszkodás egyfajta mentális horgony (anchoring, Tversky – Kahneman, 1974), és az ebbe való kapaszkodás erős pszichológiai hatásmechanizmust indít be. A döntés helyességének akár későbbi beigazolódása, akár téves voltának kiderülése során a pszichének valamit kezdenie kell ezzel a mély beágyazódással – főleg, ha a döntés helyessége

megkérdőjeleződik, ez olyan ambivalens, *kognitív disszonáns* helyzetet eredményez, mely az információ hosszú távú megmaradását elősegíti.

A pedagógiai cél mellett azonban a tudományos kutatás oldaláról a *pszichológiai vonatkozások* is érdekesek. A játék során megfogalmazott, még oly kevésbé valóságos célrendszer, mint például az öncélú pontgyűjtés, a másik csapat legyőzése is olyan versengést eredményezhet, melyben a szereplők a hétköznapi életre rájuk jellemző viselkedési, döntési attitűdöket produkálják. A döntésekhez való ragaszkodás vagy azok rugalmas feladása, a megbánás-elmélet (regret theory, a később szerencsétlennek bizonyulható döntésektől való félelem (Loomes – Sugden, 1982), a csordaszellem (bandwagon effect), a többiek által választott megoldás, a többség véleményéhez való idomulás (Kiss – Simonovits, 2014)), egyáltalán, az információhiányos környezetben való döntések háttérének elemzése mind-mind jól elemezhető a játékosok stratégiájának nyomon követésével. Az én tőzsdejátékom során az egyik jól elemezhető kérdés az volt, hogy mennyiben hat a piaci hangulat az egyes csapatok döntéseire, milyen információk hogyan hatnak stratégiájukra, változik-e ez és hogyan a piaci általános hangulat változásaira.

3. A tőzsdejáték koncepciója

A tőzsdejáték egy osztálynyi hallgatóra, résztvevőre kitalált *csapatjáték*. A résztvevőkből négy csapatot képeztem az óra elején. Minden csapat egységesen 2.000 Ft induló összeget kapott, és azt a hírt, hogy nálam, a játékvezetőnél 200 db azonos részvény van. Összesen 7 - 12 játékkört hirdettem meg, attól függően, hogy milyen hosszú idő állt a játékra rendelkezésre. Egy dupla óra (90 perc) keretébe tipikusan csak 7 forduló fért bele, 3X45 perc vagy 4X45 percbe akár 11 – 12 forduló is. A csapatok a körök nagyobb részében csak tőlem vehettek részvényeket az aktuális áron, három alkalommal azonban egymással is üzletelhetek. Kitűzött céljuk az volt, hogy minél magasabb záróvagyonat érjenek el – a záróvagyonba részben a megmaradt pénzmennyiség, részben a záró részvény mennyiség forintban kifejezett aktuális értéke (vagyis a részvénycsomagjuk kapitalizációja) számított bele.

Hogy a hallgatók a játék iránt még motiváltabbak legyenek, plusz pontokat lehetett nyerni – általában az éves megszerezhető pontmennyiség maximum 5%-át. Maga a nyeremény tehát nem volt túl jelentős, mégis a hallgatók játékkedvét meghozta, és a nyeremény megszerzése vagy elvesztése a kockázatvállalás vagy –kerülés attitűdjét is beindította.

A játék egyik pedagógiai célja az volt, hogy a szereplők *játékos formában értsék meg* a különböző kereskedési technikákat (aukció, jegyzés, másodlagos piaci értékesítés, illetve ezek változatai). Másrészt az információhiányos játék során azt kívántam a szereplőknek illusztrálni, hogy tökéletes piaci viszonyok között hosszútávon nem tudják megverni a piacot – illetve ilyen környezetben is a meglévő információmorzsák összeszedése jobb versenyhelyzetet és ezzel nagyobb nyereséget jelent.

4. A játékban résztvevők

A játékot egyetemi óráimon játszottam. Mivel igen jelentős arányban tartok posztgraduális kurzusokat is, a résztvevők nagyobb része idősebb, 25 – 60 év közötti volt, jellemzően inkább 26 – 35 év közötti. A résztvevők másik része nappali tagozatos, másod-, harmad- vagy negyedéves egyetemista, tehát 20 – 22 év közötti volt.

A nappalis egyetemisták nagyjából részben a Corvinus egyetemre jártak, tehát *közgazdasági háttértudással* bírtak. Egy másik csoportot a Testnevelési Egyetem másodéves nappalisai alkottak. A *posztgraduális szakközgazdász hallgatók* vegyes első diplomával rendelkeztek: egy

részük közgazdasági diplomával rendelkezett, és szakirányú képzésben vett részt, de jogászok, ügyvédek, orvosok, gyógyszerészek, testnevelők, néha tanárok, térképészek stb. is szerepeltek a mintában. Mindenki tehát felsőfokú végzettséggel rendelkezett vagy annak megszerzéséért folytatta éppen tanulmányait. Tapasztalatom szerint a képzettségbeli eltérésük a játékbán tanúsított magatartásukban, stratégiájukban lényeges különbséget okozott.

1. táblázat A játékbán résztvevő csapatok végzettsége

Csapatok	Nappali	Posztgraduális	Összesen
Közgazdász	32	36	68
Egyéb végzettségű	12	36	48
Összesen	44	72	116

5. A játék keretei

A játékos órának az óravázlata menetközben sztenderdizálódott, jól kialakult. (2. táblázat)

2. táblázat A tőzsdejáték óravázlata 90 percre (zárójelben: 180 percre)

Teendő	Csapatok tevékenysége	Időkeret (perc)	Kumulált idő (perc)
A játék szabályainak ismertetése, csapatalakítás	Csapatalakítás, csapatnév, csapatlap szerkesztése	15	15
Az értékpapírforgalom szerepe a makro-pénzügyekben	Előadás	2 (20)	17 (35)
A jegyzés és garanciális elemei	Előadás	8 (15)	25 (60)
Első két kör: jegyzés	Két játékkör	5 (7)	30 (67)
A tőzsdei kereskedés változatai	Előadás	8 (15)	38 (82)
Tőzsdei játékkör	Harmadik játékkör	5 (7)	43 (89)
A technikai és fundamentális kereskedés jellemzői	Előadás	4 (15)	47 (104)
Az aukció változatai	Előadás	8 (10)	55 (114)
Emelkedő árak szakasza	Két (3) további forduló	5 (8)	60 (122)
A győzelem átka jelenség	Megbeszélés	3	62 (125)
Eső árak szakasza	Három (öt) további forduló	12 (22)	74 (147)
Záróforduló	Záró körre ajánlat benyújtása	5	79 (152)
Részvénykönyv szerkesztése	Tanári bemutató	4 (8)	83 (160)
Záróár meghatározása	Tanári bemutató	4 (6)	87 (166)
A Vak majom effektus	Előadás	2 (5)	89 (171)
Eredményhirdetés	Pontok összeszámolása	1 (3)	90 (174)

forrás: saját szerkesztés

A játék során folyamatosan egyensúlyoznom kellett a tartalmi információk mennyisége és a játékra fordított időmennyiség – azaz az unalmas, passzív befogadású előadások és az aktivitást lehetővé tevő játékpercek között.

Az első rész a *játék bemutatásáról* szólt. Hangsúlyoznom kellett a játékhoz kedvet csináló bónuszcélokat. Ezek között külön ki kellett emelni, hogy nemcsak a helyezés számít – azaz hogy a többieket megelőzzék – hanem azért is jár prémium, ha valaki az induló vagyonnál többel fejezi be a játékot. Ennek a szabálynak a szükségességét az indokolja, hogy muszáj volt a játékban aktivitásra sarkallni a játékosokat – ha valaki kereskedés nélkül, csak passzívan ült volna vagyona felett, a pluszba kerülésért járó nyereségről biztosan lemondott volna.

A csapatok mind tudták azt, hogy

- minden csapat 2.000 Ft-tal gazdálkodik;
- tehát négy csapattal számolva összesen 8.000 forint jelenti a vásárlóerőt;
- a játékvezető tulajdonában összesen 200 darab, egyazon sorozatból való részvény van;
- erről a részvényről gazdasági háttéradat (fundamentális információ) nem fog kikerülni a piacra, tehát sem pozitív, sem negatív gazdasági hírek később sem fognak a cégről kiderülni;
- a 200 darab részvényt a játékkörök során teljes egészében fel fogom ajánlani megvételre;
- a csapatok a három másodlagos piaci játékkörben (tipikusan a körök egyharmadánál, kétharmadánál és a legvégén, azaz 12 játékkör esetén a 4., 8. és 12. körben) nemcsak venni, de eladni is tudnak, akár nekem, akár más csapatoknak. Ezekben a körökben több ajánlatot is tehetnek;
- a többi körben a csapatok csak venni tudnak, és csak egy ajánlatot tehetnek – vagyis a venni kívánt darabszám és a darabár fixálásával tudnak csak kereskedni.

A játékba való bevonáshoz, a csapatok kedvének felkeltéséhez az elején egyszerű, vidám feladatokat adtam meg. A csapatoknak ki kellett találni valami szellemes csapatnevet – ebben már a kreativitásuk is meglátszott. Olyan, a pénzügyekre játékosan hajazó neveket, mind MegBUX, Tőzsdesnecik, Bróker Marcsi stb. adtak a csapatoknak, amelyek önmagukban is megteremtették a kellő hangulatot.

A csapatoknak három *tisztségviselőt* is ki kellett jelölniük – egy fő a számvitelért, azaz a csapat vagyoni helyzetének folyamatos vezetéséért, egy fő a játékvezetővel való kapcsolat-tartásért, egy pedig az egy személyes döntéshozatalért – például nyílt aukciók esetében – lett felelős. A számvitelesnek a csapathoz tartozó csapatlap, azaz a csapat pillanatnyi vagyoni helyzetét tükröző kimutatás vezetése lett a feladata. (Lásd 3. táblázat)

3. táblázat Csapatlap

Csapatnév: Mi négyen						
Játékkör	Ajánlat		Elfogadott		Záró leltár	
	db	Ft/dbár	db	Ft/dbár	Ft	részvény darab
0.					2.000	0
1.	1 2	4 0	5	4 0	1.800	5
2.	1 5	4 3	6	4 3	1.542	1 1
3.	3	4 5	3	4 5	1.407	1 4
4.						

forrás: saját szerkesztés

Magukról a részvényekről illetve a mögöttük álló cégről a csapatok semmit sem tudtak. A hangulat kedvéért valamilyen vidám és egyértelműen nem-létező nevet találtam ki a részvényekre – Bóvli részvény, Krach papírok, No-name company stb.

A játék menetét több alkalommal is meg kellett szakítanom. Elméleti információkat ebben a sorrendben kaptak a hallgatók:

- Finanszírozási csatornák, a közvetlen csatorna szerepe a finanszírozó és a forrásbevonó kapcsolatában az értékpapírok és az értékpapír-kibocsátás szerepe a finanszírozásban – a játék kezdete előtt.
- Jegyzés – mint rugalmatlan finanszírozási csatorna. A pontfix, az alulról vagy felülről nyitott árszakasz és a book-building jegyzési eljárás lényege. Aluljegyzés esetén a garanciális elemek, illetve felüljegyzés esetén a piac kezelésének lehetőségei – a játék szabályainak ismertetése után, de még az első játékkör előtt.
- Másodlagos piaci kereskedés – „tőzsdei kereskedés”. A koncentrált és az OTC piacok, valamint a jelenléti és online piacok jellemzői – a második játékkör után, a harmadik játékkört előkészítendő.
- A technikai és fundamentális elemzés jellegzetességei és különbségei – az első másodlagos kereskedési forduló tanulságai alapján, a harmadik játékkört lezárandó.
- Aukciók válfajai – nyílt és zárt aukciók, egy és több nyertes, a rezervációs ár szerepe, a másodáras aukciók – a harmadik és negyedik játékkör között.
- A győzelem átka – az elsőáras aukciók pszichológiai problémája. a játékkörök felét követően, ameddig vélhetően emelkednek az árak.
- A részvénykönyv szerkezete – az utolsó játékkör adatainak felhasználásával, és egyben a záróár meghatározása.
- A Vak majom effektus (Malkiel, 2017) – a tökéletes piac tanulságai, mennyiben igaz ez a pénzügyi piacokra.

6. A játék indulása – mentális horgony

A játék indulásakor a csapatoknak komoly pszichológiai problémával kellett szembesülniük. Mekkora lehet az értéke egy olyan részvénynek, melynek nem tudni semmit az előéletéről, nincs információnk sem a múltjáról, sem a jelenéről, sem a jövőjéről. Ilyen helyzetben bármilyen kapaszkodó segítséget jelenthet – ezt nevezik *mentális horgonynak*.

A játék indulásához tehát valamilyen *kiindulási árszintre* van szükség. A rögzített feltételeknek, rögzített árszintnek a jegyzés, ez a rugalmatlan kibocsátási forma felel meg.

7. Az áremelkedés beindulása

A játék lényege egyfajta „*buborék*”, azaz *árlufi* kialakítása: a játék első felében egy árspirál beindítása, mely a racionálisnál magasabb árszintet eredményez, és utána ennek a lufinak a kipukkasztása, tehát egy eső árspirál beindítása. A játék lendületét az adja, ha az első körben összesítve *túljegyzés* alakul ki, vagyis összesen húsznál több részvényt igényelnek a csapatok.

Ha minden a szokásos módon alakult, akkor a második körben is *túljegyzés* alakult ki, dacára annak, hogy a reális 40 forintos árhoz képest 42 vagy 43 forint volt a jegyzési árfolyam.

Az árfolyam a negyedik – ötödik fordulóra elvileg már *magasra kell, hogy emelkedjen*. Persze, itt is voltak különbségek a csapatok között, ahogy a 6. táblázat mutatja.

4. táblázat Átlagos (és zárójelben a legmagasabb) maximális árfolyam az egyes csapatok jellemzői alapján

Csapatok	Alapszak	Mesterszak	Posztgraduális	Összesen
Közgazdász	46 (46)	44,67 (47)	48,40 (61)	46,89 (61)
Egyéb végzettségű	51,67 (60)	-	50,00 (70)	50,41 (70)
Összesen	50,25 (60)	44,67 (47)	49,43 (70)	48,90 (70)

forrás: saját számítások

Ahogy látszik, a nem-közgazdasági végzettségűek jóval magasabbra húzták fel az árakat. A reális 40 forintos árfolyamhoz képest az árverseny során átlagosan 26%-kal magasabb szintig is elmentek vásárlásaiknál.

8. A fordulat

A negyedik és az ötödik forduló aukciós típusának megválasztásával az volt a célom, hogy még jobban kiélezzem az árbuborékot – pattanásig élezzük az árlufi helyzetét.

A pszichológiai feszültséget a „*Győzelem átka*” (The winners’ curse (Thaler, 1988)) jelenség leírásával teszem teljessé. A győzelem átka pszichológiai problémája az, hogy aki megnyerte a licitet, de ezért a legmagasabb árat fizette, nem tudja, hogy miért volt sikeres a legmagasabb árú licitje: azért, mert okosabb a többiekénél, vagy mert épp ellenkezőleg, butaságot csinált. Ez a pszichológiai feszültség visszavetheti a licitálási kedvet, és így a kibocsátó összességében kevesebb árbevételt realizálhat. (Szatmári, 1996) Bebizonyították, hogy tökéletes piaci körülmények között a nem elsőáras aukciók, tehát egy-nyerteses aukciónál a másodáras aukció, több-nyerteses aukciónál az egyenáras aukció jobban maximálja a kibocsátó eredményét.

Mindkét típusnak közös sajátossága, hogy a győztesnek vagy győzteseknek nem azt az árat kell fizetniük, amelyet licitáltak, hanem egy annál alacsonyabb árat.

Másodáras aukciónál egyetlen nyertes van, és neki azt az árat kell fizetnie, amelyet a második legmagasabb árat licitáló vállalt. (Természetesen ennél az aukciós típusnál figyelni kell arra, hogy a lépésköz kellően alacsony legyen, és így az első és a második ár kellően közel legyen egymáshoz.) *Egyenáras aukciónál* több nyertes van. a kibocsátó meghatároz egy rezervációs árat, melyet vagy közöl a vevőkkel, de jellemzően inkább titokban tart. Aki ezen ár fölött licitál, azok nyerhetnek. Az igényeket sorba rendezik, a legmagasabb árat jegyzőtől indul a kielégítés, amíg vagy el nem fogy a mennyiség, vagy elérkeznek a kibocsátó rezervációs árához. Ezidáig a diszkriminatív aukció is hasonlóan működne. Viszont egyenáras aukciónál mindenki azt az árat fizeti, amelyet a legalacsonyabb árat adó, de még nyertes licitáló is vállalt – ez egyfajta küszöbárként funkcionál.

Bebizonyították (Szatmári, 1996), hogy jól működő piacokon, *másodáras aukciókat használva* a győzelem átka pszichológiai gátlásaitól megszabadult vevők összességében *magasabb árbevétel* generálnak, mint ami az elsőáras aukciónál várható lenne. A vevők ugyanis hajlamosabbak így tendenciában magasabb árakat licitálni, abban a tudatban, hogy remélhetőleg úgysem kell a magasabb árakat kifizetniük, hanem az alacsonyabb küszöbáron kapják meg részvénycsomagjukat. de mivel mindenki így gondolkodik, összességükben magasabb árakat mondanak, és így a küszöbár is feljebb csúszik.

A játék érdekessége, hogy a győzelem átka sokkja miatt ettől a fordulótól lefele indultak az árfolyamok.

9. A lefele tartó árszakasz

Az utolsó előtti körig tartó szakasz az áresésről szól – előzetesen én olyan technikákat próbáltam összegyűjteni, melyek inkább az árcsökkenés irányába hatnak. Például olyan rendszert alkalmazok, ahol nekem, a kibocsátónak nincs rezervációs áram, azaz elvileg egy forintig leeshetnek a kibocsátási árfolyamok. A lefele tartó árszakasz pszichológiai nyomását a holland aukció – azaz az árlejtő aukció is fokozza.

10. A záró árfolyam meghatározása

A játék végén a csapatok összvagyonát számítják, azaz a maradék pénztartalékuk mellett a részvényben megtestesült vagyonuk is. A részvényeknek tehát egyfajta záróárára van szükség. Ennek a *záróárnak a megállapítására* az utolsó tőzsdekor hivatott, mely az online kereskedési könyvet szimbolizálja. Mivel ez tőzsdei kör, minden csapat több ajánlatot is tehet, és mind vételi, mind eladási tételt is berakhat a részvénykönyvbe. A játékosoknak általában kevés a pénzüik, is ezért az eladási oldal bővebb, mint a vételi. Ráadásul az elmúlt fordulók áresései miatt inkább kiszállni szeretnének, a további áremelkedés lendületét nem látják. Ha minden csapat leadta ajánlatait, közösen összerakjuk az ajánlati könyvet. (Lásd 5. táblázat)

5. táblázat Ajánlati könyv és a záróárfolyam meghatározása (adatok: darabban, kivéve árfolyam)

Vételi oldal		Árfolyam	Teljesíthető	Kielégítetlen	Eladási oldal	
	összesen					összesen
0	0	47	0	180	6	180
0	0	45	0	174	54	174
5	5	<u>44</u>	5	115	30	120
12	17	<u>42</u>	12	78	15	90
60	77	40	60	15	75	75
16	93	38	0	93	0	0
12	105	35	0	105	0	0

forrás: saját szerkesztés

Az ajánlati könyv két szélső oldalán a vételi és az eladási ajánlatokat összegezzük. A fő kérdés, hol találkozunk egymással kereslet és kínálat. Tipikusan a nagyon alacsony árakon nincs eladó, a nagyon magas árakon nincs vevő, és a középső árakon van vevő is és eladó is. Didaktikailag fontos szempont, hogy a záróár 40 forintnál legyen – ott, ahol a rendelkezésre álló 8000 forintos összesített pénzkérésnek és a 200 darab eladó részvénynek találkoznia kellett.

11. A játék zárása

A játék zárásaként minden csapat összesíti záróvagyonát. Mivel a játék során szinte végig 40 forint fölött licitáltak, érthetően veszteséggel szoktak zárni – kivéve, ha más csapatoknak menet közben 40 forint fölötti áron értékesítettek is. A 21 játékkör összesített nyereségadatait a 6. táblázat mutatja.

6. táblázat A játékok összesített eredmény

Tanulmány szintje	Végzettség	Csapatok / Nyertes csapatok száma	Árfolyam szórása a játékban	Átlagos veszteség csapatonként	A 4 csapat végső vagyonának szórása
posztgraduális	egyéb	36/7	5,98 Ft	-112 Ft	132 Ft
posztgraduális	közgazdász	36/3	4,26 Ft	-110 Ft	103 Ft
nappali	egyéb	12/1	2,45 Ft	-67 Ft	78 Ft
nappali	közgazdász	32/4	3,15 Ft	-58 Ft	54 Ft

forrás: saját számítás

Mint az összesítő táblázatból látszik, a 84 csapatból 12 csapat (14,29%) az, aki nyereséggel tudta zárni a játékot. Az átlagos veszteség 84,57 forint, és minden játékban a csapatok összességében veszteséggel zártak. (6. táblázat)

Az eredményekből ismét csak az látszik, hogy a közgazdász végzettségűek, tehát *a problémát racionálisabban szemlélő csapatok teljesítettek jobban*. Kiemelném azt, hogy a posztgraduális

képzésben résztvevők minden kategóriában rosszabb eredményt produkáltak, mint nem-graduált társaik. Úgy tűnik ezek alapján, hogy *a túlzott önbizalom* minden szempontból igaz rájuk, és az emelkedő áras szakaszban vakon, a maximális mennyiségeket igényelve igazodtak a csordához és próbálták megverni társaikat. Úgy tűnik, ez a korosztály gyorsabban, merészebben dönt és jobban befolyásolható a fiatalabb korosztályoknál.

12. A Vak majom effektus

A játék zárásaként bemutatom a „*Vak majom*” effektust (Malkiel, 2017). A történet szerint New-Yorkban csapatok között befektetési játékot szerveztek: az egyik csapatot befektetési alapok kezelői, a másikat az állatkertből áthozott csimpánzok alkották. A szoros végeredményt úgy lehet interpretálni, hogy bár *általában* tökéletesek a piacok, időnként felmerülnek olyan hírek, amelyeket a versenyelőnyben lévő, például jobban felkészült, kompetensebb szereplők jobban tudnak hasznosítani. Ebben a játékban ez a többletinformáció egyszerű és könnyen megszerezhető monetáris információ volt: a teremben 8.000 forintnyi kereslet áll szemben 200 darab részvénynyi kínálattal, azaz 40 forint fölé nem szabadna, hogy felmenjen a részvény árfolyama – hiszen ilyenkor (ahogy az összes lejátszott játék során be is bizonyosodott) a végén az utolsó körökre a játékosoknak nem marad elég pénzük a felkínált részvények megvásárlására.

Irodalomjegyzék

1. Kiss Áron – Simonovits Gábor (2014). *Identifying the bandwagon effect in two-round elections. Public Choice. 160 (3/4), pp. 327–344.*
2. Loomes, Graham – Sugden, Robert (1982). *Regret theory: An alternative theory of rational choice under uncertainty. Economic Journal. 92 (4): 805–824.*
3. Malkiel, G. Burton (2017): *A Random Walk Down Wall Street*, W.W. Norton and Company, p. 464
4. Szatmári Alexandra (1996): *Aukció, avagy a képbe kerül, ha a Louvre képbe kerül? Közgazdasági Szemle (Economic Review - monthly of the Hungarian Academy of Sciences), 1996, vol. XLIII, issue 4, pp. 303 – 314*
5. Thaler, Richard (1988): *Anomalies: The Winner's Curse, Journal of Economic Perspectives, 2: 191–202*
6. Tversky, Amos – Kahneman, Daniel (1974). *Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases Science. 185 (4157): pp. 1124 – 1131.*

A könyvvizsgálói utánpótlás-nevelés helyzete Magyarországon

Kertész Réka, Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástudományi Doktori Iskola, PhD hallgató, reka.kertesz@stud.uni-corvinus.hu

Kovács Lilla, Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástudományi Doktori Iskola, PhD hallgató, lilla.kovacs10@stud.uni-corvinus.hu

Menyhért Kristóf, Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástudományi Doktori Iskola, PhD hallgató, kristof.menyhert@stud.uni-corvinus.hu

Absztrakt

Jelen kutatás célja a könyvvizsgálat utánpótlás-nevelésének állapotfelmérése Magyarországon: többek között annak megállapítása, hogy hogyan jellemezhető a szakma általános demográfiai helyzete, valamint milyen eszközei vannak hazánkban az utánpótlás-nevelésnek, és ezek mennyire működnek hatékonyan. A kutatás továbbá a fiatalok oldaláról is megvizsgálja a kérdést: hogyan viszonyulnak a fiatalok a szakmához, milyen várakozásaik vannak.

Kutatásunk módszertanaként interjúkészítést és kérdőíves kutatást alkalmaztunk. A cikk az első lépés lehet egy komplex kutatás irányába, amelynek eredményeként lehetőség nyílna arra, hogy mind szabályozói oldalról, mind pedig a számvitel művelői, érdekképviselői szervezetei vagy akár az iparágban működő vállalkozások részéről kidolgozásra kerüljön egy terv arra vonatkozóan, hogy miként fordítható vissza a számvitel szakmára hazánkban alapvetően jellemző „előregedés” folyamata.

Kulcsszavak: számvitel, könyvvizsgálat, utánpótlás-nevelés, könyvvizsgáló-képzés, a könyvvizsgálói szakma demográfiai összetétele

A téma felvezetése

A számvitel által biztosított ismeretek és az ezen ismeretek birtokában tevékenykedő szakemberek nélkülözhetetlenek a nemzetgazdaság működése szempontjából. Meglátásunk szerint azonban a szakma társadalmi megítélése nem igazodik annak fontosságához hazánkban. A közgazdászok közül csak kevesen ismerik fel és ismerik el a számvitel fontosságát, a fiatalok ritkán választják a számvitelt saját foglalkozásukként, a szakma már aktív művelői között gyakori a lemorzsolódás és a pályaváltás. Végül pedig – vélhetően éppen az előbbiek miatt – a szakma sajnos kifejezetten „előregedővé” vált Magyarországon.

Kutatásunk középpontjában a szakmai utánpótlás-nevelés áll, kiemelten a könyvvizsgálatra, a számvitel egyik legmeghatározóbb területére fókuszálva. Egyrészt feltérképezzük, hogy Magyarországon hány könyvvizsgáló van, milyen a kamarai tagok életkor szerinti megoszlása, a könyvvizsgálói szakma jelenleg milyen lehetőségeket kínál az ifjúságnak, másrészt megvizsgáljuk, hogy a jelenleg egyetemen tanulóknak, valamint frissen végzetteknek milyen terveik, céljaik vannak a szakmában, milyen karrierutat képzelnek el maguknak.

A szakmai utánpótlás-nevelés hazai állapotának felmérését a szakma általános demográfiai helyzetének vizsgálatával kezdtük. Ezen szakaszban főként releváns cikkek feldolgozásával, értelmezésével, ezekből történő következtetések levonásával kísérreljük meg feltárni, hogy a

könyvvizsgálói szakma jelenleg milyen karrierutakat, milyen értékajánlatot kínál a fiatalok számára. Ezt követően rátértünk a fiatalok véleményének, attitűdjének vizsgálatára. Ehhez kérdőíves felmérést végeztünk a Luca Pacioli Egyesület tagjai körében, összesen 110 fő részvételével, valamint öt interjút is készítettünk, amelyek keretében arra kerestük a választ, hogy a tagok milyen területen képzelik el a jövőjüket és meglátásuk szerint a szakma mennyiben támogatja ezen jövőkép elérését.

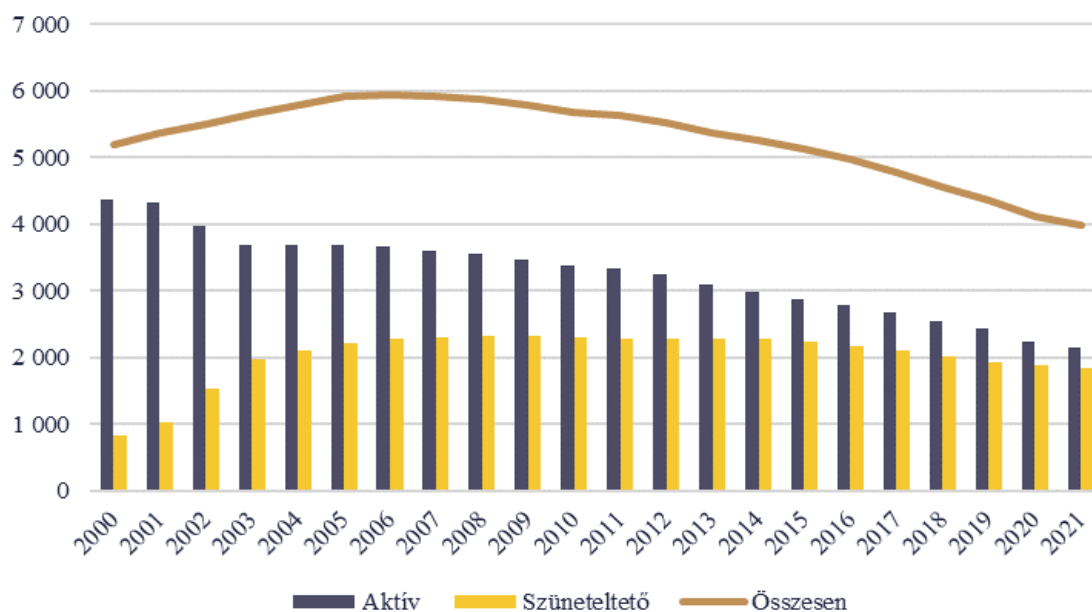
A Luca Pacioli Egyesület hazánk első és egyetlen olyan ifjúsági civil szervezete, amely a számvitel, az adózási ismeretek, valamint a pénzügyi ismeretek területén és az ezekhez kapcsolódó területeken utánpótlás-neveléssel foglalkozik. Jelen kutatás elvégzésekor a szervezet több mint háromszáz tagot számlál, és jelen van Magyarország hat felsőoktatási intézményében. A kutatás készítői mindhárman a szervezet vezetőségének tagjai, ezért közvetlen hozzáférésük van valamennyi információhoz, illetve közvetlen eléréssel rendelkeznek a szervezet tagjaihoz is.

Kutatásunk eredményeként néhány javaslatot fogalmazunk meg arra vonatkozóan, hogyan lehetne a számviteli, kiemelten a könyvvizsgálói szakma utánpótlás-nevelését fejleszteni, hogyan lehetne a fiatalok által tervezett karrierutak, valamint a szakma által kínált lehetőségeket egymáshoz közelíteni, hogy a számviteli, kiemelten a könyvvizsgálói szakma a jövőben is minél hatékonyabban képes legyen ellátni a nemzetgazdaság szempontjából nélkülözhetetlen funkcióját.

A téma tárgyalása

Kutatásunkban először a könyvvizsgálat utánpótlás-nevelésének állapotfelmérését végeztük el Magyarországon. Azt vizsgáltuk, hogy hogyan jellemezhető a szakma általános demográfiai helyzete, amelyet a Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat folyóiratban megjelent cikkek alapján mutatunk be.

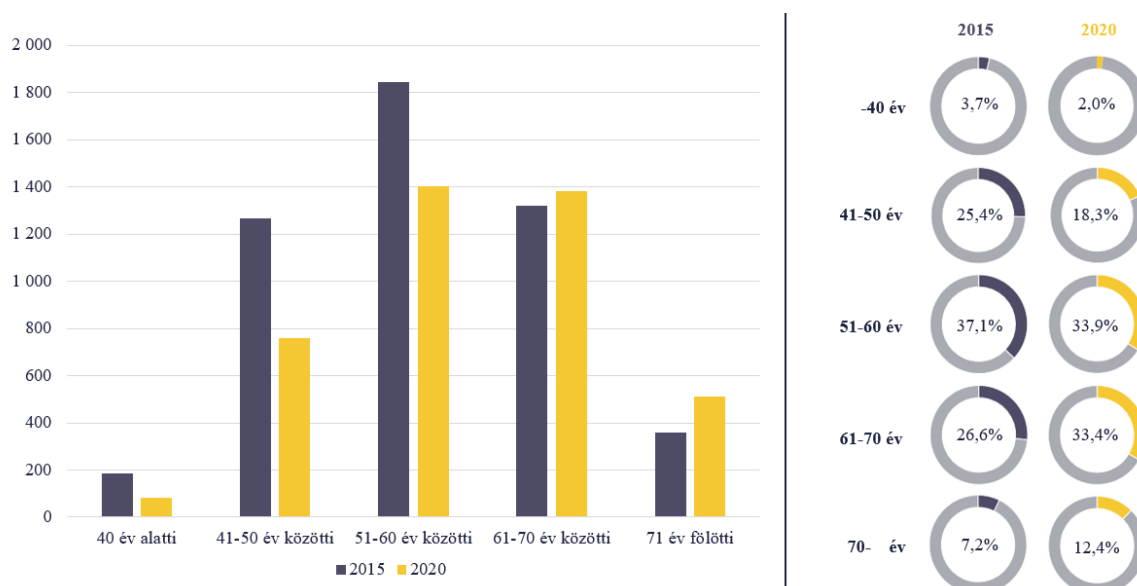
Először azt vizsgáltuk, hogy a kamarai tagok létszáma hogy alakult. Ehhez egy 2000 és 2021 közötti adatsort elemeztünk. A kapott eredményeket az 1. ábrán ismertetjük.

1. ábra: Aktív és szüneteltető kamarai tagok számának alakulása
 Forrás: saját szerkesztés Pál, 2022 alapján

Az "összesen" szóval jelölt, vagyis a teljes kamarai létszám alakulását bemutató barna vonal azt jelzi, hogy a legtöbb kamarai tag 2006-ban és 2007-ben volt, ekkor a létszám majdnem elérte a 6.000 főt, viszont a legfrissebb statisztika alapján ez a szám 2021-re 4.000 fő alá esett, azaz a kamarai létszám a kétharmadára csökkent. Az oszlopdiagramok azt mutatják meg, hogyan alakult a teljes kamarai taglétszámon belül az aktív és a szüneteltető tagok száma. Kékkel jelöltük az aktív tagokat és sárgával a szüneteltető tagokat. Azt láthatjuk, hogy 2000-ben a teljes tagság majdnem 85%-a aktív volt, míg 2021-re a teljes tagság 54%-a aktív már csak, így 22 év alatt az aktív könyvvizsgálók száma a felére esett vissza. 2021-ben már csak 2.100 könyvvizsgáló tevékenykedett aktívan. Ezek alapján megállapítottuk, hogy erőteljes csökkenés következett be a könyvvizsgálók számában, ezért további elemzéseket készítettünk. (Pál, 2022)

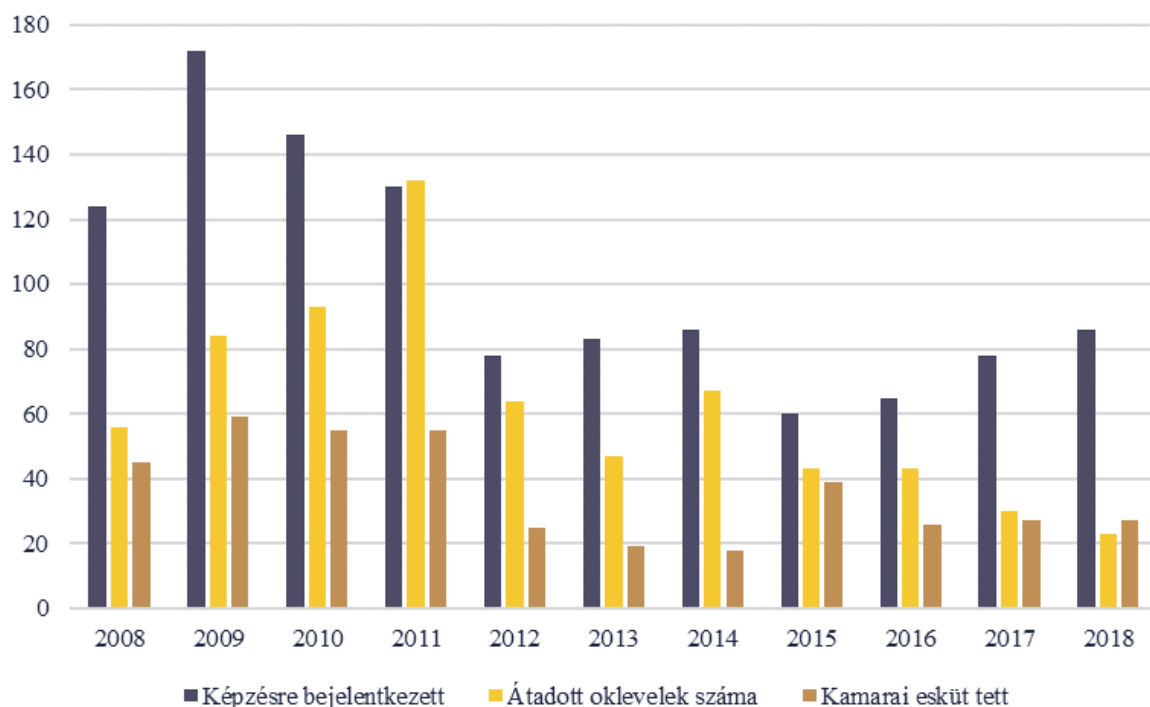
Vizsgáltuk a könyvvizsgálók demográfia helyzetét a kamarai tagok életkor szerinti megoszlása alapján, ahol az aktív és szüneteltető tagokat is figyelembe vettük. A 2. ábrán két évet állítottunk egymással szembe, 2015-öt és 2020-at. Az előbbit kékkel jelöltük, az utóbbit pedig sárgával.

2. ábra: A kamarai tagok életkor szerinti megoszlása
 Forrás: saját szerkesztés Pál, 2021 alapján

Az oszlopdiagramon látható, hogy 2015-ben a kamarai tagok életkora megközelítően normális eloszlást követett. Viszont ennél a megállapításnál figyelembe kell venni, hogy a szakma legfiatalabb tagjait tartalmazó szekció is 40 évnél kezdődik. Fontos, hogy 5 év után ez 2020-ra jelentősen megváltozott és erősen jobbra tolódott. Ekkor az 51 és 60, illetve a 61 és 70 közötti könyvvizsgálók száma szinte megegyezett. Megállapítottuk, hogy 2015-ben az átlagéletkor 60,5 év volt, míg 2020-ra 63 év fölé emelkedett. Ez a helyzet tovább romlott, ugyanis a XXX. Országos Könyvvizsgálói Konferencián elhangzottak alapján az átlagéletkor 65 év fölé emelkedett 2022-ben. Továbbá az ábra jobb oldalán a könyvvizsgálók életkor szerinti megoszlását százalékos formában is bemutatjuk. Erről azt szeretnénk kiemelni, hogy míg 2015-ben a könyvvizsgálók majdnem 34%-a volt 61 év feletti, addig 2020-ra ez jelentősen megnőtt és a könyvvizsgálók majdnem 46%-a 61 év feletti volt már. Összességében egyértelműen megállapítható a szakma öregedő trendje. (Pál, 2021)

A fentiekben bemutatott tendenciák jellemzése után megnéztük, mennyire eredményes a könyvvizsgálat utánpótlás-nevelése, ezért az okleveles könyvvizsgáló képzés adatait is elemeztük. A 3. ábrán a kamarai okleveles könyvvizsgáló képzésre jelentkezők száma, a képzést elvégzők száma és az esküt tett hallgatók száma látható.

3. ábra: Kamarai képzésre jelentkezők és végzetek számának alakulása
 Forrás: saját szerkesztés Hegedűs - Lukács, 2019 alapján

Az ábra alapján a képzésre jelentkezőknél is egy csökkenő trend figyelhető meg. 2009-ben 170 fő jelentkezett, ugyanakkor 2015-ben csak 60 fő, mely az azt követő években mérsékelten emelkedni kezdett. A képzés két vagy három évig tart, így 2-3 év eltolódással a képzést elvégzők száma is hasonló trendet követ. Továbbá vizsgáltuk a képzést elvégzők arányát a jelentkezési számok függvényében, ahol figyelembe vettük a képzési idő hosszát is. Megállapítottuk, hogy 2010 körül a jelentkezők körülbelül 75%-a, 2014-2015-ben az 50%-a, a 2015 után beiratkozottak csupán 35%-a végezte el a képzést. Ez mindenképp egy aggasztó tény lehet a jövőre nézve. (Hegedűs – Lukács, 2019)

A szakmára jellemző, az előzőekben bemutatott előregedés megállításának legkézenfekvőbb eszköze a fiatalítás és a képzés népszerűsítése a fiatalok körében, éppen ezért elengedhetetlen, hogy a szakmai utánpótlást, vagyis a fiatalok könyvvizsgálati szakmához való hozzáállását is vizsgáljuk.

A fiatalításban rejlő lehetőségek feltérképezése érdekében kérdőíves felmérést végeztünk a Luca Pacioli Egyesület tagjai között egy főként pénzügy és számvitel alapszakon tanulók hallgatókból álló, 110 főből álló mintán. A kiválasztott minta nem tekinthető reprezentatívnak, ugyanis főképp pénzügy és számvitel szakos hallgatók, valamint egyazon egyesület tagjai alkották, valamint a Luca Pacioli Egyesület tagjai olyan fiatalok, akik az átlagnál jobban érdeklődnek a számvitel, a pénzügy, az adózás, valamint a kapcsolódó területek iránt. Valamennyi kérdés arra vonatkozott, hogy a válaszadók miként vélekednek a könyvvizsgáló pálya megközelíthetőségéről, választanák-e a könyvvizsgálói karriert, illetve ezen döntésüket mire alapozzák.

A kérdőív eredményeként azt kaptuk, hogy az alapszakon (főként pénzügy és számvitel szakon) tanuló hallgató tagok (Magyarország összesen hat különböző egyeteméről) nagyjából 70%-a érdeklődik a könyvvizsgálat iránt, a jövőjét ezen a szakterületen képzelel el. A felmérés alapján a kitöltők majdnem 80%-a a vállalati szférában képzelel el a karrierjét, ezen belül is főként multinacionális vállalatnál mind rövidebb, mind hosszabb időtávon. A kérdőíves kutatás eredményei rámutatnak arra, hogy a fiatalok számára vonzó terület a könyvvizsgálat, sokan szeretnék közülük könyvvizsgálattal foglalkozni. A könyvvizsgálati terület fókuszba helyezése jelen kutatás kapcsán is részben ennek az eredménynek köszönhető.

A kérdőíves kutatás mellett öt interjút is készítettünk, amelyek alanyai különböző pénzügy és számvitel szakon végzett korábbi hallgatók voltak, akik a Budapesti Corvinus Egyetemen végezték alapszakos tanulmányaikat, illetve hárman közülük a számvitel mesterszakot is elvégezték, ketten pedig jelenleg is ezen szakon tanulnak a Budapesti Corvinus Egyetem. A jelenlegi, illetve korábbi tanulmányaik alapján az interjúalanyok potenciális jövőbeli könyvvizsgálók, így véleményük, meglátásaik megfelelő alapot tudtak szolgáltatni a kutatásunkhoz, illetve ezáltal a javaslattevételeinkre a könyvvizsgáló-képzésre vonatkozóan. Az interjúalanyok kiválasztása során arra is figyelmet fordítottunk, hogy megkérdezzünk nagyobb könyvvizsgáló-cégnél dolgozó fiatalokat, valamint a jelenleg nem a könyvvizsgálat területén munkát vállalókat, illetve a könyvvizsgálat területén dolgozó, de nem nagyobb vállalatnál alkalmazott fiatalokat, ezzel is elősegítve azt, hogy a kutatás szempontjából minél több releváns aspektust megismerjünk. Az öt interjú a számossága miatt sem tekinthető releváns mintának, azonban fontos információkkal szolgálhat a kutatás szempontjából, kiváló kiindulópontot, illetve irányokat tud adni a további kutatásokra vonatkozóan.

Az interjú célja annak felmérése volt, hogy a fiatal, egyetemre járó, vagy éppen néhány éve végzett hallgatók hogyan vélekednek a könyvvizsgáló-képzésről, illetve akár magáról a könyvvizsgálói szakmáról. Az interjúkat félig strukturált formában készítettük, tehát készültünk meghatározott kérdésekkel az interjúra, azonban, amennyiben az adott interjúalany által elmondottak más irányba vezették a témát, akkor alkalmazkodtunk az alanyhoz, és az általa választott irányhoz, figyelembe véve azt, hogy az előre meghatározott kérdéseinkre mindenféleképpen választ kapjunk. Az interjúk kiértékelését kódolással végeztük, ez alapján fogalmazzuk meg következtetéseinket. Az interjúk feldolgozása, illetve kiértékelése során összesen öt olyan területet, témát azonosítottunk, amelyek nagy hatást gyakorolnak a fiatalok könyvvizsgáló-képzéssel kapcsolatos attitűdjére.

Az egyik ilyen tényező a magas erőforrásigény, amely egyrészt pénzügyi értelemben jelent terhet a képzésben résztvevőknek, másrészt pedig az idő tekintetében is értelmezhető, mivel a képzés, illetve a könyvvizsgálóvá válás folyamata meglehetősen hosszú időt ölel fel. A képzési költség, illetve idő adott esetben mérsékelhető azáltal, hogy ha valaki a képzés egyes moduljai elvégzése alól felmentést kap a korábbi tanulmányai miatt, valamint, amennyiben a képzésben részt vevő könyvvizsgáló-cégnél dolgozik, akkor akár a képzés egészét megfinanszírozhatja a cég, azonban nem mindenkit érintenek ezen kedvezmények.

Az interjúalanyok a képzéssel kapcsolatban kiemelték, hogy a képzés megkezdése szempontjából visszatartó tényező lehet, hogy a fiatalok nem rendelkeznek átfogó információval a képzés jellegére, szakmai mélységére vonatkozóan, tehát azt gondolhatják, hogy nem biztos, hogy szeretnék az egyetem után olyan további formális oktatáson részt venni, amelynek a tudásanyaga nagy átfedésben van az általuk korábban, az egyetemi képzés keretében elsajátított ismeretekkel.

Az alanyok megemlézték a karriertervezés szempontját is az interjúk során, mégpedig azon tekintetben, hogy a környezetükben sok fiatal (egyetemi szaktárs, kolléga) úgy véli, hogy lehet, hogy nincs is szüksége arra, hogy elvégezze az okleveles könyvvizsgáló képzést, mivel enélkül

is részt tud venni könyvvizsgálati folyamatokban könyvvizsgáló asszisztensként. Gyakori jelenség, hogy a fiatal, egyetemről kilépő pályakezdekők multinacionális cégnél kezdenek el dolgozni könyvvizsgálati területen, de néhány éven belül elhagyják a pályát, és más irányba mozdítják a karrierjüket, például a tanácsadás vagy egyéb számviteli szolgáltatások felé fordulnak. Ez azt okozza, hogy a fiatalok még azelőtt letérnek az akkreditált könyvvizsgálóvá válás útjáról, hogy ténylegesen elkezdték volna a képzést.

Az interjúalanyok közül többen is részt vesznek jelenleg az okleveles könyvvizsgáló képzésben, ők említették meg az adminisztrációs nehézségeket, mint az egyik legjobban meghatározó bizonytalanságot a képzés kapcsán. Úgy vélik, hogy nem állt rendelkezésre teljes körű információ arra vonatkozóan, hogy mi a jelentkezés menete, milyen bemeneti követelményei vannak a képzésnek, hogyan működik az egyes modulok alóli felmentés, a modulok elvégzése, illetve pontosan hogyan, miként épül fel a képzés. Az ezekre vonatkozó információk, szabályok, egyéb tájékoztatások az interjúalanyok szerint nem elég átfogóak, nem terjednek ki mindenre, így sokszor nehéz megszerezni az adott információt, ha az adott jelentkező nem tudja, hogy pontosan hol találja meg ezeket.

Az interjúalanyok által megnevezett hiányosságok közül az információhiány talán a legfontosabb, mégpedig magára a könyvvizsgáló-képzésre, a könyvvizsgálói karrierre vonatkozó információhiány. A legtöbb fiatal nincs annak tudatában, hogy milyen előnyökkel, illetve hátrányokkal jár ezen hivatás, milyen képességek, készségek szükségesek ezen szakma gyakorlásához, pontosan hogyan lehet könyvvizsgálóvá válni, illetve, hogy mit is jelent az, hogy valaki megszerzi az okleveles könyvvizsgáló képesítést, valamint milyen követelmények teljesítése szükséges ahhoz, hogy ezek után alá is tudjon írni egy független könyvvizsgálói jelentést.

Összefoglaló

A könyvvizsgálat területét fókuszba helyező kutatásunk eredményeként világossá vált, hogy a szakmára jellemző elöregedés egyre erőteljesebben jellemző, és a megfigyelhető tendenciák a szakma jövőjét tekintve komoly és valós veszélyeket hordoznak magukban. Azt is megállapítottuk ugyanakkor, hogy a szakmának lehet oka a reménykedésre, hiszen az általunk végzett kérdőíves kutatásból láthatjuk: a számvittel aktívan foglalkozó, a felsőoktatásban tanuló vagy ott végzett fiatalok körében népszerű karriercél a számvitel területén, kiemelten a könyvvizsgálat területén történő elhelyezkedés. A fiatalok attitűdjét mélyebben vizsgáló interjúk alanyai is megerősítették ezt, ugyanakkor tovább árnyalták a képet, és megneveztek néhány olyan területet, ahol a szakma értékajánlatát fejleszteni volna szükséges.

Kutatásunkat a jövőben folytatni szeretnénk a szakma több képviselőjének (például a szabályozó, illetve az érdekképviseleti szervezet) bevonásával, a könyvvizsgálat mellett szeretnénk kitérni a könyvelés területére, valamint kiterjesztjük a kutatást a még fiatalabb, középiskolás generációra is.

Irodalomjegyzék

- [1] Pál Tibor (2022): Könyvvizsgálat, kamara - változó feltételek között. Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat, 64. évf. 5. sz.
<http://szak-ma.hu/konyvvizsgalat/konyvvizsgalat-kamara-valtozo-feltetelek-kozott-103133> (Utoljára letöltve: 2023. 07. 01.)
- [2] Pál Tibor (2021): Magyar Könyvvizsgálói Kamara 2016-2020. Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat, 63. évf. 1. sz.
<http://szak-ma.hu/konyvvizsgalat/magyar-konyvvizsgaloi-kamara-20162020-102685> (Utoljára letöltve: 2023. 07. 01.)
- [3] Hegedűs Mihály - Lukács János (2019): A könyvvizsgálói képzés átalakítása. Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat, 61. évf. 5. sz.
<http://szak-ma.hu/konyvvizsgalat/a-konyvvizsgaloi-kepzes-atalakitasa-102091> (Utoljára letöltve: 2023. 07. 01.)